

חוברת עבודה בתנ"ך

מלווה תהליך למידה

שכבת ט' – שמי:

מהדורה פנימית בלבד, שנה"ל תשפ"ה, 2024-2025 ©

מהדורה חמישית, פנימית, לא להפצה מחוץ לביה"ס, 07.2024

עריכה, כתיבה וסיכום : חיים אריה כהנא, עמית פרזורוב ©

יעוץ פדגוגי : ד"ר ענת ברבי

תוכן העניינים :

4	מבוא
5	תכנית ודרישות הלימודים
7	תכנית ההערכה
8	מבוא למקרא
19	עלייתו ונפילתו של שלמה המלך
44	סיפורי אליהו
56	מגילת אסתר
65	מגילת רות
93	הערכה חלופית (תהליך העבודה, הגשה)

מבוא

תלמידים יקרים,

חוברת זו שלפניכם, עובדה במיוחד עבורכם, בכדי ללוות את תהליך הלמידה, לא רק לאורך שיעורי התנ"ך אלא גם לקראת תהליכי ההערכה השונים, מבוחן, מבדק ועד מבחן והעבודה בהערכה חלופית.

עליכם לעקוב אחר הוראות המורה, ולבצע את המטלות בעיון רב, כדי להבין ולהשכיל בפרקי התנ"ך הנלמדים. שנה זו היא שנה חשובה ביותר שכן היא שנת מעבר בין חט"ב לתיכון ולימודי התנ"ך מעניקים לכם כלים להתמודדות בהמשך גם עם שאלות הבגרות ברמה הגבוהה ביותר.

פיתוח החשיבה העצמאית והביקורתית היא אבן יסוד בפדגוגיה החדשנית הקוראת לגמישות מחשבתית ויצירתיות בונה.

ביצוע המטלות באופן אישי יענה על הדרך בה אתם הולכים.

אנו צוות התנ"ך בחט"ב, עומדים לרשותכם בכל עזרה נדרשת בהבנה ובלמידה.

בהצלחה מאיתנו,

חייט אריה כהנא רחלי רובין

צאית פרולורוב רונית פכורי

צוות התנ"ך – שכבת ט', שנה"ל תשפ"ה

תכנית ודרישות הלימודים

תכנית הלימודים

מטרות/ נושא יחידת ההוראה	מושגים עיקריים	תכנון מחציות	
מבוא ומיומנויות למידה	שמות התנ"ך, התמצאות בתנ"ך, הקאנון, תקופות במקרא, ספרים חיזונים, מחברי המקרא, חשיבות לימוד התנ"ך בימינו	מחצית א'	
	מלכים א', פרק ג'		ה' – ט"ו משפט שלמה ט"ז – נ"ג
	מלכים א', פרק י'		א' – י"ג ביקורה של מלכת שבא מלכת שבא במדרשים ובאגדות עם
	מלכים א', פרק י"א		א' – י"ג חטאי שלמה וקריעת הממלכה מעליו הנבואה על פיצול הממלכה כ"ו – מ"ג
	מלכים א', פרק י"ב		א' – י"ד ההמלכה והדילמה של רחבעם מרד שבטי ישראל ופילוג הממלכה כ"ה – ל"ג
אחאב ואליהו מלכים א', פרקים : ט"ז, י"ז	מלכות עמרי ואחאב בישראל (פרק : ט"ז, פסוקים : כ"ג – ל"ג) מלחמת אליהו באחאב ובעובדי האלילים ניסי אליהו	מחצית ב'	
	מלכים א', פרק י"ח		הדמויות בסיפור : עובדיה, איזבל, הנביאים, נביאי הבעל והאשרה, המעמד בהר הכרמל
	מלכים א', פרק כ"א		סיפור כרם נבות, "הרצחת וגם ירשת"
	מגילת רות, פרק ב'		דמותם של בועז, הקוצרים ורות בועז ורות (חוק הלקט) יחסי רות ונעמי א' – ז' ח' – י"ז י"ח – כ"ג
	מגילת רות, פרק ג'		ההכנות למפגש עם בועז בלילה המפגש בחצי הלילה (תמר ויהודה) הציפייה לגואל א' – ז' ח' – י"ג י"ד – י"ח
	מגילת רות, פרק ד'		הגאולה (מצוות החליצה) חתונת בועז ורות מגילת היוחסין של דוד א' – ח' ט' – י"ג י"ד – כ"ב

דרישות הלימודים

- א. ספר תנ"ך מלא, ללא פירושים בהוצאת קורן – המעלות (בלבד), בגודל בינוני ומעלה.
כל תלמידה מחויב שיהיה לו ספר תנ"ך בכל שיעור. ספר התנ"ך ילווה אתכם עד הבגרות בתיכון
- ← יש לרשום שם מלא וכיתה על התנ"ך !
- ב. מחברת או קלסר למקצוע התנ"ך
- ג. חוברת מלווה תהליך למידה (עם שם מלא)
- ד. שמרדפים לשמירת המבחנים והבחנים
- ה. נוכחות מלאה בשיעורים וביצוע המטלות בחוברת לפי הוראת המורה המלמד
- ו. חזרה על הנלמד לפני כל אירוע הערכה
- ז. הגשת הערכה החלופית בזמן

בהצלחה !

תכנית הערכה

כללי

שנת הלימודים מחולקת למחציות. לכל מחצית קיימת תכנית הערכה משלו המחייבת. תלמיד שלא נכח בעת אירוע הערכה (מבחן) חובה עליו לגשת למועד ב'. השלמה או תיקון הערכה/ בוחן ייעשה בתיאום עם המורה המלמד. במידה ויינתנו יותר בחנים, יחס האחוזים לא ישתנה, אלא יחולק בשווה או לפי החלטת המורה. הציונים יוקלדו במשוי"ב עד שלושה שבועות מיום ביצוע/ הגשת הערכה.

טבלת הערכה

המחצית	אירוע הערכה	משקל	הארות
א'	מבדק מיומנויות ומבוא	15%	על עמודים 8-15 בחוברת
	מבחן	45%	הודעה מראש על החומר
	שני בחנים	20%	מיקוד חומר
	סמינר אהבה ויחסים	15%	סמינר משולב מקצועות
	תלמידאות	5%	הבאת ציוד, יחס למקצוע
ב'	בוחן	10%	מיקוד חומר
	מבחן	45%	הודעה מראש על החומר
	סמינר גיבורי התנ"ך	10%	שבוע מרוכז בסמוך לפסח
	הערכה חלופית – אסתר	10%	פרטים בהמשך
	הערכה חלופית - רות	20%	בחוברת המצ"ב
	תלמידאות	5%	הבאת ציוד, יחס למקצוע
שנתי	שקלול המחציות	100%	

ערעור על ציון

אם מצא.ה התלמיד.ת לדעת.ו.ה טעות בציון על אירוע ההערכה או שיש לדעת.ו.ה. שיקול דעת נוסף, י.ת.פנה למורה המלמד.ת. הערעור צריך להיות מוגש בכתב בלבד (או במשוי"ב) עם פירוט הנימוקים לערעור, תוך שבוע בלבד ממועד קבלת הציון.

אם תשובת המורה המלמד.ת לא תניח את דעתו, יוכל לפנות לרכז המקצוע, החלטת רכז המקצוע תהיה סופית.

חבוא למקרא

א. מהו התנ"ך ?

ראשי התיבות של השם "תנ"ך": תורה נביאים וכתובים.

התנ"ך הוא "ספר הספרים" המקודש של עם ישראל, הוא המקור לתולדותיו, דתו, מצוותיו ותרבותו. ספר זה הוא הבסיס לקיומו של העם היהודי והבסיס לזכותו על ארץ ישראל.

ב. כיצד מכונה התנ"ך ?

התנ"ך : שמותיו וכינויו

1. תנ"ך – השם מבוסס על צירופם של ראשי התיבות של חלקי הספר : תורה, נביאים, כתובים.
2. מקרא – על שום שקוראים בו בשבתות, חגים ומועדים שונים.
3. כתבי הקודש – שם זה בא להבדיל ספרים אלו מבין כתבי החול שבהם ניתן לקרוא בכל זמן ומקום.
4. תורה – על שמו של החלק הראשון, המפורסם והידוע מבין שלושת חלקיו של הספר (תורה, נביאים, כתובים).
5. ספר הספרים – השם מציין את ההערכה הרבה שרוכשים לספר. משום שהוא נחשב לספר החשוב והנעלה שבספרים.
6. כ"ד הספרים – השם מבליט את העובדה שהספר אינו ספר אחד אלא קבוצה של כ"ד ספרים נפרדים.

ג. מהם קבצי התנ"ך ?

התנ"ך כולל בתוכו קובץ של יצירות שנתחברו בידי אנשים רבים, בעיקר בתקופת בית ראשון. היצירות כונסו יחד וקודשו במאה הראשונה לספירה. פעולת כינוס הספרים וקידושם נקראת "קנוניזציה". לאחר תהליך קידוש הספרים לא ניתן להוסיף עליהם ואין לגרוע מהם. הסיפור המקראי הוא בעיקר סיפור היסטורי מנקודת מבט דתית מפני שההשגחה האלוהית מכוונת את האירועים. לא כל החיבורים שנכתבו באותה תקופה נמצאים בספר התנ"ך משיקולים שונים של העורכים.

ספרים חיצוניים

הספרים נכתבו בחלקם הגדול על ידי יהודים, בעיקר בתקופת בית שני ולא התקבלו ככתבי יד מקודשים בעת חתימת התנ"ך. מאחר שחז"ל ראו אותם באור שלילי, חלקם הלכו לאיבוד וחלקם התגלו בתקופות מאוחרות יותר במגילות ים המלח ובקהיר. לדוגמא : משלי "בן סירא", ספר "חשמונאים – מקבים".

ד. שמם של 24 כתבי הקודש :

- חמשת חומשי התורה : בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים.
- ספרי הנביאים : ראשונים : יהושע, שופטים, שמואל, מלכים. אחרונים : ישעיהו וירמיהו, יחזקאל ותרי עשר (הכולל שנים עשר ספרים קצרים)

- **ספרי הכתובים**: תהילים, משלי, איוב, דניאל עזרא ונחמיה, דברי הימים. מגילות רות, אסתר, איכה, קהלת ושיר השירים.

ה. כיצד מחולק התנ"ך?

כל ספרי התנ"ך מחולקים ל**פרקים ולפסוקים**. ספרי התורה מחולקים גם ל**פרשות**. החלוקה של ספרי התורה לפסוקים ולפרשות היא **חלוקה יהודית מקורית**. לא כן החלוקה לפרקים: זוהי **חלוקה נוצרית** שנעשתה תחילה בידי המעתיקים הנוצרים של תרגום התורה ליוונית וללטינית. החלוקה הסופית לפרקים נעשתה בידי כומר קתולי מאנגליה אשר קבע בשנת 1205 את החלוקה לפרקים המקובלת עד היום.

בשנת 1516 יצא לאור בוונציה שבאיטליה התנ"ך העברי הראשון עם החלוקה לפרקים, ממנו התפשטה השיטה לכל דפוס התנ"ך. לא תמיד מתאימה החלוקה לפרקים לתוכן, לפעמים היא אף מנוגדת לנוסח המסורה (הנוסח המקובל ביותר היום).

למרות זאת נאלצו היהודים לקבל את חלוקת הפרקים הנוצרית, וזאת מכיוון שבתקופות שונות כפו השלטונות על היהודים ויכוחים עם אנשי דת נוצרים, שציטטו מובאות מן התנ"ך על-פי אותה החלוקה לפרקים.

מדי שבת קוראים בבית הכנסת פרשה אחת מהתורה הנקראת "**פרשת השבוע**", ולאחריה קוראים פרק מנביאים הנקרא "**הפטרה**".

פעילות 1:

1. תנ"ך – אלו ראשי תיבות של: _____
2. התורה כוללת על פי הסדר את הספרים: _____, _____, _____, _____.
3. הקובץ נביאים נחלק לשני חלקים עיקריים: _____ ו _____.
4. הקובץ תרי עשר נמצא בקובץ _____ והוא כולל את הספרים: _____
5. חלוקת התנ"ך לפרקים היא חלוקה _____
חלוקת התורה לפסוקים ולפרשות היא חלוקה _____

פעילות 2:

אנו סופרים כ"ד (24) ספרים בתנ"ך מכיוון שיש מספר ספרים בתוכו הנחשבים **ספר אחד**!

השלם - הספרים הנחשבים לספר אחד:

1. ספר _____ בקובץ נביאים ראשונים.
2. ספר _____ בקובץ נביאים ראשונים.
3. ספר _____ בקובץ נביאים אחרונים.
4. ספר _____ בקובץ כתובים.
5. ספר _____ בקובץ כתובים.

פעילות 3 :

מלא את רשימת הספרים עפ"י הסדר בתנ"ך:

קובץ נביאים (ראשונים ואחרונים) :

- _____ .6
- _____ .7
- _____ .8
- _____ .9
- _____ .10
- _____ .11
- _____ .12
- _____ .13

קובץ תורה :

- _____ .1
- _____ .2
- _____ .3
- _____ .4
- _____ .5

קובץ כתובים :

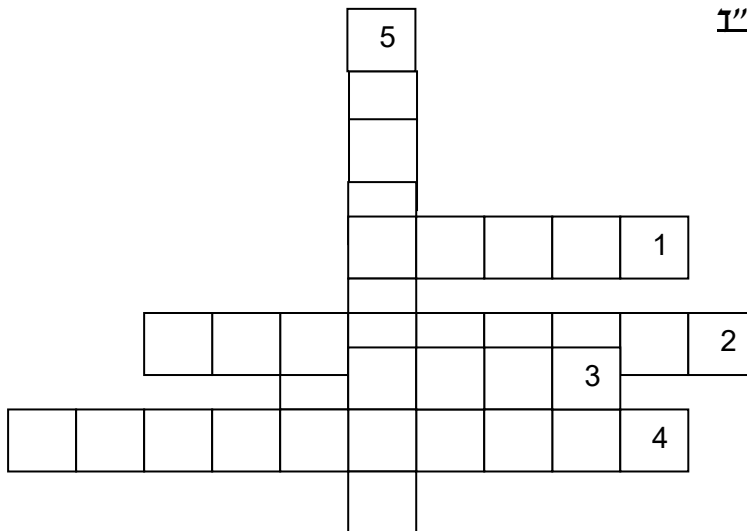
- _____ .20 מגילת
- _____ .21 מגילת
- _____ .22
- _____ .23
- _____ .24

אמ"ת

- _____ .14
- _____ .15
- _____ .16
- _____ .17 מגילת
- _____ .18 מגילת
- _____ .19 מגילת

פעילות 4 :

תשבץ שמותיו של התנ"ך

מאוזן : 1. כינוי שניתן לתנ"ך על שם הקובץ הראשון שבו.

2. שם המציין את מספר הספרים שבתנ"ך כולו.

3. שם המציין את השימוש בתנ"ך בשבתות, חגים ומועדים.

4. שם המבדיל את התנ"ך משאר ספרי החול.

מאונך : 5. כינוי המציין את חשיבותו הרבה של התנ"ך.

ו. קיצורי שמות לספרי התנ"ך

1. הקיצור של ספרים ששם בן מילה אחת - מורכב משתי אותיות ראשונות וגרש (').

לדוגמא : **בראשית** ← **בר'**

2. הקיצור של ספרים ששם בן יותר ממילה אחת – מורכב משלוש אותיות וגרשיים (").

לדוגמא : **שמואל א'** ← **שמ"א**

שיר השירים ← **שה"ש**

דברי הימים א' ← **דה"א**

ז. קבצי התנ"ך

בספר התנ"ך שלושה קבצים, כעת נבחן כל אחד מהם :

קובץ תורה

קובץ תורה מכיל בתוכו חמישה ספרים הנקראים גם "חמישה חומשי תורה". שמו של כל אחד מספרי התורה נקבע על פי המילה הראשונה או אחת המילים בפסוק הראשון של אותו חומש.

קובץ תורה כולל בתוכו סיפורים המתארים את:

בריאת העולם, תולדות אבותינו : אברהם יצחק ויעקב, שעבוד מצריים והנדידה במדבר.

בנוסף משובצים בחומשים גם קטעי שירה (לדוגמא : שירת הים) ואוספי חוקים (לדוגמא : חוקי פסח).

ספר ויקרא יוצא דופן בין שאר החומשים : כמעט כל הפרקים בו כוללים חוקים. קובץ תורה הוא קובץ הספרים הראשון שנחתם והתקדש ועבר קנוניזציה.

קובץ נביאים

בקובץ נביאים מופיעים דבריהם וקורותיהם של הנביאים שליחי ה' .

קובץ נביאים מחולק לשני חלקים : נביאים ראשונים ונביאים אחרונים.

נביאים ראשונים :

בחלק זה כלולים ארבעה ספרים המתארים את (לפי הסדר הכרונולוגי) :

אירועי כיבוש הארץ.

ההתנחלות ותקופת השופטים.

מלכות שאול דוד ושלמה, ימי ממלכת ישראל המאוחדת.

פילוג הממלכה לממלכות יהודה וישראל.

חורבן ישראל ויהודה.

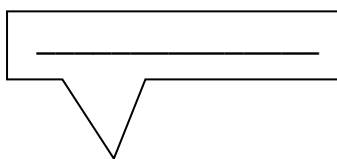
גלות אשור וגלות בבל.

בסיפורים משולבות גם נבואות של נביאי התקופה (שמואל, נתן, אליהו ועוד), נבואות אלו לא קובצו בספר נפרד והן "מפוזרות" בין הספרים.

נביאים אחרונים :

בחלק זה כלולים ארבעה ספרים. כל ספר נקרא על שם הנביא המנבא בספר. ספרים אלו כוללים את דבריהם של הנביאים.

הספר האחרון בקובץ הוא ספר תרי עשר, ספר הבנוי משניים עשר ספרים קצרים. ספר זה הכולל בתוכו את דבריהם של שניים עשר נביאים.

הספר הקצר ביותר בתנ"ך מצוי בתרי עשר, הוא כולל בתוכו פרק אחד בלבד ושמו:

קובץ כתובים

קובץ כתובים הוא חלקו השלישי והאחרון של התנ"ך. שמו הוא קיצורו של השם "כתובים אחרים".

קובץ כתובים כולל בתוכו שלוש קבוצות ספרים:

ספרי אמ"ת: תהילים, משלי, איוב.

חמש מגילות: שיר השירים, רות, איכה, קהלת, אסתר. (המגילות מסודרות בתנ"ך עפ"י סדר קריאתן בחגים).

שם המגילה	חודש עברי	מועד:
שיר השירים	ניסן	החג בו קוראים את המגילה
רות	סיון	פסח
איכה	אב	שבועות
קהלת	תשרי	ט' באב
אסתר	אדר	סוכות
		פורים

חשבו: **מדוע פותחים בחג הפסח דווקא?**

חג הפסח נחשב בתנ"ך לחג הראשון בשנה העברית. חודש ניסן, בו נחוג חג הפסח, הוא חודש היציאה ממצרים, נקרא גם "ראש החודשים".

ועוד שלושה ספרים שלא נחשבים כקבוצה מיוחדת: דניאל, עזרא ונחמיה, ודברי הימים.

קובץ כתובים כולל בתוכו סוגים ספרותיים שונים (ז'אנרים שונים) כמו סיפורים, מזמורים, דברי חכמה, קינה ועוד.

שם הספר	סוג ספרותי
תהילים	מזמורים
משלי	דברי חכמה
איוב	דברי חכמה
שיר השירים	מתזה שירי
רות	סיפור
איכה	קינה (שיר אבל)
קהלת	דברי חכמה
אסתר	סיפור
דניאל	נבואה
עזרא ונחמיה	היסטוריה
דברי הימים	היסטוריה

ח. 'מראה מקום' בתנ"ך

ספר התנ"ך נחלק לשלוש חטיבות: **תורה, נביאים, כתובים**.
בכל חטיבה מספר ספרים.

לכל ספר יש שם משלו. **שם הספר** נקבע על פי המילה הראשונה (או אחת מן המילים הראשונות שבספר) שבו, או על שמה של דמות מרכזית המופיעה בספר. **שם הספר** נרשם בראש העמודים בחלק החיצוני של הספר (ימין בעמוד הימני, שמאל בעמוד השמאלי).

כל ספר בתנ"ך מתחלק ל**פרקים**. מספר הפרקים שונה מספר לספר. הספר הגדול ביותר הוא בן ק"נ פרקים (סי' "תהילים") והקטן ביותר הוא בן פרק אחד ("עובדיה").
הפרקים מסומנים על ידי אותיות גדולות ליד תחילת הפרק, בצד החיצוני של הדף, ובראש העמוד.
בראש העמוד הם מופיעים בצד הפנימי של הדף.

פעילות 5 :

- דפדף בספר התנ"ך ומצא את שמות חמשת הספרים הראשונים.
- בכל ספר כתוב את המילה הראשונה בפרק ג'.

1. ספר _____ . פרק ג' _____ .
2. ספר _____ . פרק ג' _____ .
3. ספר _____ . פרק ג' _____ .
4. ספר _____ . פרק ג' _____ .
5. ספר _____ . פרק ג' _____ .

הפרקים מתחלקים לפסוקים.

הפסוקים מסומנים לרוב באותיות קטנות בצד הדף.

בחלק מספרי התנ"ך הפסוקים מסומנים במספרים, אבל בד"כ הם מסומנים באותיות המקבילות למספרים (גימטרייה).

סיומו של פסוק מסומן ב**נקודתיים** - :

מספר הפסוק מציין את הפסוק שהחל לאחר ה**נקודתיים** (:). בשורה בה מופיע המספר.

- פתח את 'בראשית' פרק א' וציין את המילה הראשונה והאחרונה בחמשת הפסוקים הראשונים:

1. פסוק א' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
2. פסוק ב' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
3. פסוק ג' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
4. פסוק ד' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
5. פסוק ה' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

- מצא את המקומות הבאים:

1. 'בראשית' פרק י"א, פסוק כ"ו:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
2. 'שמות' פרק ג', פסוק ח':
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
3. 'ויקרא' פרק כ"א, פסוק י"ג:
(שים לב: במקום זה יש שני פסוקים באותה שורה. פירוש הדבר שיש פסוק המתחיל ומסתיים באותה שורה. הפסוק השני מתחיל אחריו)
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
4. 'במדבר' פרק כ"ח, פסוק י"ז:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
5. 'דברים' פרק ב', פסוק ל"ג:
מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

פעילות 6:

התמצאות בתנ"ך

א. היעזר בספר התנ"ך וזהה את שמות הספרים:

1. אני הספר הראשון במקרא _____
2. אני הספר השלישי בנביאים ראשונים _____
3. אני הספר האחרון במקרא _____
4. אני הספר השלישי בתרי עשר _____
5. אני הספר השני בספרי אמ"ת _____
6. אני המגילה האחרונה _____
7. אני נמצא בין ישעיה ליחזקאל _____
8. אני ספר החוקים היחיד המצוי בקובץ תורה _____
9. אני החומש האחרון _____
10. אני הספר הראשון בנביאים אחרונים _____

ב. מצאו את הספרים הבאים – ורשמו את מספר הפרקים :

1. כמה פרקים בספר שופטים? _____
2. כמה פרקים בספר מלכים ב' ? _____
3. כמה פרקים בספר ירמיה? _____
4. כמה פרקים בספר בראשית? _____
5. כמה פרקים במגילת אסתר ? _____
6. כמה פרקים בספר תהילים? _____

ג. מצאו את הפרקים ורשמו את מספר הפסוקים :

1. מספר הפסוקים בבראשית, כ"ח - _____
2. מספר הפסוקים בירמיהו, כ"ו - _____
3. מספר הפסוקים בשמואל א', ח' - _____
4. מספר הפסוקים בעמוס, ג' - _____
5. מספר הפסוקים בספר תהילים, ק"ו - _____

ג. מצאו את המילים הבאות בפסוקים הבאים :

הפרידו בין האות הראשונה שלכל מילה לשאר האותיות, השלימו את הטבלה ורשמו למטה את המילה שהתקבלה :

האות הראשונה של המילה	המילה בפסוק	הפסוק
		1. שמואל א', פרק א, פס' כ"ד מילה 21
		2. ישעיהו, פרק ז', פס' כ"ג, מילה 3
		3. יחזקאל, פרק ל"ג, פס' י"ב, מילה 8
		4. במדבר, פרק ט"ו, פס' ט"ו, מילה 4
		5. ירמיה, פרק מ"ט, פס' ג', מילה 2
		6. שופטים, פרק ט', פס' י"א, מילה 3

המילה שהתקבלה מצירוף האותיות:

--	--	--	--	--	--

תרגול מסכם מבוא למקרא

חלק א' – קראו את הפסוקים, וענו על השאלות.

מהו המספר שמוזכר בפסוקים הבאים?

בראשית פרק כ"ט פסוק י"ח _____

יחזקאל פרק מ"א פסוק ג' _____

מלכים ב' פרק י"ג פסוק י' _____

מהם בעלי החיים המוזכרים בפסוקים הבאים?

שופטים פרק ז' פסוק ה' _____

שמות פרק כ"ג פסוק י"ט _____

שופטים פרק ט"ו פסוק ד' _____

ישעיה פרק י"א פסוק ז' _____

מהם המאכלים המוזכרים בפסוקים הבאים?

ירמיה פרק ח' פסוק י"ג _____

שמואל ב' פרק ט"ז פסוק א' _____

מלכים א' פרק י"ז פסוק י"ג _____

ויקרא פרק כ"ד פסוק ה' _____

חלק ב' – הכרת הספרים

מיינו את הספרים הבאים בטבלה לפי שלושת הקבצים: תורה, נביאים וכתובים. **הקפידו** לכתוב את שמות הספרים על פי סדר הופעתם בתנ"ך.

משלי, שמואל, ויקרא, מלכים, יהושע, תהילים

כתובים	נביאים	תורה
.1	.1	.1
.2	.2	-----
-----	.3	-----
-----	-----	-----

חלק ג' –

א. הקיפו בעיגול את השמות הנוספים של התנ"ך:

מקרא	הספר הארוך	ספר הספרים	כ"ד הספרים
הספר היהודי	ספר הקודש	ספר המגילות	
ספר התורה	הברית הישנה	קסוטו	

ב. הסבירו, מדוע אלה השמות הנוספים שיש לתנ"ך?

חלק ד' – הקיפו את התשובה הנכונה:

לפי מה נתנו את שמות הספרים בתנ"ך?

- המילה הראשונה בפסוק הראשון של הפרק הראשון בספר או על שם הדמות המרכזית בספר.
- לפי החלוקה הנוצרית – הם החליטו על שמות הספרים בתנ"ך.
- החליטו בהצבעה דמוקרטית.
- השמות ניתנו על ידי ה' למשה והוא סידר את התנ"ך כולו.

חלק ה' – התאימו בין ההגדים

1. ניסן	___ חלוקה נוצרית
2. איכה	___ חלוקה יהודית
3. קהלת	___ ספרים חיצוניים
4. חלוקה לפסוקים, פרשות וספרים.	___ החודש הראשון במקרא
5. תהילים	___ המגילה הראשונה
6. שנים עשר ספרים	___ המגילה האחרונה
7. שבועות	___ מה קוראים בסוכות?
8. חלוקה לפרקים שהוסכמה על ידי חז"ל כדי לייצר שפה משותפת בויכוחים דתיים.	___ מה קוראים בחודש אבי?
9. אסתר	___ באיזה חג קוראים את מגילת רות?
10. שיר השירים	___ אני הספר הראשון בספרי אמ"ת
11. ספרים שלא הוכנסו לתנ"ך כי לא עמדו בדרישות חז"ל או שנכתבו אחרי חתימת הספר.	___ כמה ספרים יש בספר תרי עשר?

עלייתו ונפילתו של שלמה המלך

מלכים א', פרק ג'	מלכות שלמה וחוכמתו חלום שלמה בגבעון משפט שלמה	ה' – ט"ו ט"ז – כ"ז
מלכים א', פרק י'	ביקורה של מלכת שבא מלכת שבא במדרשים ובאגדות עם	א' – י"ג
מלכים א', פרק י"א	חטאי שלמה וקריעת הממלכה מעליו הנבואה על פיצול הממלכה	א' – י"ג כ"ו – מ"ג
מלכים א', פרק י"ב	ההמלכה והדילמה של רחבעם מרד שבטי ישראל ופילוג הממלכה המהפכה הדתית של ירבעם	א' – י"ד ט"ו – כ"ד כ"ה – ל"ג

מלכים א' פרק ג': מלכות שלמה וחוכמתו

פתיחת הפרק (פס' א' – ד')

שלמה, שירש מאביו ממלכה גדולה, שואף להפוך אותה למרכז בינלאומי. לשם כך, הוא מחזק את קשריו עם המדינות באזור, באמצעות נישואים פוליטיים. בפסוק א' אנו שומעים על נישואיו לבת פרעה (מלך מצרים). בפסוק א' – ניסוח המשפט מלמד שבת פרעה משנית ומטרת נישואין הינה פוליטית. שלמה מתחנך עם בת פרעה נישואים פוליטיים, אשר מבטיחים שלום עם מצרים ותמיכה צבאית ומדינית בעתיד. עוד כתוב לנו שהעם מזבח בבמות, מפני שעוד אין בית מקדש, והסופר המקראי מותח ביקורת על כך, ומציג חשיבה דויטרונמיסטית. (דויטרונמיזם = אמונה באל אחד ובמקום מרוכז; מקדש)

חלום שלמה בגבעון (פס' ה' – ט"ו)

שלמה מעלה אלף עולות בבמת המזבח הגדולה בגבעון, ובלילה ההוא התגלה אליו ה' בחלום, והעניק לו משאלה. "מה אתן לך?" שלמה תחילה מודה לו בשם אביו על שהיה איתו וזכר שדוד המלך מילא את מצוותיו כל חייו. לאחר מכן מספר לו שלמה שהוא עוד צעיר, ואינו יודע איך לנהל את הממלכה שלו, ולכן מבקש בתור משאלה "לב לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע." ה' מחבב את דרך חשיבתו של שלמה, ומחזק אותו על כך שלא ביקש עושר, שיבה טובה, שלום עם אויביו וכו'. ה' מקיים עבור שלמה ארבעה דברים:

1) את משאלתו אשר ביקש, לב נבון שיאפשר לו לשפוט את עם ישראל בצדק ובהגינות ויאפשר לו להבדיל בין טוב לרע.

2) עושר.

3) כבוד (על אף שלא ביקש אותם כמשאלת ליבו).

4) את הדבר הרביעי, אריכות ימים, מבטיח ה' להגשים כל עוד שלמה ישמור על דרכו של אביו, דוד המלך, לא יסטה מאמונתו וישמור על חוקות ומצוות ה' (על תנאי).

שלמה זוכר את החלום כשהוא קם, זובח לה' עולות ושלמים, ועורך משתה לכל עובדיו.

משפט שלמה – חלק א' - שתי האימהות (פס' ט"ז – כ"ג)

שתי נשים זונות מגיעות למשפט בפני שלמה, כאשר האחת טוענת כי היא ילדה בן וביום השלישי ללידת הבן שלה האישה האחרת ילדה גם כאשר בלילה האם הזו בטעות מחצה את בנה למוות והחליפה בין התינוק המת לחי ובבוקר הטוענת מספרת כי הבחינה שזה לא הילד שלה בעוד הנתבעת אומרת כי האם האחרת משקרת והתינוק החי הוא שלה ולא להפיך. בפני שלמה עומד קושי:

א. שתי האימהות הן זונות, לכן מציאת האב היא עבודה קשה.

ב. הן היו לבד כאשר כל התגלגלות קרתה, אין עדים על כן קשה להצביע על דובר האמת או השקר.

ג. כל אחת טוענת, ומאשימה את האחרת כאשר האחת מפרטת והשנייה נמצאת במגננה.

גורמים אלה יוצרים קושי רב בפענוח הפרשה.

משפט המלך – חלק ב' – סיפור החרב (פס' כ"ד- כ"ז)

שלמה חושב לרגע ונותן הוראה לגזור את הילוד ל שני חלקים, חלק לכל אם, כאשר הנתבעת אומרת שיחוס על חייו וייתן אותו לאישה השנייה רק שיחיה בעוד התובעת אומרת שלא, גם לך וגם לי לא אהיה. שלמה מבין על רקע זה של מי שייך התינוק- של הנתבעת.

הוראתו של שלמה לחתוך את הילוד לשניים היא בעצם תרגיל פסיכולוגי. האם האמיתית מוותרת על התינוק, מפני שחשוב לה שיישאר בריא ושלם, וכך מזהה אותה שלמה, והיא מקבלת את הילד.

פס' כ"ח: כל העם שומע אודות המשפט ולשלמה המלך יוצא שם של שופט חכם ועושה צדק העם כולו מעריך את שלמה המלך ומכבד אותו.

ניבים וביטויים:

- "...וְאֵנְכִי נֶעַר קָטָן לֹא אֶדְעַ עֲצַת וְבֹא" (פס' ז')
- הסבר: שלמה מצטנע לפני ה' ומציג את עצמו כמי שאינו יודע להבחין בין טוב ורע נער קטן שאינו מוכשר להיות מנהיג.
- "...עַם רָב אֲשֶׁר לֹא יִמְנָה וְלֹא יִסְפֵּר מֵרֵב" (פס' ח')
- הסבר: כדי לתאר את הקושי הגדול בשיפוט העם, שלמה מתאר אותו בהגזמה – העם כזה עצום ורב עד שאי אפשר למנות את מספרו. גם היום ניתן להשתמש בביטוי, לדוגמה: בהפגנה בקפלן בתל אביב השתתף "עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרב".
- "... לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע" (פס' ט')
- הסבר: שלמה מבקש מה' את התכונה שכל שופט מייחל לה והיא היכולת להבחין בין טוב ורע.
- גם היום ניתן להשתמש בביטוי זה, לדוגמה: הבה ניחל לכך שכל שופט ידע להבחין בין טוב ורע.

שאלות למלכים א' – פרק ג'

1. שלמה התחתן עם בת פרעה. לנישואין אלה הייתה מטרה פוליטית (מדינית) – יצירת קשרי חוץ וקשרי שלום עם מצרים.

קראו מלכים א' פרק ט' פס' ט"ז, וענו: אילו רווחים מדיניים יש לשלמה מנישואיו לבת פרעה?

2. **שאלת אתגר:** על נישואי שלמה לבת פרעה מלך מצרים אומר הפרשן "מצודת דוד" – "קודם גיירה, והיה לו בה קידושין".

הפרשן רואה בנישואין אלה קושי והוא מנסה לפתור אותו.

מהו הקושי? וכיצד פתר הפרשן את הקושי?

3. בפנייתו של שלמה אל ה' בפס' וי-ט' מכנה שלמה את עצמו "עבדך" כמה וכמה פעמים. על איזו תכונה, לדעתכם זה מצביע?

4. קראו שוב את חלום שלמה בגבעון פס' ה'-ט"ו וענו:
א. מה מבקש שלמה מה'?

ב. מה מבטיח לו ה'?

5. בהבטחת ה' לשלמה יש הבטחה אחת מותנית (על תנאי).
א. מהי ההבטחה?

ב. מהו התנאי ששלמה חייב לעמוד בו כדי שההבטחה תתקיים?

6. מדוע לשלמה היה כל כך קשה לחרוץ דין במשפט של שתי הנשים?

ציינו שתי סיבות אפשריות.

7. מי היא לדעתכם האם האמיתית של התינוק? נמקו את תשובותיכם.

8. סיפור המשפט מתואר מיד לאחר הסיפור שבו מעניק ה' חוכמה לשלמה. מהו לדעתכם הקשר בין סיבת הענקת החוכמה לשלמה לבין סיפור המשפט?

מלכים א' פרק י' – ביקורה של מלכת שבא

ביקור מלכת שבא בירושלים (פס' א'-י"ג)

מטרת הסיפור:

- ❖ להראות את חוכמת שלמה, עושרו וכבודו. מפרק זה אנו למדים שהבטחת ה' לשלמה בפרק ג', י"ב-י"ג התגשמה: שלמה חי חיי פאר ועושר, וכן חוכמתו התפרסמה בקרב בני העמים השונים.
 - ❖ להראות את הסחר הבינלאומי בתקופת שלמה.
 - ❖ להראות את רצון העמים השונים לקשור עם שלמה קשרי ידידות וקשרי חוץ שיובילו לקשרי מסחר כלכליים מועילים.
- מלכת שבא, על פי המסורת האתיופית הגיעה משבא, ארץ שהיא בדרום מערב חצי האי ערב, איזור **תימן** של היום.
- לביקורה של מלכת שבא שתי סיבות:

1. הסיבה הראשונה, ברובד הגלוי, לבחון האם השמועות על חוכמת שלמה נכונות. מלכת שבא שמעה על שלמה חכמתו ופועלו, היא באה לבקר ו"לְנַסְתּוּ בְּחִידוֹת" (פס' א'). את החידות עובר שלמה בהצלחה כי "לֹא הָיָה דָבָר נֶעְלָם מִן הַמֶּלֶךְ" (פס' ג').
- כל מה שראתה מלכת שבא, מבית המלך ועד ארוחת המלך – **עלו** על הציפיות שלה. כמו שהיא עצמה אמרה: "וְהִנֵּה לֹא הִגֵּד לִי הַחֲצִי. הוֹסַפְתָּ חֲכָמָה וְטוֹב אֶל הַשְּׂמוּעָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי" (פס' ז'). נוסף על המילים החמות, הביאה עמה מלכת שבא לשלמה הרבה מתנות בעלות ערך גבוה.
- שלמה מצדו, לא נשאר חייב ומעניק לה "אֵת כָּל חֲפָצָה אֲשֶׁר שָׁאַלָה" (פס' י"ג).
2. הסיבה השנייה, ברובד הסמוי, היא השליחות הדיפלומטית של מלכת שבא.
- דיפלומטיה** – אמנות ניהול משא ומתן בין נציגים מוסמכים של קבוצות או אומות שונות, לרוב בנושאי מסחר וביטחון לאומי.
- על הסיבה השנייה לביקור מלכת שבא אנחנו לומדים מסיפור חירם מלך צור ותיאור מתנותיו לשלמה, סיפור שנכנס באמצע תיאור מלכת שבא שהתעניינה בקשרי חוץ מדיניים שיובילו לקשרי חוץ מסחריים בינלאומיים עם שלמה.
- מלכת שבא, היא מלכה מהממלכה הדרומית, היא הגיעה והביאה לשלמה מתנות רבות ויקרות, מתוך אינטרס.

שלמה ומלכת שבא (פס' א'-ג')

"וּמִלְכַּת־שֶׁבָא שָׁמְעַת אֶת־שִׁמְעַת שְׁלֹמֹה לְשֵׁם יְהוָה וַתָּבֵא לְנַסְתּוֹ בְּחִידוֹת" (פס' א') על פי הפשט מלכת שבא מגיעה אל המלך שלמה לירושלים לאחר ששמעה על חוכמתו הרבה על פי הכתוב בפרק, היא מגיעה כדי לנסות את שלמה בחידות ולבחון בעצמה את חוכמתו. על פי המדרש, המטרה הסמויה של מלכת שבא היא לחזק קשרי מסחר עם שלמה ושריו, כי ממלכתו שלטה על ערי חוף כמו אילת שישבה על ציר מרכזי במסחר העולמי, מחצי האי ערב לעבר ארצות אירופה ואסיה של אז.

"וַתָּבֵא יְרוּשָׁלַיִם בְּחֵיל כְּבֹד מְאֹד גְּמֹלִים נְשָׂאִים בְּשָׂמִים וְזָהָב רַב־מְאֹד וְאַבְנֵי יָקָרָה וַתָּבֵא אֶל־שְׁלֹמֹה וַתִּדְבֹר אֵלָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר הָיָה עִם־לִבָּהּ" מלכת שבא יוצאת מממלכתה ומביאה איתה לירושלים, לפגישה עם שלמה, מתנות רבות ויקרות ערך. הפועל החוזר שלוש פעמים בפסוק הוא "ותבוא", ומשמעותו לבטא את התקרבות המלכה למלך בהדרגתיות.

"וַיִּגְדַּלְהָ שְׁלֹמֹה אֶת־כִּלְדִּבְרֶיהָ לֹא־הָיָה דָבָר נֶעְלָם מִן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא הִגִּיד לָהּ" המלך שלמה השיב למלכה על כל חידותיה ושאלותיה, לא הייתה שאלה שלא הצליח לפתור.

התרשמותה של מלכת שבא (פס' ד'-ה')

מלכת שבא מתפעלת משבעה דברים שראתה בארמונו של שלמה, והם:

- א. וְהַבֵּית, אֲשֶׁר בָּנָה – ארמון או בית המקדש.
- ב. וּמֵאֵכָל שֶׁלְּחָנוֹ – האוכל שמוגש על שולחנו כשהמלכה באה לביקור.
- ג. וּמוֹשָׁב עֲבָדָיו – סדר ישיבת השרים ליד שולחן האוכל המלכותי.
- ד. וּמַעֲמַד מְשֻׁרְתּוֹ – הסדר המיוחד שהם עמדו לשרת.
- ה. וּמִלְבָּשֵׁיהֶם – הלבוש שלהם.
- ו. וּמִשְׁקֵיוֹ – האחראים על מזיגת וחלוקת השתייה.
- ז. וְעֻלְתּוֹ, אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית ה' – עולה= קרבן, התפעלה מהקורבנות; וכן עולה= עליה, עולים במדרגות.

שבע הוא מספר טיפולוגי המייצג שלמות (שבעת ימי השבוע, שנת שמיטה) כלומר דרך המספר שבע אנו מבינים ששלמה המלך הצטייר בעיני מלכת שבא כמלך מושלם, עד כדי כך ש"ולא הִיָּה בָּהּ עוֹד רוּחַ" – נעתקה נשימתה, ולא יכלה להגיב ולדבר מההלם שאחז בה.

מלכת שבא משבחת את שלמה (פס' ו'-ט')

מלכת שבא משבחת את המלך ומודה שחוכמתו עולה על כל שמועה ששמעה עליו.

דברי השבח מחולקים לשלושה חלקים:

- (1) פס' ו'-ז' – הודאה בחוכמתו של שלמה, השמועה הייתה רק חצי מהאמת.
- (2) פס' ח' – תיאור אושרם של האנשים העומדים ליד המלך וזוכים לשמוע מחוכמתו מידי יום (מלכות אידיאלית).
- (3) פסוק ט' – ברכה לה' על בחירתו בשלמה כנציגו עלי אדמות שימלוך על העם, יעשה משפט צדק וידאג לעם. הבחירה במלך החכם שלמה מעידה על אהבת ה' את עמו.

פרטים נוספים (פס' י')

הפסוק הוא הרחבה של פס' ב', כך:

בפסוק ב' כתוב: "גַּמְלִים נִשְׂאִים בְּשָׁמַיִם וְזָקָב רַב מְאֹד", ובפסוק י' כתוב: "מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכָּר זָקָב (כמות מדוייקת), וּבְשָׁמַיִם הִרְבֵּה מְאֹד" – בשמים יקרים ששימשו אז גם כתרופות ונחשבו לסחורה יקרה מאוד.

היכרות עם מלך צור (פס' א'-ב')

פסוקים אלה הינם מאמר מוסגר (נראים כלא שייכים לרצף הסיפורי בפרק) משום שהם מספרים לנו על מלך נוסף מהעיר צור (לבנון) ששמו חירם, שגם הוא קושר קשרי מסחר עם שלמה.

סוף דבר (פס' י"ג)

בפסוק זה אנו מבינים שמלכת שבא זוכה בתחרות על ליבו של המלך שלמה, ועל פי חז"ל נולד לה ילד מהמלך שלמה, שם הילד הינו "מלניק" והוא ראש השושלת האתיופית.

שאלות למלכים א' – פרק י'

לטובת רענון ולפני שאתם מתחילים לענות על השאלות – האזינו לפדקאסט "שלמה המלך ומלכת שבא - פיילוט עבור רכס פרויקטים חינוכיים" בQR הבא:

1) מה היו מטרות ביקורה של מלכת שבא אל המלך שלמה? ציינו שתי סיבות (גלויה וסמויה)

2) מלכת שבא התרשמה לטובה מכמה דברים בביקורה אצל שלמה המלך.
א. הביאו מהקטע שלפניכם שלוש דוגמאות והסבירו.

ב. ציינו עובדה אחת חדשה שהתגלתה למלכת שבא בביקורה אצל המלך שלמה ועובדה אחת שאוששה (שהייתה ידועה לה כבר)

3) א. מהו תפקידו העיקרי של המלך, על פי דבריה של מלכת שבא?

ב. חוו את דעתכם, האם מלכת שבא צודקת? נמקו.

4) יש הטוענים כי פסוק י"א מפסיק את הרצף הסיפורי על מלכת שבא. הסבירו טענה זו.

5) קראו בפרק יי פסי י"א וגם מלכים א', פרק ט', פסי כ"ו – כ"ח.
 על פי פסוקים אלה, הסבירו על מה התבססה הכלכלה של ממלכת צור (הממלכה של חירם), ומה הייתה תרומתה לכלכלה של ממלכת שלמה.

6) יש הטוענים כי ביקורה של מלכת שבא בממלכת שלמה היה ממניעים כלכליים. הסבירו טענה זו.

7) כיצד דמותו של המלך שלמה מתוארת בפרק זה? כתבו לפחות שלוש תכונות ותנו דוגמאות במילותיכם.

8) פתרו את התפזורת:

ל	ז	ה	ב	ה	ר	פ	ז	ק	ק	א	כ	ס	ק	ח	כ	מ	ה	ו	ל
ה	י	ח	ב	ס	ק	ח	ד	ר	ד	ס	נ	ח	פ	ג	ח	י	ב	ח	ה
י	מ	ל	כ	ב	ז	י	ס	מ	ס	פ	ר	ט	י	פ	ו	ל	ו	ג	י
מ	ל	ג	ה	ה	ר	ב	א	ס	ג	ב	י	ט	ע	ב	ש	מ	י	מ	מ
צ	י	ק	ש	ר	י	מ	ס	ח	ר	ב	י	ל	א	י	כ	ח	ר	א	צ
ל	כ	ד	ט	ז	ב	מ	צ	ו	ב	ש	ל	מ	ה	ח	ל	כ	ז	ט	ל
פ	א	ק	ע	כ	נ	ל	ו	ל	ו	מ	י	ת	ר	ל	ד	ג	פ	ר	פ
ש	ב	ר	י	ע	מ	כ	ט	ח	י	ל	ע	נ	ק	מ	ש	ב	ת	ק	ש
מ	ש	א	ח	י	צ	צ	ר	ה	ט	י	ב	ו	ז	נ	ח	ה	ר	ג	מ
ה	ת	ט	ל	ח	ל	ו	ק	נ	א	ט	א	ת	ב	ב	ק	נ	ו	ד	ה
ר	כ	ו	ג	ל	ר	ר	ב	ר	ש	ר	ש	ש	נ	ז	מ	נ	ב	ב	ר
ו	ל	ח	ו	צ	י	ר	ב	ס	כ	ר	ק	ק	ד	מ	ש	ח	ו	ע	ו
נ	מ	מ	ת	מ	ע	ג	ע	ד	ב	ק	ש	ר	ח	י	ד	ו	ת	ה	נ
ת	ד	י	ב	ג	כ	כ	י	ק	ה	ד	ד	א	כ	י	פ	ש	מ	ת	ת
ל	ז	ד	ו	ד	י	פ	ל	ו	מ	ט	י	ה	ו	ד	ר	ט	ד	צ	ל
ב	ג	ס	א	ס	ב	פ	כ	ש	מ	ל	מ	ו	י	ש	ד	ש	ב	ע	ב
ע	ב	ג	א	כ	א	ג	פ	ז	צ	ט	ו	ע	ה	ז	ג	ק	ג	ע	ע
ד	כ	ב	ט	ר	ר	ב	ת	ש	מ	ו	ע	ו	ת	ת	כ	ר	כ	ח	ד
א	ע	כ	י	ט	ג	ע	צ	ח	ל	ל	ל	מ	מ	ש	נ	ד	ע	ל	א
א	י	ה	ע	י	ד	י	ל	ה	ל	כ	ח	צ	צ	י	צ	ש	ל	ו	א

בנק מילים: מלכת שבא, שלמה, חידות, חירם מלך צור, חכמה, מתנות, שמועות, דיפלומטיה, קשרי מסחר, בשמים, זהב, ותבוא, פתרונות, מספר טיפולוגי, שבע.

מלכים א', פרק י"א (פס' א'-י"ג, כ"ו-מ"ג) – סוף מלכות שלמה: החטא ועונשו

נושאי הפרק:

- תיאור חטאי שלמה (פס' א'-ח')
- העונש האלוהי על חטאי שלמה (פס' ט'-י"ג)
- מרד ירבעם בן נבט הישראלי בשלמה המלך (פס' כ"ו-כ"ח)
- אחיה השילוני מנבא לירבעם (פס' כ"ט-ל"ט)
- מות שלמה המלך (פס' מ'-מ"ג)

הקדמה לפרק

הפרק מהווה הקדמה והסבר לפילוג הממלכה המאוחדת לשתי ממלכות: ממלכת יהודה וישראל, כפי שהוא יבוא לידי ביטוי בפרק י"ב. לדעת עורך ספר מלכים, ההידרדרות הדתית שחלה בימי שלמה המלך האחרונים גרמה להידרדרות מדינית אשר הביאה להתפוררות הממלכה, כעונש אלוהי על חטאי שלמה. פרק י"א מספר ששלמה חטא בנישואי תערובת, ריבוי נשים וסיוע לעידוד עבודה זרה בשטח ממלכתו. ריבוי נשים אסור על מלך ישראל מן התורה כפי שכתוב בדברים פרק י"ז פס' י"ז, בחוק המלך וכן האיסור בספר דברים פרק ז', פס' א'-ד'.

תיאור חטאי שלמה (פס' א'-ח')

הפרק פותח בכך ששלמה המלך אוהב נשים רבות ואת בת פרעה. הוא נמשך בעיקר אל נשים נוכריות, נשים שהאל הדגיש לא להינשא להם כיוון שיגרמו לאדם ללכת אחרי האלים שלהן במקום להמשיך לעבוד את האל וללכת על פי חוקיו. שלמה נישא ולקח פילגשים נוכריות רבות מאוד – 700 נשים ו-300 פילגשים היו לו מעמים שונים כמו צידונים, מואבים, חתים ועמונים על אף איסור האל.

וכמו שהזוהר כך קרה: שלמה, המלך שבנה את בית המקדש ונגלה אליו האל בחלום פעמים והבטיח לו להגשים את מטרותיו הולך אחרי אלים אחרים כמו עשתרת אלוהי צידון בעקבות נשותיו. בונה בתים לעבודה זרה של נשותיו ולבו כבר לא שלם עם אלוהיו כמו דוד אביו. כלומר, אהבתו של שלמה לנשים נוכריות רבות הביאה אותו להתרחק מה' אלוהיו ולהתקרב קרבה מסוכנת לעבודה זרה, עבודה לאלילים זרים. שתי גישות לגבי חטאי שלמה:

1) שלמה עצמו לא חטא ממש, כי הוא בעצמו לא עבד עבודה זרה, אך משום שלא גינה את נשותיו נחשב כאילו הוא עצמו עבד.

2) משום שהוא סייע בידי נשותיו הנוכריות לבנות עבורן מזבחות ובמות לאלוהיהן בהר הזיתים שממזרח לירושלים – הרי שחטא.

האלילים להם בנה שלמה במות:

”עשתורת אלוהי הצידונים” – עשתורת אלת הפריץ והאלה הראשית בצידון.

”מלכם שיקוף עמונים” – מלכם הראשי של עמון, כאשר ”שיקוף” הוא כינוי גנאי.

”כמוש” – כמוש האל הראשי של מואב שהיה אל הנשים המואביות.

כיצד העצים המספר המקראי את חטאי שלמה (פס' א' - י')?

- 1) המספר המקראי מפרק את מוצאן הנוכרי של נשות שלמה בפירוט רב: "וְהַמֶּלֶךְ שָׁלְמָה אָהָב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֵת בַּת פְּרָעָה מוֹאָבִיּוֹת עַמּוֹנִיּוֹת אֲדָמִית צְדָנִית חֲתִית" (פס' א').
- 2) המספר המקראי מדגיש כי שלמה עבר על הצו האלוהי כפי שמופיע בפסוק ב': הנישואים הפוליטיים והקשרים עם כל ממלכות האזור אומנם כלכלית היו טובים לבניין וחזוק הממלכה אך היו אסורים עפ"י התורה (איסור נישואי נשים נוכריות).
- 3) המספר המקראי משתמש בציון מספרים טיפולוגיים מוגזמים לתיאור כמות הנשים של שלמה: "ויהי לו נשים שרות שבע מאות ופילגשים שלוש מאות" (פס' ג').
- 4) המספר המקראי משתמש בשורש המנחה א.ה.ב. וכן בביטוי המנחה להטות לב, כדי להעביר המסר שאהבתו הרבה של שלמה לנשותיו הובילה לתוצאה המצערת של הסטת-הטיית ליבו מאלוהיו לאלוהים אחרים, פס' א'-ד' - "והמלך לשמה אהב נשים, בהם דבק שלמה לאהבה... יטו את לבבכם אחרי אלוהיהם, ויטו נשיו את ליבם... ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים" (פסוק ד').

"נישואים דיפלומטיים"

לדעת חוקרי המקרא נשותיו הנוכריות הרבות של שלמה הן תוצאה של נישואין דיפלומטיים הנובעים ממדיניות החוץ שלו, המתנהלת באמצעותם. נישואין אלה עזרו לו לקיים ממלכה גדולה בממדיה ששלטה בכל האזור.

הנישואים לנסיכות הזרות האלו תרמו לביסוס היחסים הדיפלומטיים, הצבאיים והכלכליים בין ישראל החזקה והממלכות השכנות הכפופות לה. נשים אלו גם שימשו כ"בנות ערובה" בידי שלמה כדי למנוע התקוממויות נגדו מצד אבותיהן. העונש האלוהי על חטאים אלה מתואר בצורה הולכת ויורדת. (מלכים א', י"א, י"א-י"ג).

סביר להניח כי כבר מהתחלה עבדו הנשים הנוכריות את אליליהם אבל רק לעת זקנת שלמה הצליחו להסיתו לעבודה זרה. יש כאן נימה חיובית כלפי שלמה שכל עוד היה צעיר וחזק לא הצליחו נשותיו להסיתו.

החטא ועונשו - הענישה האלוהית על חטאי שלמה (פסוקים ט' - י"ג)

ה' כעס על שלמה משום שלא שמר על מצוות ה' וחטא בעבודה זרה, בניגוד לדוד אביו, שגם לעת זקנתו שמר על נאמנות לאלוהיו, ושלמה מושווה לאביו דוד פעמיים, ולא בהקשר חיובי.

העונש:

ה' יפלג את ממלכת בית דוד אך לא יעשה זאת בימי שלמה, אלא בימי בנו משום שה' הבטיח לדוד כי בנו ימלוך על 12 השבטים. לפנינו שיטת הענישה בהתאם לגמול קיבוצי ולגמול לדורות:

גמול קיבוצי – המלך חוטא וכל העם נענש. במקרה זה שלמה חטא וכל העם יסבול מן הפילוג.

א. גמול לדורות שליכי – האב חטא והצאצאים יענשו. מלכים א' י"א, "קרע אקרע את הממלכה מעליך" (פסוק י"א) ובהמשך בפס' י"ב **שלמה חטא וילדיו יענשו**. ה' קרע משלמה את כל ממלכתו, והעביר אותה לשושלת אחרת. אבל העונש יתמש בימי בנו.

ב. גמול לדורות חיובי: בזכות צדיקות האב ומעשיו הטובים זוכים הבנים לשכר טוב. במקרה שלנו, בשל אמונת דוד באלוהיו, לא נלקחה משלמה כל הממלכה, אלא ה' ישאיר לשלמה שבט אחד. במלכים א', י"א פס' י"ג "את כל הממלכה לא אקרע. שבט אחד אתן לבנך" - קריעת הממלכה ל-2 ממלכות.

ה' לא ידיח את בית דוד מהמלכות, אלא יקרע את הממלכה לשתי ממלכות שאינן שוות בגודלן.

קריעת הממלכה (פילוג הממלכה) אירעה בשנת 928 לפני הספירה.

ה' קרע מבנו של שלמה את כל הממלכה למעט **שבת אחד**, הוא ימלוך על שבת יהודה כי הוא השבט הדומיננטי מבין שבטי יהודה. הכוונה לשבת אחד הוא לשבטי יהודה ובנימין שהתאחדו והתמזגו ביניהם.

המרידות כנגד ממלכת שלמה:

במלכים א', י"א פס' י"ד-כ"ט מספרים לנו שלושה סיפורי מרד כנגד ממלכת שלמה. שלוש המרידות הללו התרחשו בפרקי זמן שונים אבל עורך הספר מעמיד אותן אחת אחרי השנייה על מנת ליצור רושם כאילו כולן מתרחשות בסוף ימי שלמה כעונש על חטאיו בעת זקנתו. החשוב מבין שלושת סיפורי המרד האלה הוא סיפור המרד של ירבעם בן נבט משבט אפרים. זה המרד המסוכן ביותר עבור שלמה כי הוא מתרחש בתוך **ממלכתו פנימה**, ובא מקרב איש ישראלי, וזה אומר שכוונתו אינה לשחרר את ארצו מעול ישראל אלא להפיל את שלמה ולהחליפו כמלך ישראל.

מרד מבית: ירבעם בן נבט מורד במלכות שלמה (פסוקים כ"ו - נ"ג)

הכירו את נְרַבְעָם בֶן-נְבָט, אפרתי=בן שבט אפרים וגִבּוֹר חָיִל=אמיץ. כבר כשהיה נער, שלמה זיהה את כישוריו "כִּי עָשָׂה מְלָאכָה הוּא, וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל סָבֵל בֵּית יוֹסֵף" (פסוק כ"ו). במהלך בניית המילוא, ירבעם "הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה", כלומר מרד בשלמה אך לא מסופר לנו אופי המרד. הוא הופקד ע"י שלמה כמנהל עבודות הבנייה במילוא על מנת לסגור את הפרצה שבין עיר דוד והר הבית בירושלים. פועלי הבנייה היו אנשי השבטים אפרים ומנשה ("סבל בית יוסף") המשלמים כך את מס העובד לממלכה.

מדוע דווקא ירבעם בן-נבט מרד בשלמה?

- 1- הוא היה בן אשה אלמנה, כלומר ממעמד חברתי נמוך, הוא עצמו היה יתום. ובכל זאת שלמה גבה מהמעמד הנמוך מיסים, דבר שעורר תרעומת אצל ירבעם שהיה מודע למצוקת חלשי החברה, ולכן המריד והתסיס את בני המעמד החברתי הנמוך ממנו הגיע ועליהם מינה אותו שלמה לפקח. המיסים שנגבו מהם שימשו את שלמה למפעלי הבנייה האדירים שלו ומימון נשותיו וגחמותיהן.
- 2- לאמו קראו "צרועה" כנראה שהייתה מצורעת. צרעת הינה מחלה חשוכת מרפא, ובכל זאת היא נאלצה לשלם מיסים- "עבד לשלמה".
- 3- הוא היה משבט אפרים, שבט שתמיד קינא בעליונות שבט יהודה, גם בספר במדבר מ"ט, כ"ו, וגם בשופטים י"ב, א'. עד לימי דוד הייתה שילה מרכז דתי לעם ישראל והיווה מקור יוקרה לשבט אפרים. עם המלכת דוד, שקבע שהמרכז הדתי- הרוחני של העם יהיה בירושלים, עיר הבירה, וציווה שהמשכן על כל כלי הקודש שבו יעברו לעיר ירושלים, עיר הבירה שקבע, ולכן יוקרה זו נלקחה משבט אפרים.
- 4- העול הכבד שהטיל שלמה על "סבל בית יוסף" כלומר על שבטי אפרים ומנשה פגע בעצמאותם ובמצבם הכלכלי. ירבעם ניצל את הכוח שהעניק לו שלמה כדי להמריד שבטים אלו כנגד שלמה. שלמה שיעבד באמצעות מס העובד את שבטי ישראל חוץ משבט יהודה על מנת לבצע את עבודות הבנייה המפוארות שלו בירושלים. מצב זה גרם להתמרמרות בקרב שבטי ישראל הצפוניים, בעיקר שבט אפרים שבעבר היה שבט מרכזי ודומיננטי שכן מקרבו יצאו מנהיגים חשובים כגון יהושע ושמואל. ירבעם החליט למרוד בשלמה על רקע המצוקה הכלכלית – חברתית זו.

נבואת אחיה השילוני (פסוקים כ"ט-ל"ט)

המרד קיבל חיזוק בנבואה של אחיה השילוני (מן העיר שילה שבאפרים) שפגש את ירבעם בשדה, הנביא שנשלח אל ירבעם, קורע באופן סמלי את שמלתו החדשה לשניים עשר חלקים המסמלים את שנים עשר שבטי ישראל. עשרה מהם הוא מבקש מירבעם לקחת לעצמו. והמסר: "הֲנִי קָרַע אֶת הַמְּמִלָּכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה וְנָתַתִּי לָךְ אֶת עֶשְׂרֵה הַשְּׁבָטִים. וְהַשְּׁבֵט הָאֶחָד יִהְיֶה לִּי" (פסוקים ל"א-ל"ב). פס' ל"ב, ל"ו: ה' ישאיר בידי בנו של שלמה שבט אחד למלוך עליו, שהוא יהודה כי הוא שבטו של בית דוד, וכן את שבט בנימין שהתמזג עימו, לכן נחשבו במקרא לשבט אחד. "ניר לדוד" – נר מאיר המסמל את המשכיות השלטון של שושלת בית דוד, בשל שתי סיבות: א- לזכר דוד שהיה מלך נאמן לה' והבטיח לו שמלכותו תתקיים לעד. ב- משום שה' בחר לשים את שמו בירושלים, העיר בה קבע דוד כעיר הבירה לממלכתו. פס' ל"ב, ל"ו: ה' ישאיר לבנו של שמה רק באמצעות נבואה זו ה' הבטיח לירבעם בית נאמן - שושלת יציבה וחזקה, כפי שהבטיח בזמנו לדוד בתנאי שישמור על חוקי ה' (פס' ל"ח).

העינוי שיתענה בו זרע בית דוד (פסוק ל"ט)

בית דוד לא ימלוך על כל שבטי ישראל, אלא רק על יהודה ובנימין שנחשבו שבט אחד במקרא. אך העינוי לא יהיה לתמיד, כי באחרית הימים ימלוך מלך מבית דוד על כל שבטי ישראל בהתאם לנבואת יחזקאל, פרק ל"ז, כ"ד.

נוסחה מסכמת, מות שלמה (פסוקים מ'-מ"ג)

פס' מ': עקב כשלון המרד, ירבעם נאלץ לברוח למצרים ולשהות שם עד מות שלמה כי הוא ביקש להורגו. יש לציין כי פרעה שנתן לירבעם מקלט מדיני אינו אותו הפרעה שנתן לשלמה את בתו בתחילת הפרק. פס' מ"א: "ספר דברי שלמה" – ספר חיצוני שאינו נכנס לתנ"ך בתהליך הקאנוניזציה ושימש למקור עיקרי לתיאור ימי שלמה, ונראה כי אבד בימי קדם, כמו עוד ספרים חיצוניים רבים. בסוף מלכים א' פרק י"א באה הנוסחה המוכרת של סיום תקופת מלוכה המסכמת את ימי שלמה. במסגרתה מסופר לנו על מות שלמה ועל כך שבמקומו אמור למלוך בנו רחבעם: "וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רַחְבֶּעַם בְּנוֹ תַחְתָּיו" (פסוק מ"ג). במרוצת ימי מלכותו, וחלקם כבר בראשית תקופת שלטונו.

עיון והעמקה: הבנת הפרק ותפקידו בספר מלכים א'

המחבר ריכז את כל האירועים השליליים, לרבות החטא הדתי, בפרק האחרון. וכך נוצר הרושם שבעקבות חטאי שלמה בסוף ימיו התחילו הקשיים, אך הם תמיד היו שם. פרק י"א, המסיים את דברי ימי מלכות שלמה, עומד בניגוד קוטבי לפרקים הקודמים, שתיארו את ימי שלמה. פרקים א'-י' מתאפיינים בגישתו החיובית של המחבר, המשבח את שלמה המלך, שעשה הישר בעיני ה', והוא מתואר כמלך חכם, שממלכתו

משגשגת מבחינה כלכלית ומדינית. לעומת זאת, פרק י"א מדבר בגנותו של שלמה, ותולה בו את סיבת פילוגה של הממלכה המאוחדת.

לחטא הדתי-פולחני של שלמה שעיקרו נשים נוכריות ועבודה זרה, מצמיד המחבר את הקשיים המדיניים שנתקל בהם שלמה - מרידות מבחוץ (אזום וארם דמשק) ומבפנים (ירבעם בן נבט). בעל ספר דברי הימים, שנמנע מדברי ביקורת על דוד ושלמה, וכל מגמתו לספר בשבחם, איננו מביא שמץ מן המסופר בפרקנו בפסוקים א'-מ', אלא מסתפק בדברי החתימה למלכות שלמה המקבילים לפסוקים מ"א-מ"ב בפרקנו.

בניגוד לרושם המתקבל מן הפרקים ב'-י', כאילו שררו שלום ושלווה "כל ימי שלמה" ו"אין שָׁטָן, וְאֵין פְּגַע רָע" (פרק ה', פס' י"ח) - הרי בפרק י"א, מיד לאחר המסופר על חרון אף ה' בשלמה, מובא מידע על מאורעות, שהפרו את שלום הממלכה: ה' הקים "שטן לשלמה" את **הדד האדמי**, את **רזון בן אלידע הארמי**, ועליהם נוסף **ירבעם בן נבט**, "אשר הרים יד במלך" - כלומר מרד.

המחבר ריכז את כל האירועים השלייליים, לרבות החטא הדתי, בפרק האחרון, וכך נוצר הרושם, שבעקבות חטאי שלמה בסוף ימיו, "לעת זקנת שלמה", פקדו את הממלכה קשיים מבית ומבחוץ כעונש על מעשיו.

הדגשים בפרק י"א:

1. **זהב. סוסים. נשים** - לכמות הזהב הבלתי נתפסת, וצי הרכב העצום מהפרק הקודם, מצטרף המספר האגדי והמושלם של הנשים - 1000 (פסוק ד'). הביקורת בעניין הנשים גלויה, והיא מזכירה לנו שזו אחת משלש המגבלות שחוק המלך מבקש להטיל על המלך הישראלי "רק לא ירָבָה לו סוסים ולא ישיב אֶת הָעָם מְצָרִימָה לְמַעַן הַרְבוֹת סוס... וְלֹא ירָבָה לו נָשִׁים וְלֹא יסוּר לְבָבוֹ וְכִסְף וְזָהָב לֹא ירָבָה לוֹ מְאֹד" (דברים פרק י"ז, פסוקים י"ז-י"ח).
2. **דרישת שלום מספר שמואל** - מלוכה שנקרעת ובגד שנקרע באופן סמלי, מעלים זיכרונות מספר שמואל (שמואל א' ט"ו, למשל, בו שמואל אמר לשאול שכפי שנקרע כנף מעילו תיקרע מלכותו); רק שהפעם הקריעה היא לא סופית, והמעשה הסמלי מתוכנן מראש.
3. **מצרים** - למצרים תפקיד פוליטי משתנה לאורך הפרק. בסוף ימי דוד - ניתן בה מקלט מדיני להדד האדומי. בשיא ימי שלמה - ברית איתנה שבאה לידי ביטוי בנישואי שלמה עם בת פרעה. בסוף ימי שלמה, ולאחר שעלה במצרים מלך חדש - שישק, ניתן בה מקלט מדיני לירבעם בן נבט - המורד בשלמה.

שאלות למלכים א' – פרק י"א

1. קראו פסוקים א' – ג'

א. בתיאור חטאי שלמה המספר נוקט במספר דרכים שונות כדי להעצים את חטאיו. ציינו שתי דרכים כאלה והסבירו כיצד כל אחת מהן מעצימה את החטאים. בססו דבריכם מהכתוב.

ב. חטאי שלמה גרמו לפילוג הממלכה. בעקבות זאת נוצרו שתי ממלכות: אחת בצפון הארץ ואחת בדרומה. מה שם הממלכה בצפון הארץ ושם עיר בירתה, ומהי שם הממלכה בדרומה ושם בירתה?

2. קראו פסוקים ד'-ה', י"ב

א. בדברי המספר על שלמה בפסוקים אלה מסתמנת מגמה להפחית מחומרת החטא של שלמה. הביאו מפסוק ד' שני תיאורים המסבירים מגמה זאת והסבירו אותן.

ב. בפסוק י"ב בא לידי ביטוי פעמיים הרעיון של גמול לדורות. ציינו את שתי הפעמים והסבירו אותן.

3. בפסוקים א' עד י' מודגש כי שלמה עבר על איסורים מפורשים של ה'.

א. הביאו מהקטע שלפניכם שני איסורים מפורשים וכתבו, כיצד הפר שלמה כל אחד מאיסורים אלה?

ב. מה בהתנהגות של שלמה (בקטע שלפניכם) מנוגד לכתוב בחוק המלך שבספר דברים, פרק י"ז, מפסי ט"ו-י"ז? בססו את דבריכם מהכתוב.

4. בפירושו לפסוק ח', כותב רד"ק:

"ולא שעבד (שלמה) עבודת גלולים (=אלילים), אלא שהניח נשיו לעבוד...אף שהניח אותן לבנות במות בירושלים לעובדי גלולים...ולא מיחה בהן (=לא נזף בהן)"
א. לפי דברי רד"ק, במה חטא שלמה, ובמה הוא לא חטא?

ב. האם הנאמר בפסוק ה' מחזק את פירוש רד"ק? הסבירו.

5. קראו פסוקים א' - ב', ז - ח'.

חוו את דעתכם, איזו מטרה ניסה שלמה להשיג ע"י מעשיו בפסוקים אלה?

6. בפסוקים י"א - י"ג, מתבשר שלמה על עונש.

א. מדוע לא העניש ה' את שלמה עצמו לאחר שביצע חטאים מאוד חמורים? הסבירו.

ב. בפסוקים כ"ט - ל"א מנבא אחיה השילוני לירבעם. מהי הנבואה? ומהו המעשה הסמלי שלה?

7. הביאו שני נימוקים למרידת ירבעם במלך שלמה. הסבירו כל נימוק במילותיכם.

8. כתבו כמדוע ברח ירבעם מירושלים? ומדוע דווקא למצרים?

9. ציינו את הקושי הענייני במספר קרעי השמלה? והביאו הסבר אחד לענות על קושי זה.

10. בפסוק מ"א, המחבר מפנה אותנו למקור ספרותי אחר.

א. מהו המקור? _____

ב. מדוע הוא איננו נמצא בתוך ספר מלכים?

מלכים א' – פרק י"ב – פילוג הממלכה

מבוא

פרק י"ב בספר מלכים א' עומד כולו בסימן הפילוג וכינונה של ממלכת ישראל – נפרדת ועצמאית מממלכת יהודה. לאורך הפרק נשאל כיצד המספר תופס את האירועים, כיצד הוא מסביר ושופט אותם, וכיצד עוד אפשר להתבונן באירועים המסופרים מנקודת מבט שאיננה נקודת המבט היהודאית. נראה כי מן הפסוקים ומן ההשוואה למקומות אחרים בתנ"ך אפשר לצייר תמונה שונה לחלוטין מזו הנפרסת לפנינו לכאורה בפרק זה.

הבחירה הנצחית בבית דוד

ולפני שניגש לפרק זה, ראוי להזכיר את הברית הנצחית שנכרתה בין ה' לבית דוד. ה' הבטיח לדוד את נצחיות שושלתו, והרעיון חוזר בתנ"ך פעמים רבות, לדוגמה: "וְחִסְדֵי לֹא יָסוּר מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הִסְרֵתִי מֵעַם שְׂאוֹל אֲשֶׁר הִסְרֵתִי מִלְּפָנָיִךְ. וְנֶאֱמַן בְּיָתְךָ וּמִמְלַכְתְּךָ עַד עוֹלָם לְפָנָיִךְ כְּסָאֵךְ יִהְיֶה נֶכּוֹן עַד עוֹלָם" (ש"מ"ב, ז', ט"ו–ט"ז).

לאור הברית הנצחית הזאת, כיצד ייתכן שהממלכה "נקרעת" מבית דוד?

ההסבר הראשון מופיע בפרק הקודם. במל"א י"א, י"א–י"ג מוסבר פילוג הממלכה וקריעת עשרה שבטים מבית דוד כעונש על חטאי שלמה:

"וַיֹּאמֶר ה' לְשִׁלְמֹה יֶעַן אֲשֶׁר הִיָּתָה זֹאת עִמָּךְ וְלֹא שָׁמַרְתָּ בְּרִיתִי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עִלְיָךְ קָרַע אֶקְרַע אֶת הַמְּמַלְכָה מֵעִלְיָךְ וְיָנִתִּיךָ לְעַבְדֶּךָ. אַךְ בְּנִמְיָךְ לֹא אֶעֱשֶׂנָה לְמַעַן דָּוִד אֲבִיךָ מִיַּד בְּנֶךָ אֶקְרַעְנָה. רַק אֶת כָּל הַמְּמַלְכָה לֹא אֶקְרַע שְׁבֵט אֶחָד אֶתּוֹ לְבִנְךָ לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי וְלְמַעַן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי."

ובאותו הפרק, לצד הסבר זה, מופיעים עוד הסברים לכרוסוס בעוצמתה של ממלכת שלמה. הסברים אלו קשורים באוביים מבחוץ ובמדויניות הפנים שעוררה את מרד ירבעם.

בפרק י"ב, שלפנינו, מופיעים זה בצד זה שני הסברים לפילוג הממלכה (סיבתיות כפולה):

האחד – טיפשותו של רחבעם באספה בשכם (שגרמה לשבטי הצפון להתפלג מממלכתו),

השני – הגשמת נבואת אחיה השילוני, ולפיה הפילוג הוא עונש על חטאי שלמה.

האספה בשכם – מדוע ההמלכה לא נערכת בירושלים הבירה?

לפי סופר מלכים א' פרק י' פס' א', נראה שכדי להיות מומלך על שבטי הצפון ועבר הירדן רחבעם נאלץ לבוא לאספה בשכם, ושם הציגו השבטים תנאים לחידוש בריתם עם בית דוד ולהמלכת רחבעם.

לאור השוואות עם ההמלכות של דוד ושל שלמה, שתומכיהם באו אליהם – ולא הם היו צריכים ללכת אל העם – אפשר להסיק שבואו של רחבעם לשכם מעיד על מעמדו המעורער. מלכותו על שבטי הצפון לא הייתה מובנת מאליה, ונראה שכדי למלוך עליהם היה עליו לחדש עמם את הברית. ברית כזאת נכרתה בזמנו באופן אישי עם דוד:

וַיָּבֹאוּ כָּל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל אֶל דָּוִד חֲבָרוֹנָה [...] וַיָּבֹאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ חֲבָרוֹנָה וַיִּכְרַת לָהֶם הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּרִית בְּחֲבָרוֹן לְפָנָיִךְ ה'. וַיִּמְשְׁחוּ אֶת דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל (ש"מ"ב ה', א'–ג').

שלמה יושב על כיסא אביו ובהוראתו (מל"א א', ל'; ב', י"ב) ולא נדרש לחידוש הברית:

"וַיִּקַּח צְדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קָרְן הַשֶּׁמֶן מִן הָאֵהָל וַיִּמְשַׁח אֶת שְׁלֹמֹה וַיִּתְקְעוּ בְּשׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. וַיַּעֲלוּ כָּל הָעָם אַחֲרָיו [...] (מל"א א', ל"ט–מ').

אולי בשל העול הכבד שהטיל שלמה בימיו על העם, העם רוצה כעת לקבוע תנאים חדשים לברית. בכל אופן, הדברים מעידים על חולשה מסוימת של רחבעם, והתמיכה בו אינה מלאה. חולשתו מודגשת גם לאור ההשוואה לירבעם: בעוד שרחבעם צריך ללכת אל העם, העם שולח לקרוא לירבעם לשוב ממצרים (מל"א י"ב, ג').

האם האספה בשכם נועדה במקורה להמליך את רחבעם, או שמא כבר היה מנוי וגמור עם שבטי הצפון להתנתק מבית דוד?

שימו לב שהעם לא מרד ברחבעם מיד – אלא ביטא בפירוש אופציה של המשך שלטונו (וְנַעֲבָדְךָ), לפי התנאים שהציג לו: הקלות במסים ובעבודות, כתנאי לנאמנותו:
"אֲבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עַלְנוּ וְאֶתָּה עֲתָה הִקְלַת מַעֲבָדְתָּ אֶבְיָדְךָ הַקְשָׁה וּמַעַלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבָדְךָ" (מל"א י"ב ד').
עם זאת אפשר לראות בעצם הצבת "אולטימטום" מעין זה משום הכרזת מרד.

לפי דעה אחרת, באספה בשכם באה לידי ביטוי השאיפה להחזיר את הנוהג הקדום של אספת העדה ולהדגיש את כוחם של השבטים ואת העובדה שהמלכות תלויה בהם וצריכה להתחשב בהם. אחרים רואים באספה שיקוף של הנוהג שהיה קיים במזרח הקדום, שהמלך, בעלותו לשלטון, נהג להעניק הקלות בעול המוטל על האזרחים, ולפיכך הייתה ציפייה של העם מרחבעם להעניק הקלות בעלותו לשלטון לפי דעה זו, לפנינו אם כן מנהג מקובל ללא רמז למרידה.

עצת הזקנים ועצת הילדים (פס' ה' – ט"ו)

רחבעם אינו עונה מיד לדרישת העם אלא ממתין שלושה ימים ובהם הוא מתייעץ עם שני גופים – בזקנים ובילדים.

שתי העצות שקיבל נועדו לחזק את שלטונו של רחבעם, והן נבדלות זו מזו בטקטיקה המוצעת ובהשקפת העולם שממנה הן נובעות: האם הסמכות מושגת מתוך התחשבות בצורכי הנתינים או מתוך "הפגנת שרירים"? האם לצורך כינון שלטונו על רחבעם לרכוש את לב העם או להכניעו?
הזקנים מאמינים כי ההיענות לעם בעת הזאת תביא אהדה ונאמנות לרחבעם לאורך ימים:
"אם היום תִּהְיֶה עֶבֶד לָעָם הַזֶּה וְעַבְדְּתָם וְעַנִּיתָם וְדַבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ עֲבָדִים כָּל הַיָּמִים" (מל"א י"ב, ז'). הילדים, לעומתם, מאמינים בהפגנת כוח ובהכבדת העול.

השימוש בכינוי "ילדים" מגלה לקורא את העדפת המספר. "ילדים" אלו הם בני גילו של רחבעם, שהיה בן 41 במולכו (מל"א י"ד, כ"א) והמספר, בבחירת המונח "ילדים", רומז לחוסר ניסיונם ולהיעדר תבונתם המדינית של בני הגיל הזה.

מדוע רחבעם מקבל את עצת הילדים דווקא? האם מדובר בטיפשות בלבד?

רחבעם בחר בעצת הילדים, ולשונו הציורית מבליטה את האכזריות, האטימות והלגלוג שלו כלפי העם:
"אֲבִי הַכָּבֵד אֶת עַלְכֶם וְאֲנִי אֲסִיף עַל עַלְכֶם אֲבִי יִסַר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בְּעֵקְרָבִים" (מל"א י"ב, ד').

מדוע נהג כך?

ייתכן שרחבעם קיבל את עצת הילדים כי הרגיש קרוב אליהם ולאופן חשיבתם. ילדים אלו היו בני גילו, שגדלו אתו בארמון בשפע בל יתואר ולא יכלו להבין לסבלו של העם שקורס תחת העול. ייתכן גם שהגישה הכוחנית הולמת את בני גילם יותר משהיא הולמת את הזקנים. נוסף על כך רחבעם והילדים הכירו רק סוג אחד של מלכות – הדגם של אביו, ולכן בחר רחבעם להמשיך בדרכו, בקו הכוחני. ייתכן גם שרחבעם חשש מהכניסה ל"נעלי אביו הגדולות" והרגיש שהיענות לבקשת העם משמעה שאין הוא מסוגל להגיע לרף שהציב אביו. לכאורה, אטימותו של רחבעם לבקשת העם היא שיצרה את הקרע והביאה לפילוג.

אך האם רחבעם אכן היה אטום, אכזר או טיפש? האם הוא עצמו בחר בעצת הילדים?

האם הייתה לרחבעם בחירה חופשית?

לכאורה – הייתה. אך פסי' ט"ו הופך את הקערה על פיה. רחבעם איננו בוחר בעצמו, ה' הוא שמסובב את פני הדברים. לפנינו סיבתיות כפולה: "וְלֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם כִּי הִיָּתָה סִבָּה מֵעַם ה'". מתברר שרחבעם, כאבשלום לפניו, בוחר בעצה הטובה פחות כי זהו רצון ה'. אין כאן טיפשות של רחבעם אלא החלטה של האל לקרוע את הממלכה בשל חטאי שלמה, והפסוק קושר אותנו מחדש אל נבואת אחיה השילוני (מל"א י', כ"ט-ל"ט). האם ההבנה שבחירתו של רחבעם היא כלי בשירות תכנית כללית ונעלה, מפחיתה מהיותה "בחירה"? אולי כן – ואולי לא.

שאלת הבחירה החופשית מתעוררת כאן במלוא עוזו. האם התפיסה שה' מסובב את ההיסטוריה סותרת את רעיון הבחירה החופשית? האם היא סותרת את רעיון האחריות האישית של כל אחד למעשיו? או שמא תכניתו של היושב במרומים מתגשמת באמצעות צורכיהם, תכונותיהם, כישוריהם והתנהלותם של בני האדם? הכול צפוי והרשות נתונה לנו בידינו לדון בכך בכיתה.

"מה לנו חלק בדוד..." – למה באמת התפלגה הממלכה?

העם מגיב לדברי רחבעם בקריאה – "מה לנו חלק בדוד ולא נחלה בָּבֶן יְשִׁי לְאַהֲלֵיךָ יִשְׂרָאֵל" (מל"א י', ט"ז). בקריאה זו העם מעודד את עצמו לשוב למסגרת המשפחה (אוהל=משפחה) או למסגרת השבט שלפני המסגרת הלאומית-מלוכנית של בית דוד (אוהל=שבט). משפט זה הוא מעין "סיסמת הפילוג". המשפט חוזר כמעט במדויק על דבריו של שבע בן בכרי שמרד בדוד. גם אז מורדים אנשי ישראל בבית דוד, ושבט יהודה הוא היחיד שנותר נאמן:

"וְשֵׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעַל וְשֵׁמוֹ שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי אִישׁ מִיַּיִן וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר וַיֹּאמְרוּ אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה לָנוּ בְּבֶן יְשִׁי אִישׁ לְאַהֲלֵיוֹ יִשְׂרָאֵל. וַיַּעַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי דָוִד אַחֲרֵי שְׁבַע בֶּן בְּכָרִי וַאֲשֵׁר הַיְּהוּדָה דָּבְקוּ בְּמִלְכָּם מִן הַיַּרְדֵּן וְעַד יְרוּשָׁלַם" (שמ"ב כ', א'-ב').

הדבר מלמדנו שהברית בין שבטי ישראל ובית דוד מעולם לא הייתה מובנת מאליה. אילו רצה רחבעם לשמר אותה, היה עליו לנהוג אחרת. לפיכך, האם הייתה זו טיפשותו של רחבעם שהביאה לפילוג הממלכה? האם הייתה זו יד ה' שסובבה כך את פני הדברים? האם היה זה רק עניין של זמן עד ששבט אפרים יתבע לעצמו מחדש את השליטה בשבטי ישראל? ואולי היה זה הפולחן החדש במקדש בירושלים, והקושי לקבל את הרפורמה הדתית והחברתית שביצע שלמה?.

ועוד אנו תוהים ותועים בין הסיבות לפילוג, לפנינו שאלה נוספת: כיצד נתפס האירוע ההיסטורי הזה – כחטא או כעונש?

עונש או חטא – כיצד נתפס הפילוג?

תלוי היכן קוראים... נראה שיש תפיסות סותרות בעניין זה במקרא: **לפי סופר מלכים א' י"א**, י"א-י"ג ולפי מל"א י"י, ט"ו – הפילוג הוא עונש על ששלמה הפר את הברית עם ה'. כך מתגשמת נבואת אחיה, והתכנית האלוהית באה לידי ביטוי במציאות.

לפי מל"א י"י, י"ט – המרד הוא חטא של ישראל, פשיעה בבית דוד! **וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה**. לפי מל"ב י"י, כ"א – הפילוג הוא חטא של ישראל. זהו חטאה הראשון של ממלכת ישראל וסיבת היסוד לחורבנה: **כִּי קָרַע יִשְׂרָאֵל מַעַל בְּיַד דָּוִד וַיִּמְלִיכוּ אֶת יָרְבֵּעַם בֶּן נֶבֶט וַיִּדְא (וַיִּדַח) יָרְבֵּעַם אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵרֵי הַיּוֹם וְהַחֲטִיִּאִם חֲטָאָה גְדוֹלָה**.

לפי סופר דברי הימים ב' י"ג, ו'-ז' – הפילוג הוא חטא של ישראל. תפיסת הפילוג כחטא מורחבת בנאומו של אביה בן רחבעם בספר דברי הימים. לדבריו, ממלכת ישראל נוסדה עקב מרד של אנשים ריקים, ובראשם ירבעם. זהו מרד במלך החוקי מבית דוד וניצול חולשתו וחוסר ניסיונו של רחבעם: **וַיִּקְּם יָרְבֵּעַם בֶּן נֶבֶט עֶבֶד שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד וַיִּמְרֹד עַל אֲדָנָיו. וַיִּקְבְּצוּ עָלָיו אֲנָשִׁים רַקִּים בְּנֵי בְלַעַל וַיִּתְאַמְצוּ עַל רְחִבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה וַרְחִבְעָם הָיָה נֶעַר וַרְדֵּךְ לִבָּב וְלֹא הִתְחַזַּק לִפְנֵיהֶם**.

לפי ראייה חילונית של הכתוב – הפילוג איננו לא חטא ולא עונש. אי חידוש הברית עם בית דוד הוא מעשה מובן ולגיטימי משום סירובו של רחבעם להקל בעול. תפיסה זו אמנם אינה מופיעה בתנ"ך, אך תוכן הפרק יכול לשמש בסיס ראוי להבנה כזאת.

כמעט מלחמת אחים

פס' י"ח-כ"ד עוסקים באירועים שיכלו להיגרר לכדי מלחמת אחים, והתערבות ה' הביאה למניעתה. רחבעם רוצה להשיב לעצמו את המלוכה, אך נבואת שמעיה איש האלוהים מונעת מן העם להילחם ומביאה להשלמה עם הפילוג כרצון ה'. שמעיה מדגיש בנבואתו (מל"א י"י, כ"ד) את קרבת יהודה לישראל (**וְאַחֲיֵכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**) ואת מעורבות האל (**וַיִּמְאָתֵי נְהִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה**).

ירבעם – "חוטא ומחטיא" או מחזיר עטרה ליושנה?

פעולותיו הראשונות של ירבעם כמלך הן בניית שכם ופנואל (פס' כ"ה). מדוע בחר ירבעם דווקא במקומות אלו? מה הנחה את בחירתו? האומנם מדובר בבנייה יש מאין של הערים הללו?

שכם: שכם נזכרת בראשית הפרק כמקום האספה, ומשום כך קשה להניח שמדובר בבנייה של עיר חדשה. כפי הנראה חיזק ירבעם עיר קיימת. הבחירה בשכם אינה מקרית. העיר נודעה בקדושתה ונקשרו בה מסורות רבות מימים עברו: במקום זה נגלה ה' לראשונה לאברם, ואברם בנה שם מזבח לה' (בראשית י"ב ו'-ז'); יעקב קנה שם חלקת שדה ובנה שם מזבח לה' (בראשית ל"י, י"ח-כ'); יעקב נתן את שכם ליוסף (בראשית מ"י, כ"ב), ולאחר מות יוסף נקברו בה עצמותיו (יהושע כ"י, ל"ב). בשכם גם כרת יהושע ברית לעם (יהושע כ"ד, כ"ד-כ"ה).

פנואל: גם לפנואל היסטוריה מתקופת האבות: שם נאבק יעקב במלאך, ושם שונה שמו לישראל (בראשית ל"ב, כ"ה-ל"א).

ירבעם בנה שני עגלי זהב והציב אותם בדן ובבית אל. גם מקומות אלו אינם חדשים.

בית אל: בבית אל בנה אברהם מזבח לה' (בראשית י"ב, ח'); בה זכה יעקב להתגלות ה' בצאתו לגלות (חלום סולם יעקב, בראשית כ"ח, י"א-י"ט) ובשובו ממנה (ה' אישר את שינוי שמו של יעקב לישראל ובירך אותו, בראשית ל"ה, ט'-ט"ו). בימי השופטים נמצא ארון הברית זמן מה בבית אל (שופטים כ, י"ח). בית אל שימשה כמרכז הפולחן החשוב בהר המרכזי. מיקומה היה בדרום ממלכת ישראל, על הגבול שבין שתי הממלכות, והיא תחמה בין בנימין לאפרים.

דן: את העיר בנו בני שבט דן (יהושע י"י, מ"ז), ובה קיימה משפחת כוהנים שהתייחסה על משה פולחן רצף לפסל מיכה (שופטים י"י, ל"ל-ל"ט). דן נמצאת בקצה הצפוני של ממלכת ישראל.

ירבעם מחזק אפוא ארבעה מקומות מקודשים וחשובים ביותר במסורת של עם ישראל ומעמידם כאלטרנטיבה מדינית ודתית לירושלים. ירושלים נכבשה מידי היבוסים בימי דוד, והוא שקבע אותה כבירתו. היא אינה נזכרת בתורה, ואין עליה עדות מתקופת האבות. אפשר שבית דוד הם שחידשו כאשר קידשו את ירושלים וקבעו בה את המקדש, ודווקא ירבעם חוזר למקומות המקודשים מימים ימימה!

עובדה מול הערכה – כמה הארות חשובות לקורא

הבה נבחן כיצד המספר מציג את מעשיו של ירבעם, ונבחין בין ה"עובדות" ל"דעות":

מעשי ירבעם	הדעה המובעת עליהם
חיזוק שכס ופנואל	המעשה מוצג כ"בנייה", כלומר – כיצירה חדשה.
עשיית העגלים והצבתם בבית אל ובדן	"וַיֵּאמֶר יִרְבֵּעַם בְּלִבּוֹ עֲתָה תָשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד. אִם יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת זִבְחִים בְּבֵית ה' בִּירוּשָׁלַם וְשָׁב לֵב הָעָם הַזֶּה אֶל אֲדֹנָיהֶם אֶל רְחִבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהִרְגִנִי וְשָׁבוּ אֶל רְחִבְעָם מֶלֶךְ יְהוּדָה" (פס' כ"ו-כ"ז) הפסוקים רומזים שהמעשה הוא מעשה אינטרסנטי, פוליטי-אישי, שנעשה משום שירבעם חשש לגורלו האישי.
וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחִטָּאת (פסוק ל').	"הִנֵּה אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹף מֵאַרְצְךָ מִצְרַיִם" (פס' כ"ח). הפסוק מנוסח ככפי שנוסח מעשה חטא העגל בשמות ל"ב. ייתכן שניסוח זה בא להדגיש את כובד החטא.
עשיית בית במות	אין.
מינוי כוהנים שאינם משבט לוי	"מִקְצוֹת הָעָם [...] אֲשֶׁר לֹא הָיוּ מִבְּנֵי לֵוִי" (פס' ל"א). ביטויים אלו באים להדגיש שהכוהנים אינם משתייכים לשבט "הנכון".
עשיית חג בבית אל בחמישה עשר בחודש השמיני	"אֲשֶׁר בָּדָא מַלְבַּד (מִלְבּוֹ)" (פס' ל"ג). החג הוא חג "מומצא", שלא כחג שנחגג ביהודה, שנבע מצו האל.

דעתו השלילית של המספר על מעשי ירבעם מובעת גם בדרכים האלה:

מודגש שירבעם עולה בעצמו לזבוח ולהקטיר (פס' ל"ג), כלומר – לוקח לעצמו תפקיד דתי לא לו. יש שימוש במילה מנחה – "עשה", המטילה את מלוא האחריות על ירבעם. יש הקבלה בין תיאור מעשי ירבעם לתיאור מעשי ה"שומרונים" במל"ב י"ז, כ"ח, ל"ב. גם השוואה זו מאירה את מעשי ירבעם כבלתי לגיטימיים.

איך ייתכן שירבעם חוזר על חטא העגל ובונה עגלי זהב?

גם אנחנו, ולא רק המספר, רואים כמובן מאילו שהעגלים הם חטא לה', מפני שהדבר מזכיר את סיפור חטא העגל. אם כך, כיצד ייתכן שירבעם חוזר על חטא חמור שכזה? כדי שנוכל לענות על שאלה זו, עלינו לבדוק את הקשר בין סיפור חטא העגל בשמות ל"ב ובין הסיפור על עגלי הזהב של ירבעם.

הנה כמה קווי דמיון בין הסיפורים:

- א. בניית עגל מזהב, בניית עגלים מזהב.
- ב. העגל/העגלים כתחליף: העגל כתחליף למשה, העגלים כתחליף למקדש.
- ג. קביעת חג, על מנת לחגוג את הפולחן החדש ("וַיִּקְרָא אֶהָרֶן וַיֹּאמֶר חַג לַה' מִקְרָא", שמות ל"ב, ה').
- ד. דמות מנהיגה היא שעושה את העגל/העגלים: אהרון, ירבעם.
- ה. המשפטים אֵלֶּה / הִנֵּה אֵלֶּהיָךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹף מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (שמות ל"ב ד', ח'; מל"א י"ב, כ"ח) – זהים כמעט לחלוטין.
- ו. שמות בניו של ירבעם דומים מאוד לשמות בניו של אהרון: נדב ואביה (בני ירבעם – על פי מל"א ט"ו, כ"ה, י"ד, א'), נדב ואביהוא (בני אהרון – על פי ויקרא י', א').

מה היחס בין סיפור חטא העגל בשמות ל"ב לסיפור עגלי ירבעם במל"א י"ב?

בשאלה זו נחלק המחקר לשתי גישות מרכזיות:

על פי גישה אחת – ירבעם נסמך על מסורת קדומה של אהרון, שכנראה נמשכה בצפון הארץ על ידי צאצאיו של אהרון עד ימי ירבעם. הייתה זו מסורת לגיטימית ולא עבודה זרה. רק בעריכה הוסיף המספר המקראי פרטים היוצרים דמיון לסיפור חטא העגל (שמות ל"ב), על מנת להדגיש את חטאו של ירבעם.

על פי גישה אחרת – סיפור חטא העגל (שמות ל"ב) נכתב לאחר חטאי ירבעם, כפולמוס עם ירבעם. זהו ניסיון להציג את ירבעם כחוטא החוזר על החטא הנורא של עגל הזהב במדבר, שהביא לסכנת כליה על העם, לשבירת הלוחות ולנדודים הארוכים במדבר.

עיון בשתי גישות אלה מגלה בהן קשיים. הקושי בגישה הראשונה הוא שעלינו להניח שהסיפור בשמות מסופר באופן מסולף, וכנראה שהעגל שעשה אהרון לא נתפס בשעתו כחטא כפי שהדבר מוצג על ידי המספר במל"א י"ב. הקושי בגישה השנייה הוא ההנחה שהסיפור המכונן על חטא העגל הומצא כולו ונשתל בספר שמות רק לצורך השמצתו של ירבעם.

מילא ירבעם, אבל איך ייתכן שהעם הולך אחרי העגלים?

לשאלת נהירתו של העם אחר עגלי ירבעם מביא רלב"ג שתי תשובות:

האחת – באותה עת העם לא עסק בתורה,

והאחרת – באותה עת הייתה ירושלים מלאה בעבודת אלילים שהכניס אליה שלמה, ובמצב זה היו העגלים אלטרנטיבה המעוגנת במסורת:

"וידמה כי לא עסקו ישראל בתורה אך היו "אוכלים ושותים ושמחים", כמו שקרם בתחילת מלכות שלמה (מלכים א פרק ד' פס' כ). וזה היה סיבת נפלים באלו החטאים, עם שכבר ראו בימי שלמה שנעשו תועבות

בירושלים מתועבות הגויים, אשר נתחתן בהם שלמה, ומזה המקום פרצו החטאים האלו בכל ישראל. וידמה שאמר להם: מה לכם לעלות לירושלים, ובה האלוהים אשר עובדים הגויים? טוב שנעבוד האלוהים אשר עבדו אבותינו, שהיה נעשה על ידי אהרן, שהיה נביא להיות לישראל תמורה למשה ואמר בו: "אַלְהָה אֶלְהֵיךָ יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר הֶעֱלֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות ל"ב, ד').

רד"ק מסביר שירבעם תפס את העגלים כחזרה למסורת של אהרן, וכך הציג אותם לעם. ומכיוון שהעם עומד במצב דומה למצב ששרר אז – היעדר משה מול היעדר המקדש – יעשו אף הם עגלים: כי מתחילה לא אמר ירבעם כי לשם עבודת גילולים היה עושה אותם, אלא לשם האל [...]. ולמה עגל? אמר להם: הלוא אהרן עשה לישראל עגל להשרות השכינה בו במקום משה שלא היה להם; גם אתם, עתה שאין לכם מקום השכינה, שהיה בירושלים, נעשה עגל במקומו [...]. "וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה, לְחֹטְאֵת" (מל"א י"ב, ל') – ואמר כך שב הדבר ההוא והיה לחטאת, שקיבלוהו כאלוה, וממנו יצאו לאלוהים אחרים ככל הגויים.

כוהנים מ"קצות העם" – רפורמציה או רסטורציה?

לכאורה חטא ירבעם בהעמידו כוהנים מקצות העם, משום שהכהונה שמורה לשבט לוי, והמספר המקראי מדגיש פסול זה במעשיו. ואולם ראוי להדגיש שני עניינים השופכים אור אחר על המעשה: א. לטענת י"מ גרינץ, ירבעם חוזר בכך לימים שלפני ייסוד המשכן, שבהם שימשו בני אהרן בכהונה יחד עם נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות כ"ד, ה'). הכהונה היא תפקידם של הבכורות מכל השבטים, ועדיין אין ללוויים מעמד של קדושה.

ב. על הכוהנים מקצות העם נאמר ששימשו בבית במות, ויש הבחנה מהותית בין מקדש ובין במה או מזבח. לטענת מ' הרן, העמדת כוהנים שלא משבט לוי במזבחות שמחוץ למקדשים אינו מעשה בלתי חוקי! קיימות ראיות רבות במקרא לאישים (כאליהו ואחרים) הזובחים בבמות. הדבר נאסר רק לפי תפיסה אחת מסוימת במקרא והיא התפיסה של ספר דברים האוסרת לחלוטין על קיום במות. כלומר, החטא אינו מינוי הכוהנים אלא עצם קיום במות מחוץ למקדש.

האם ירבעם בדא חג או חודש?

עצם השימוש במילה "בדא" מבהיר את מהות חטאו של ירבעם, לדעת המספר. ירבעם "המציא" חג זה על דעת עצמו ולא לפי צו האל. הייתכן? היעלה על הדעת שהעם ישתף עמו פעולה?

המצווה הראשונה שנצטוו בה בני ישראל הייתה המצווה על לוח השנה: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֵאשׁ חֹדֶשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשְּׁנֵה" (שמות י"ב, ב'). בחודש זה נצטוו לחוג את הפסח, ועם זאת נצטוו גם: שְׁמֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח (דברים ט"ז, א'). הצורך לשלב את שתי המצוות הוביל לגיבוש לוח השנה כפי שאנו מכירים אותו, שבו יש לאדם ולראייתו את מולד הירח מרכיב מכריע בקביעת הלוח. שינויי האקלים בין צפון הארץ למרכזה יצרו בעיה סביב מועד אותם חגים בעלי ההיבט החקלאי (פסח-אביב, ובמקרה שלנו סוכות-אסיף), וזאת כפי הנראה הסיבה שחלק מהחגים צוינו באיחור ביחס למועד שנהג בירושלים. כלומר – אסיף בדרום החם בחודש השביעי, ואסיף בצפון – בחודש השמיני. נראה אם כן שירבעם פעל לפי מסורות שהיו נהוגות בקרב שבטי הצפון דווקא מתוך הרצון לשמר את מצוות ה'.

תיאור החג של ירבעם סביב חנוכת העגלים דומה הן לתיאור חג הסוכות של שלמה, שנחוג לשם חנוכת המקדש, והן לתיאור חגיגות הפסח של יאשיהו, שהיו גולת הכותרת לרפורמה שלו במקדש בירושלים. תיאור החג של ירבעם דומה גם לחגיגות הסוכות שחגגו שבי ציון כשחנכו את ההיכל, ולחגיגות הפסח כשנשלמה התקנת המשכן.

לסיכום

הניתוח המובא לעיל מציג את ירבעם באור חדש. ניכר ההיגיון הרב במעשיו: הוא חידש מרכזי פולחן קדומים; יצר אלטרנטיבה לבית המקדש; הפך את עבודת ה' במקדשים לנוחה יותר, בכך שהקים מקדש מרכזי בדרך הצפונית ומקדש דרומי בבית אל שבדרום הממלכה; התאים את מועד החג לתושבי הצפון והרחיב את מעגל העוסקים בקודש. ואולם עיקר הניתוח המובא כאן הוא הערכת מעשיו מן הבחינה הדתית ולא הפרגמטית.

המספר המקראי שולל את מעשיו של ירבעם ומציג את כולם כחטא נורא, ואילו לפי ניתוחנו מתברר שכל מעשיו ירבעם באים דווקא מתוך שיבה למסורת האבות: הערים המקודשות, שותפות כל ישראל בפולחן, העגלים בדמות העגל שעשה אהרן וחגיגת חג האסיף בעת האסיף. במעשים אלו ירבעם, כמחזיר עטרה ליושנה ומחדש מסורת האבות, ניצב נגד חידושי הפולחן המהפכניים הנוהגים בירושלים.

שאלות למלכים א' – פרק י"ב

1. קראו פסוקים א' – ד'. יש הטוענים כי מנהיגי שבטי הצפון התכוונו מראש למרוד במלך רחבעם ויש הטוענים שלא. הביאו הוכחה לכל טענה והסבירו.

2. קראו פסוקים א'–ט"ז

א. הביאו שתי הוכחות ששבטי ישראל חשבו שהם יכולים לכפות את רצונם על רחבעם והסבירו אותן.

ב. על פי פסוק ט"ו – מהי הסיבה לפילוג הממלכה? הסבירו.

3. קראו פסוקים ז' – י"א. מהו ההבדל בין עצת הזקנים לעצת הילדים? נמקו.

4. הסבירו את הביטוי והקשרו בפסוק י"ד "אָבִי, יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים, וְאֲנִי, אֲיַסֵּר אֶתְכֶם בְּעִקְרָבִים".

5. בפסוקים ל"א – ל"ג יש שורש המופיע שמונה פעמים.
מהו השורש, **ומה השימוש החוזר בו** מלמד על היחס של המחבר כלפי ירבעם?

6. האם מעשי ירבעם תואמים לנבואת אחיה השילוני (בפרק הקודם)? נמקו והסבירו.

7. מצאו את המילים ממחסן המילים בתפזורת הבאה :

א	ח	י	ה	ה	ש	י	ל	ו	נ	י
ל	נ	ה	ג	ד	ר	מ	ר	ד	ר	ג
מ	ר	ז	ס	ש	ק	כ	י	ד	ש	ח
מ	מ	ל	כ	ת	י	ש	ר	א	ל	פ
ל	ר	כ	מ	נ	ב	ה	ב	ז	מ	נ
כ	ע	ח	י	ר	ח	ב	ע	מ	ה	ו
ת	ת	מ	י	ד	ל	י	מ	ל	צ	א
י	נ	ב	ו	א	ה	ת	ק	א	פ	ל
ה	צ	ט	נ	ט	מ	א	נ	ד	י	ל
ו	ס	ד	ג	ח	פ	ל	פ	ן	ל	ל
ד	ז	ק	נ	י	מ	מ	ב	ר	ו	ת
ה	נ	ב	י	ל	צ	ט	ח	ל	ג	ר
ל	ג	ע	ע	ק	ר	ב	י	מ	ט	א

מחסן מילים : ירבעם, רחבעם, שלמה, אחיה השילוני, נבואה, שכס, ילדים, זקנים, עקרבים, ממלכת ישראל, ממלכת יהודה, מרד, פילוג, חטא, פנואל, דן, בית אל.

סיפורי אליהו

מלכות עמרי ואחאב בישראל מלחמת אליהו באחאב ובעובדי האלילים ניסי אליהו	אחאב ואליהו מלכים א', פרקים : ט"ז (כ"ג-ל"ד), י"ז
הדמויות בסיפור: עובדיהו, איזבל, הנביאים, נביאי הבעל והאשרה המעמד בהר הכרמל	מלכים א', פרק י"ח
סיפור כרם נבות, "הרצחת וגם ירשת"	מלכים א', פרק כ"א

תקציר מלכים א' – פרק ט"ז (כ"ג-ל"ד) – הרקע לסיפור הבצורת

כדי להבין את הרקע למסופר בפרקים י"ז – י"ח (סיפור הבצורת), יש לקרוא את סיומו של פרק ט"ז. מסופר שם כי המלך אחאב נשא את איזבל, בתו של מלך צידון.

כשלמה בשעתו, ובכלל, בתקופה הקדומה ובעצם עד המאה העשרים באירופה, היו נהוגים **נישואים דיפלומטיים** בין שושלות של מלכים, וזאת מכמה סיבות:

- המלכים סברו כנראה שבעורקיהם זורם "דם כחול", והם שאפו לא להתערבב עם פשוטי העם.
- על-ידי נישואין הייתה נכרתת מעין ברית בלתי כתובה של אי-התקפה. הרי לא עולה על הדעת לפגוע בחתנה של הבת, או במשפחת הכלה של הבן.
- מלך חזק שהיה נושא את בתו של מלך חלש יותר, היה משיג בכך השפעה פוליטית וכלכלית. בשיטה זו הרחיב המלך שלמה את ממלכתו ואת השפעתו הפוליטית על המזרח הקדום.

איזבל הסיתה את אחאב, ובעקבותיו את העם כולו, לעבוד את הבעל (אל הגשם במיתולוגיה הכנענית). מכאן מובן מדוע מכריז אליהו כי העונש על חטאי אחאב הוא בצורת: זאת כדי להוכיח לו, ולעם כולו, את אפסותו של הבעל ולהראות כי הכוח היחיד השולט בעולם הוא אלוהי ישראל, ורק הוא ביכולתו להביא את הגשם.

הפרק מחולק לשני חלקים עיקריים:

- מלכות עומרי : פסוקים כ"ג – כ"ח
- מלכות אחאב בן עומרי : פסוקים כ"ט – ל"ד

אחאב נחשב למלך החוטא ביותר בממלכת ישראל. מתעודות חוץ מקראיות אנו למדים שאחאב בן עומרי נחל הצלחה מרובה במלחמותיו נגד עי האזור, כבש שטחים נרחבים לטובת ממלכת ישראל ועמים רבים חששו מכוחו הצבאי. הסופר המקראי בוחר לציין רק את גבורתו במילה אחת, כי הוא נחשב למלך חוטא.

המלך הפסוקים והכותרת	מלכות עומרי פסוקים כ"ג – כ"ח	מלכות אחאב פסוקים כ"ט – ל"ד
זמן מלכותם ובירתו	12 שנה	22 שנה
עיר הבירה	6 שנים בתרצה ו6 שנים בשומרון	שומרון
התנהגותו	"עשה הרע בעיני ה' "	"עשה הרע בעיני ה' " – יותר מאביו
חטאיו מושווים ל...	ירבעם בן נבט "וילך בכל דרך..."	ירבעם בן נבט "ויהי הנקל לכתו..."
הוביל את העם	לעבודה זרה	עבד בעצמו עבודה זרה וגרר את העם אחריו. נשא אישה צידונית. והשיא : הפך את פולחן הבעל והאשרה לפולחן לגיטימי

שאלות למלכים א' – פרק ט"ז

1. קראו פסוק כ"ד : הביאו **שלוש** הוכחות מהפסוק לכך שעמרי קנה את שומרון.

2. חז"ל אמרו : "מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך (= עיר) אחד בארץ ישראל".
(תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף ק"ב, עמוד ב')

מהי עמדת חז"ל כלפי המעשה של עמרי המתואר בפסוק כ"ד? נמקו.

3. קראו פסוק כ"ז וענו : מדוע מעלים סופר מלכים את המעשים החיוביים של עמרי במילה אחת "וגבורתו", וכן ה**וכיחו** מן הפסוק טענה זו.

4. קראו פסוק כ"ז.

א. באיזו מילה בפסוק מאפיין המחבר את עומרי כמלך חיובי? _____

ב. מדוע מפנה אותנו המחבר ל"ספר דברי הימים--למלכי ישראל?"

5. קראו פסוקים כ"ט – ל"ג והסבירו: מדוע אחאב היה מלך רע יותר מכל אשר לפניו? (3 הוכחות)

פרק י"ז – שלושה סיפורים על אליהו

בפרק י"ז שלושה סיפורים שיש ביניהם קשר ספרותי, מילולי ורעיוני. הביטוי המנחה בפרק כולו הוא דבר ת' ומידת ההישמעות לו מהווה מוטיב מרכזי, המאחד את הסצנות השונות.

פס' א' - הרקע לסיפור הבצורת: שני הגיבורים הם המלך אחאב ואליהו הנביא, מן העיר תשבה שבגלעד. זהו גם המקור לכינוי "אליהו התשבי". חשוב לציין שזוהי הפעם הראשונה בה מופיע אליהו במקרא. יש חוקרים הסבורים כי היה ספר שסיפר את סיפורי אליהו, שנעלם במהלך השנים, ועליו התבסס מחבר ספר מלכים. בספר היו אולי פרטים ביוגרפים של הנביא, שחסרים כאן, זאת מכיוון שדמותו של אליהו הייתה מוכרת לבני דורו, ולא היה צורך להביאם.

פס' ב' – ז': אליהו בנחל כרית – ה' מצווה על אליהו לברוח ולהסתתר בנחל כרית, כנראה אחד מיובלי הירדן (או היבוק, בעבר הירדן). כנראה ששמו של הנחל רומז על כך שממיו מתייבשים - נכרתים. אליהו שותה ממימי הנחל, והעורבים מביאים לו מזון. עובדה זו גרמה "כאבי ראש" לפרשנים, היות והעורב הוא עוף טמא, והקושי הוא כיצד אכל אליהו אוכל טמא? (הטומאה מועברת במגע). כל הניסיונות להסביר זאת – מגוחכים. כמובן שהאכלתו של אליהו על ידי העורבים היא מוטיב של נס, מוטיב החוזר בכל אחד משלושת הסיפורים בפרק. בסופו של דבר, הנחל מתייבש. אליהו, הנמצא בעולם אלוהי, חייב לציית לחוקי הקיום האנושי, והוא נאלץ לעזוב את הנחל. כך מקשר הסופר בין הסיפורים השונים. בנוסף, עד עתה היה אליהו לבדו, עם עצמו. כדי להכשירו טוב יותר לתפקידו כמתקן דתי וחברתי עליו לפגוש בני אדם, המושפעים מתוצאות הבצורת שעליה הכריז, לחיות את חייהם וללמוד על מנת סבלם היום-יומית.

פס' ח' – ט"ז: אליהו בצרפת - נס כד הקמח וצפחת השמן – אליהו מצטווה ללכת לצרפת, אשר בצידון. זוהי מולדתו של הבעל (אל הגשם הצידוני), והמטרה היא להראות את אפסותו של הבעל, אפילו במולדתו שלו, מכיוון שגם כאן שוררת הבצורת. ה' אומר לאליהו "צויתי שם אישה אלמנה לכלכלך" בדיוק כמו שהוא אומר לו בסיפור הראשון: "ואת העורבים צויתי לכלכלך שם" (פס' ד').

אליהו מעמיד את האישה האלמנה בשלושה מבחנים: 1- מבחן המים. זהו מבחן של אמונה. אליהו רוצה לראות אם האישה תפסיק ממלאכתה כדי להשקות אדם זר, וזאת בתקופה של בצורת. 2- אליהו דורש מן האלמנה להאכיל אותו. חשוב לציין כי על פי מנהגי הכנסת האורחים במזרח הקדום, במקרה שזוהי פת לחמה האחרונה, אין האישה חייבת להאכיל את אליהו. 3- אליהו דורש מהאישה להאכילו, לפני שהיא מאכילה את בנה, או אוכלת בעצמה, זאת בניגוד לכל אינסטינקט אימהי.

גם כאן יש מוטיב של נס (פס' ט"ז). הביטוי "ימים" מסיים את הסיפור, כמו גם בסיפור הראשון (פס' ז'). פס' י"ז – כ"ד: החייאת בנה של האלמנה – בנה של האישה מת, והיא באה בטענות אל אליהו כי עצם בואו אליה עורר כנראה את האל להיזכר בחטאיה, והיא נענשת במות בנה. אליהו לוקח את הילד לחדרו, ומחיה אותו, לא לפני שהוא בא בטענה אל האל: "הגם על האלמנה... הריעות להמית את בנה" כלומר, לא רק שהענשת את העם בבצורת, אתה גם רוצה להרע לאלמנה זו, שגרמה לי רק טוב? אליהו מוסיף ומתפלל לה' שיחיה את הילד, וגם כאן מתחולל נס, והילד שב לחיים.

פס' כ"ד: "עתה זה ידעתי כי איש אלוהים אתה, ודבר ה' בפיך אמת" - כבר בפס' י"ח ידעה האלמנה כי אליהו הוא "איש אלוהים", אך אם קודם חשבה אולי שכוחו רק להרע, או שבגלל נוכחותו בביתה נזכר ה' בחטאיה, הרי עכשיו היא יודעת את כוחו האמיתי.

אמונתה של האישה הנוכריה בדבר ה' היא שיא הישגיו של אליהו כנביא. עתה נותר לראות אם גם אחאב ועם ישראל יכירו בה', ובאליהו נביאו. (המילה "ימים" לסיום הסיפור נמצאת בפס' א' בפרק הבא).

שאלות למלכים א' – פרק י"ז

1. קראו פסוק א' במלכים א פרק י"ז וענו :

א. המילים "כי אם לפי דברי" בנבואתו של אליהו עשויות לגרום לקושי תאולוגי (דתו).

מהו קושי זה?

ב. קראו גם מלכים א', פרק י"ח, א'. האם לדעתכם הנאמר בפסוק זה מסייע לפתור את הקושי? נמקו.

2. מהי הנבואה שאליהו מוסר לאחאב בפסוק א', ומדוע נמסרה לו נבואה זו?

בתשובתכם התבססו על **מלכים א'** פרק ט"ז, כ"ט – ל"ג; **ודברים י"א**, ט"ז – י"ז.

3. בפסוק ג' מתואר אליהו הבורח לנחל כרית. הביאו **שתי** סיבות לבריחתו.

4. מהו הנס שנעשה לאליהו בנחל כרית? (הגדירו את המושג 'נס' ואז הסבירו אותו)

5. קראו פסוקים ב' – ט' בקטע שלפניכם.

לדעת פרשנים אחדים, "הערבים" הם אנשי הערבה.

א. האם לדעתכם לפי פירוש זה נעשה לאליהו נס? בססו את דבריכם על פס' ב' – ו'.

ב. האם פסוקים ז' – ט' תומכים בדעתכם או אינם תומכים בה? הסבירו.

6. לאחר שאליהו החיה את בן האלמנה, אמרה האלמנה שהיא עכשיו יודעת שאליהו נביא. מדוע?

פרק י"ח – הסיפור על אליהו ונביאי הבעל בהר הכרמל

לאחר שהות ממושכת חוזר אליהו לישראל, כדי להחריף את המאבק נגד אחאב ואיזבל ופולחן הבעל. בפסוקים הראשונים הולכים אחאב ועובדיהו (זהו **שם תיאופורי** - שם הכולל בתוכו מרכיב של שם ה', כמו גם אליהו, שם המכיל שניים ממרכיבי שמו של האל: אל+יהו) לחפש מזון עבור הבקר והסוסים. (זוהי תמונה מעט נלעגת: המלך עצמו הולך לחפש אוכל לסוסים). עובדיהו מתואר כ"ירא ה' מאד" והוא מחביא מפני כעסה של איזבל 100 נביאים, חמישים בכל מערה (למקרה שיתגלו על-ידי איזבל), ודואג להם לאוכל ומים. עובדיהו ואחאב פונים לכיוונים מנוגדים, וכך פוגש עובדיהו באליהו. הוא מתרגש ונסער הן מעצם הפגישה עם הנביא המפורסם, והן בגלל דרישתו של אליהו שילך ויקרא את אחאב לפגוש אותו. עובדיהו, המכיר את נטייתו של אליהו להיעלם, מפחד כי עד שיחזור, אליהו כבר לא יישאר במקום, ואחאב יהרגו. אליהו מרגיע את עובדיהו, ונפגש עם אחאב. הוא דורש מאחאב להתמודד עם נביאי הבעל, כדי להוכיח את צדקת דרכו ואמונתו. אליהו זקוק להתמודדות הן כדי להראות את אפסותו של הבעל, והן כדי לפקוח את עיני העם, ולהשיבם לדרך הנכונה.

ההתמודדות בין אליהו ונביאי הבעל נערכת על הר הכרמל, מקום בו היה כבר בעבר מזבח לה' (פס' ל'). כדי להוכיח את כוחו של ה' מעניק אליהו לנביאי הבעל את כל היתרונות האפשריים. הם רבים, והוא יחיד. הם יבחרו את הפר, כדי שלא יתעורר שום ספק של רמאות, והם יתחילו את ההתמודדות, כך שאם חפצם יעלה בידם, אליהו כבר לא יוכל להוכיח את עליונותו של ה'.

אליהו פונה אל העם בשאלה: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים?" אליהו דורש מהעם להחליט אחת ולתמיד אם הם מאמינים בה', או בבעל, אך צירוף של אמונה בשני הכוחות אינו אפשרי (צרוף כזה של אמונות נקרא **סינקרטיזם**).

נביאי הבעל פותחים בהתמודדות, אך הבעל כמובן אינו עונה למאמצייהם. אליהו לועג להם ולבעל. באירוניה הוא מציע להם לצעוק, כדי להעיר את הבעל שישן אולי את שנת הצהריים שלו... לאחר כשלון נביאי הבעל, מנסה אליהו את כוחו. כדי להעצים את הנס, הוא שופך 12 דליי מים, על העצים הקורבן והמזבח. הוא מתפלל ל-ה', כדי שיוכיח לעם ישראל את כוחו, ו-ה' נענה לו ואש אוזרת בפר, במזבח ואפילו במים. העם מתרשם מאד ומכריז בהכנעה פעמיים: "**ה' הוא האלוהים**".

אליהו, נלהב מניצחונו על נביאי הבעל, מוריד אותם אל נחל קישון, ושוחט אותם שם. אליהו חוזר להר הכרמל, ובעזרת טקס מאגי מחולל נס, והגשם מתקרר, ובכך בא סיפור הבצורת אל סופו, לא לפני שאליהו מבצע נס נוסף, ורץ לפני מרכבתו של אחאב עד העיר יזרעאל, מרחק לא קטן לאיש שכבר איננו צעיר.

ולבסוף משהו אישי – היינו שלמים יותר עם הסיפור המופלא הזה, אלמלא פסוק מ', המתאר את שחיטת ארבע-מאות נביאי הבעל. אמנם המסורת תרצה את הרצח בכך שזהו מעשה של "מידה כנגד מידה" ועונש למעשי איזבל שרצחה את נביאי ה', אבל הצרה היא שמאז ומעולם נהרגו בגלל קנאות דתית יותר אנשים מאשר מכל סיבה אחרת, ואין סתירה גדולה יותר מאשר זו. לדעתנו, הדת נועדה להשיג שלום והרמוניה בעולם, אך בכל דור ודור, ובכל הדתות, ישנם אנשים הממנים את עצמם לשליחיו של האל, ותוצאות פעולתם רק דם ואש ותמרות עשן. חבל!

שאלות למלכים א' – פרק י"ח

1. מדוע נאמר על עובדיהו שהוא "ירא את ה' מאוד"?

2. קראו פסוקים ז' – י"ד בקטע שלפניכם וענו:
א. כתבו בלשונכם מה מבקש אליהו מעובדיהו.

ב. הסבירו מדוע עובדיהו נרתע מלבצע בקשה זו?

3. המילה "אדון" חוזרת בפסוקים ז' – י"א, בהטיות שונות.
א. כתבו, מהי מילה מנחה?

ב. הסבירו כיצד החזרה על המילה "אדון" מעידה על המצב שבו נתון עובדיהו.

ג. קראו גם את פסוק כ"א. במה דומה מצבו של עובדיהו למצב העם, על פי תפיסת אליהו באמרו אליהם: "עד מתי אתם פסחים על שתי הסעיפים" (פסוק כ"א)?

4. קראו פסוקים י"ז – י"ח בקטע שלפניכם וענו:
א. הסבירו מי גרם לבצורת על פי אחאב? ומי גרם לבצורת על פי אליהו, ומהי הסיבה לבצורת, לדעתו?

ב. הסבירו כיצד התנהגות אחאב על פי פסוק י' מבטאת את תפיסתו לגבי הגורם לבצורת.

5. בדברי אליהו בפסוק כ"א יש ביטוי, שמשתמשים בו גם בעברית של ימינו.
א. ציינו את הביטוי, והסבירו אותו.

ב. הסבירו במה אליהו מאשים את העם באמצעות הביטוי.

6. **שאלת אתגר** : קראו פסוק מ' וגם ספר **שמות**, ל"ב, כ"ו-כ"ח.

שני הנביאים, אליהו ומשה, פעלו להסיר את עבודת האלילים, אך יש הבדל בפעולותיהם.
א. על פי הפסוקים שקראתם, ציינו הבדל **אחד** בין פעולותיו של משה ובין פעולותיו של אליהו.

ב. מהי הסיבה להבדל זה, לדעתכם? הסבירו.

פרק כ"א - הסיפור על כרם נבות

פסוק א': היסוד החשוב ביותר בסיפור הוא הכרם, ולכן זוהי המילה הראשונה בסיפור. **פסוקים ב'-ג'**: אחאב ונבות בכרם נבות. אחאב מציע לנבות הצעה הוגנת ביותר: כרם אחר, טוב יותר מכרמו של נבות, או לחילופין מחיר מלא עבור הכרם. [הערה: במזרח הקדום למלך הייתה רשות להפקיע את הכרם מידי בעליו, אפילו בכוח! הפתיחה באה להראות כי בישראל אפילו המלך כפוף לחוקי התורה] נבות מסרב להצעה בשלושה נימוקים:

1. רגשי – כי הכרם הוא נחלת אבותיו [יש הטוענים כי השם נבות נגזר מ: נחלת אבות]
2. דתי – על פי חוקי התורה, הוא אינו רשאי להוציא את הכרם מידי משפחתו.
3. אישי – לך, דווקא לך, לא.

פסוקים ד' – ו': אחאב ואיזבל בארמון המלך. אחאב מגיע לביתו עצבני. הוא נזכר בסירובו של נבות, ונשכב על מיטתו, ופניו אל הקיר. איזבל, החשה במצב רוחו העגום, שואלת את אחאב לסיבת התנהגותו, והוא מספר לה על פגישתו עם נבות בכרם.

הקריטריון	השיחה בין אחאב לנבות	הדיווח של אחאב לאיזבל על שיחתו עם נבות
בקשה	תנה לי את כרמך	תנה לי את כרמך
נימוק	כי הוא קרוב אצל ביתי	-----
הצעה 1	ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו	בכסף
הצעה 2	אם טוב בעיניך, אתנה לך כסף מחיר זה	או אם חפץ אתה, אתנה לך כרם תחתיו
תשובה	חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבותי לך	לא אתן לך את כרמי

ההבדלים:

- 1) בספרו לאיזבל על השיחה עם נבות, משמיט אחאב את הנימוק שנתן לנבות. הרי מלך אינו צריך לנמק מאומה לנתיניו. המלך הוא החוק, והוא עומד מעל לחוק.
- 2) אחאב מסתיר את העובדה כי הציע לנבות כרם טוב יותר.
- 3) אחאב מחליף את סדר ההצעות. איזבל מבינה אולי מה זה כסף, אבל אינה יכולה להבין את חשיבותו של הכרם.
- 4) מתשובתו של נבות משמיט אחאב שני עניינים: הוא לא מזכיר כי נבות מסרב לעסקה בגלל חוקי התורה, והוא משמיט גם את עניין "נחלת האבות" - שני עניינים שאין למלכה הנוכרייה כל נגיעה אליהם. הוא מציג את סירובו של נבות כהתעקשות מטופשת.

פסוק ז': איזבל לועגת בחריפות לבעלה, שלטענתה אינו מבין את מהות תפקידו, והיא מבטיחה לו את הכרם.

ההסכמה שבשתיקה:

אחאב אינו מגיב להודעתה של איזבל. הוא אינו שואל כיצד היא תצליח, במקום שהוא נכשל, ואינו מנסה למנוע ממנה לפעול. בנוסף, הוא מאפשר לה להשתמש בחותם המלך. כל העובדות הללו הופכות את אחאב לשותף מלא באחריות לפשע שאיזבל עומדת לבצע, גם אם לא עמד אישית מאחורי העניין. אחד מן הלקחים המוסריים שאפשר, אם כן, ללמוד מן הסיפור הוא שהשליט אחראי לכל הנעשה בשמו.

המזימה של איזבל:

איזבל מביימת משפט. היא מזמינה שני עדים (שעל מהימנותם אנו לומדים מעצם הכינוי "בני בלייעלי") שיעידו כנגד נבות, כי קילל את ה' (בסיפורי המקרא, שלא כמו בחוק, נמנעים מן הצירוף אלוהים + קללה, ולכן העניין נכתב בלשון הפוכה "ברך נבות אלוהים ומלך"). היא גם קובעת מראש את העונש: מוות בסקילה. כדי שנבות לא יחוש במזימה, הוא נקרא לשבת בראש חבר השופטים. סעיף האישים של נבות נלקח משמות כ"ב, כ"ז. איזבל גם מכירה את חוק התורה הדורש לפחות שני עדים. המלכה כופפת את עצמה לחוק. הכל צריך להראות כהלכה. העוקץ במזימתה של איזבל נעוץ בחוק שהיה מקובל במזרח הקדום: אדם שהורשע בפשע נגד המלך, נחלתו ורכושו עברו ישירות לארמון, ולא ליורשיו!

פס' י"א – י"ג: משפט נבות, וגזר דינו. השופטים מבצעים בדייקנות את מזימתה של איזבל. נבות מוצא להורג. יש לשים לב כי השופטים יודעים בעצם מי עומד מאחורי העניין: "וישלחו אל איזבל לאמור: סוקל נבות ומת".

פסוקים י"ד – ט"ז: איזבל שולחת את אחאב לרשת את הכרם.

פסוקים י"ז – י"ט: כניסתו של אליהו.

הנביא נשלח על ידי ה' ל"כרם נבות" (אות לכך שה' אינו מכיר בבעלותו של אחאב על הכרם), לומר את משפט המחץ "הרצחת וגם ירשת"? הנביא מנבא לאחאב ואיזבל עונש של מידה כנגד מידה: במקום שליסקו הכלבים את דם נבות הם יעשו זאת גם לאחאב. אליהו גם מנבא לאחאב כי מלוכתו תילקח ממנו, ומצאצאיו אחריו. לאיזבל מנבא אליהו מוות משפיל: הכלבים יאכלו את בשרה על חומות העיר יזרעאל.

פסוקים כ"ז – כ"ט: לשמע הנבואה, אחאב חוזר בתשובה. הוא מתאבל, לובש שק וצם. ה' מקבל את תשובתו של אחאב, וקובע כי העונש על אחאב וביתו יגיע רק בימי אחזיה, בנו של אחאב.

תורת הגמול המקראית: הפסוקים האחרונים מלמדים כי בימי אחאב, כמו בימי שלמה, תורת הגמול שהייתה שלטת היא "גמול קיבוצי לדורות". נהוג לבטאה בפתגם "אבות אכלו בוסר, ושיני הבנים תקהינה". הסופר אינו רואה כל פגם מוסרי בעובדה כי את העונש הכבד על חטאי אחאב ואיזבל ישא בנו של אחאב. ברבות השנים שונתה שיטת הגמול, והפכה להיות "גמול מיידי וישיר". [על כך נלמד בהרחבה בעתיד.]

שאלות למלכים א' – פרק כ"א

1. הסבירו במילותיכם מה ביקש אחאב מנבות?

2. על פי הקטע, ציינו שתי דמויות שסייעו לאחאב להשיג את מבוקשו.

3. קראו פסוקים ד'- ז' בקטע שלפניכם וענו: מהו ההבדל בין התגובה של אחאב על הסירוב של נבות ובין התגובה של איזבל על הסירוב?

4. קרא פסוקים ד'- י"ד בקטע שלפניכם.

א. בפסוקים אלה המספר מביע בעקיפין ביקורת על הזקנים והחורים בעירו של נבות. בססו קביעה זו על שתי ראיות מפסוקים אלה והסבירו כל ראייה.

ב. האם לדעתכם הביקורת על הזקנים והחורים מוצדקת? נמקו.

5. קראו פסוקים ז'- י"י.

איזבל אומרת לאחאב (פסוק ז'): "אתה עתה תעשה מלוכה על ישראל. אני אתן לך את כרם נבות היזרעאלי".

ציינו שלוש פעולות (משלושה פסוקים שונים) שאיזבל עושה, שבסופו של דבר מאפשרות לאחאב לקבל את הכרם.

6. **שאלת אתגר:** קראו פסוקים ט"ו- י"ג. במשפט של נבות מסתמכת איזבל על חוקי התורה.

א. בססו והסבירו טענה זו על פי פסוקים ט"ו- י"ג, ועל פי שלושת החוקים:

דברים, י"ז, ו'; שמות, כ"ב, כ"ז; ויקרא, כ"ד, י"ג – ט"ז.

ב. מדוע לדעתכם הקפידה איזבל לפעול על פי החוקים האלה?

7. "הרצחת וגם ירשת" (פסוק י"ט).

א. הסבירו את האשמה שבה אחאב מואשם, וכתבו מדוע מאשימים אותו ולא את איזבל.

ב. איזו משמעות קיבל הביטוי הזה בימינו?

8. מהי תורת הגמול הבאה לידי ביטוי בפסוקים כ"ח – כ"ט? נמקו.

מגילת אסתר

מגילת אסתר	מבוא למגילה, הקשר לפורים נפילת ושתי ועליית אסתר, מרדכי ואסתר, פרקים א' – ב'
------------	--

מבוא למגילת אסתר, הקשר לפורים

מגילת אסתר נקראת כך על שם הגיבורה הראשית במגילה. המגילה מספרת את סיפור הצלת היהודים בממלכת פרס בימי המלך אחשוורוש. האירוע הזה הוא היסוד לחג הפורים ב-ידי אדר היום שבו נחו היהודים מהמלחמה. לכן קוראים את המגילה בפורים.

המגילה נכתבה כדי למסד את חג הפורים

המגילה מספרת סיפור היסטורי על הצלת היהודים ועל האיגרת שנשלחה אליהם ע"י מרדכי שבה הוא מורה להם לחגוג את חג הפורים (פרק ט') ומאז ועד היום החג נחגג. האופן שבו מעניקה המגילה הכשר לחג הזה הוא מסורתי למחצה, אך יחד עם זאת גם שייך לזמנו. מצד אחד הוא מסורתי, כיוון שהמגילה מציגה את הסיבה לחג כאירוע היסטורי שיש להנציח אותו כמו כל הסיפורים האטיולוגיים. מצד שני אופן המיסוד של החג הוא חיקוי של המנהג המשפטי בפרס. פורים נחקק בדיוק באותה דרך שבה נחקקו חוקי פרס – במסמך שכתוב ע"י המלך או ע"י נציגו שהופץ ברחבי הממלכה. במגילה ישנו שילוב בין נושא רציני (להשמיד את העם היהודי) ובין סגנון קומי, כאשר מספרים את הסיפור תוך כדי תיאור נלעג של הדמויות המשתתפות בתכנון השמדת היהודים. ותוך כדי תיאור חצר המלכות שעסוקה בחיי תענוגות, המלך שיכור, ובמצבים קומיים שנוצרים מאי הבנות קטנות וכל זה יוצר אווירה קומית שמתאימה לחג הקרנבלי פורים.

המסר של המגילה

כל אדם מקבל תגמול הראוי לו, המגילה משדרת את המסר שיש השגחה אלוהית. כמו כן, המגילה רומזת שלעולם לא מאוחר לחזרה בתשובה. הקהילה היהודית המתבוללת בפרס חזרה בתשובה ברגע של מצוקה. בעיקרון היו חכמים שהתלבטו האם להכניס את המגילה לכתבי הקודש והסיבה לכך היא כי במגילה נאמר שהיהודים יתנקמו בגויים וזה עלול היה להביא לשנאת היהודים. חז"ל אומרים שכבר אסתר אמרה להם, כן תכניסו אותי לכתבי הקודש מפני שממילא הדברים כתובים בספרי ההיסטוריה של הגויים כך שזה יהיה כתוב כך או כך. מטרת כתיבת המגילה והכנסתה לקודש.

הסיבות להכנסתה של המגילה:

- 1) להסביר על חזרה בתשובה.
- 2) ללמד שהכל מכוון ע"י ה' גם אם זה באופן נסתר.
- 3) לספר על האירוע שבגללם חוגגים את פורים ומקור השם "פורים".

מבחינה היסטורית אפשר לבסס דבר קטן מהמגילה שהיא נכונה - היה מלך בשם כסרכסס במאה החמישית לפני הספירה כשהמלכות שלו הייתה מהודו ועוד כוש והיה ידוע במשתאות שהוא ערך, ובתעודות ארכיאולוגיות של אותה תקופה נתגלתה בפרס תעודה שכתוב עליה שם "מרדוק" שהיה פקיד בכיר בממשל לכן חושבים שאולי זה אחשוורוש של המגילה. אבל חוץ מהדבר הזה במגילה יש הרבה פרטים דמיוניים

לחלוטין כי בתקופה הזאת לא היה ידוע על רדיפה של יהודים, כמו כן ידוע שלמלך הזה הייתה אישה אחת כל ימי חייו ולפי חוקי אותה תקופה רק בת אצולה פרסית יכלה להיות מלכה. וגם המשנה למלך חייב היה להיות ממוצא פרסי, ולכן לא היה יכול להיות שמרדכי התמנה לתפקיד הזה. במגילה בולטות המון הגזמות בתיאור טיפשות המלך ורשעות המן ויש תיאורים סטריאוטיפים. כלומר הרשע הוא רשע לחלוטין, הטיפש, הוא טיפש גמור. **חוקרים רבים הסיקו** שהמגילה היא למעשה יצירה ספרותית בדיונית גם אם יש לה גרעין היסטורי מצומצם. במגילת אסתר שם ה' לא מופיע בכלל ואף על פי כן היא נכנסה לכתבי הקודש.

מדוע שם ה' לא נמצא במגילה?

- א. זהו אמצעי ספרותי במקרא שנקרא הסיבתיות הכפולה. כלומר האירועים מתנהלים בשני מישורים- **במישור הגלוי**: העלילה מסופרת בצורה טבעית והכל הולך כרגיל והגיוני. **במישור הסמוי**: יש יד שמכוונת את העניינים ומסובבת אותם כרצונה.
- ב. יש הטוענים שהמגילה הזו שייכת לספרות החוכמה - וספרות חוכמה מקראית היא חילונית.
- ג. מגילת אסתר בבסיסה היא סיפור עממי, ובספרות עממית בד"כ אלוהות לא מתערבת.
- ד. את מגילת אסתר קוראים בפורים שהוא חג שמח ונוהגים גם להשתכר וקיים חשש שבזמן כזה יהיה חילול שם ה', לכן המחבר לא הזכיר את שם ה'.

חג פורים נקבע לזכר התשועה הגדולה שאירעה ליהודי פרס ומדי, ודיניו והלכותיו נלמדו מתוך פסוקי המגילה:

- **צום – תענית אסתר** "לך פְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאֵל תִּאָּכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ וְשִׁלְשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וְנִעַרְתִּי אֲצוּם כְּךָ" אסתר ד', ט"ז).
- **סעודת פורים, משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים**: "וְהַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּד לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה וּמֵאֵבֶל לַיּוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוֹת לְאֲבִיוָנִים" (אסתר ט', כ"ב).
- **מנהג התחפושות** - "וְנִהְפְּוֹד הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הַמָּה בְּשָׁנָאֵיהֶם" (אסתר ט', א').

נפילת ושתי ועליית אסתר, מרדכי ואסתר, פרקים א' – ב'

מגילת אסתר - פרק א'

פסוקים א' – ח' הם האקספוזיציה שבה מוצגת דמותו של אחשוורוש. התיאור הוא מפורט, מלך שמולך על 127 מדינות עורך משתה לכבוד הכתרתו בשנה ה-3. יש הטוענים שלקח לו זמן לנצח את כל אויביו ולכן רק בשנה השלישית הוא עורך את המשתה.

פסוקים ט' – י"ב המחבר מגזים בתיאור העושר והמלכות של המלך כדי להראות עד כמה הוא גדול, משום שהוא רוצה לבסס את מעמדו ובאותה תקופה עושר נחשב לעמדת כוח. המלך עורך משתה שבעת ימים ובמשתה הזו משתתפים רק האנשים הקרובים אליו, אבל החגיגה נמשכת חצי שנה. כלומר המלך עסוק רוב הזמן בחגיגות ומשתאות נהנה ממעמדו וקשה לדעת האם הוא דואג לענייני הממלכה. הפירוט המוגזם בא גם כדי להראות את המהימנות של העושר (אמינות). כמו כן הוא מלמד גם על בזבזנות ועל חוסר המעש. גם ושתי המלכה עורכת משתה לנשים. המלך מבקש להביא את ושתי כדי להתגאות ביופייה, לא מכיוון

שהתגעגע אליה אלא היא חלק מאוצרותיו. ושתי בניגוד למקובל מתנגדת, וההתנגדות הזאת גורמת למלך להיראות בזוי.

המשתאות מאופיינים בעושר וביופי רב:

"עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ ... יָקָר תִּפְאָרַת גְּדוּלְתוֹ ... חוֹר כְּרֶפֶס וּתְכַלֵּת אַחוּז בְּחַבְלֵי בּוּץ וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְטוֹת זָהָב וְכֶסֶף עַל רֶצֶפֶת בְּהֵט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסִתְרֵת וְהִשְׁקוֹת בְּכֵלֵי זָהָב וְכֵלִים מְכֻלִּים שׁוֹנִים וְיֵין מְלָכוּת רַב כֶּנֶד הַמֶּלֶךְ וְהִשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אֵנֶס" (פסוקים ד'-ח'). לתיאור היופי החיצוני הראוותני הזה אין אח ורע במקרא פרט לתיאור בית המקדש (והמשכן) ששם כל חפץ שימש למטרה רוחנית, והיה קיים קשר פנימי מהותי בין המראה החיצוני שלו לקדושתו הפנימית ולחשיבותו. ואילו הצגת העושר הרב של אחשוורוש באה כדי להאדירו בעיני שריו ועבדיו.

חצר הארמון הייתה מכוסה ביריעות בד מסוגים שונים: חור (אריג פשתן לבן), כרפס (אריג עשוי מצמר) ותכלת (צמר צבוע בצבע תכלת), חבלי בוץ (חבלים מפשתן לבן), ארגמן (צמר צבוע בצבע אדום-ארגמן). החבלים היו קשורים בגלילי כסף (מוטות עגולים מכסף) והיו מתוחים מעליהם. העמודים שבחצר היו עשויים משיש לבן ובוהק.

בחצר היו מפוזרות מיטות זהב וכסף ששימשו להסיבה בעת הסעודה. רצפת החצר הייתה משובצת באבני פסיפס יקרות: בהט (אבן שיש אדומה), שש (אבן שיש כחולה), דר (אבן שיש לבנה ושקופה כפנינה), סוחרת (אבן שיש שחורה). השתייה הוגשה בכלי זהב שונים (גביעים, כוסות וכו'). יין מלכות משובח חולק ביד רחבה לכל דורש כפי רצונו: "וְהִשְׁתִּיָּה כְּדַת אֵין אֵנֶס כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל רֵב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ וְאִישׁ".

תיאור המשתאות מוכיח שהמלך בעצמו היה שטוף בתענוגות ובהוללות, ונהנה מהצגת עושרו בפני המוני העם שבוודאי יתרשמו ממנו ויתגאו במלכם. במקביל למשתה המלך בחצר הארמון עשתה גם ושתי משתה לנשות הבית.

סירובה של ושתי ועונשה (פסוקים י" – כ"ב)

הפיסקה הראשונה מהווה פתיחה לאשר אירע בפיסקה השנייה. ביום השביעי חל מפנה כאשר המלך היה שיכור מאד: "כְּטוֹב לֵב הַמֶּלֶךְ בְּיַיִן" והשימוש בביטוי "כטוב לב המלך" הוא אירוני, שכן דווקא אז הוא מבצע דבר רע עבורו ועבור ממלכתו. אחשוורוש ציווה על שבעת סריסיו: "לְהִבְיֵא אֶת וְשִׁתִּי הַמְּלָכָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ", ומכאן ואילך העלילה מתחילה להתפתח.

ושתי, בניגוד לאחשוורוש, נקראת בשמה ובתוארה כבר מתחילת העלילה: "גַּם וְשִׁתִּי הַמְּלָכָה עֲשֵׂתָה מְשִׁתָּה נְשִׂים", משום שהיא כדברי המדרש הייתה בתו של מלך. ושתי צוותה להגיע "בְּקֶטֶר מְלָכוּת" כדי להציג את יופייה לעיני כל שרי המדינות שהוזמנו למשתה. הצגת המלכה לראווה בכתר מלכות לעיני חבורת השיכורים המתהוללים נחשבה בעיניה להשפלת כבודה וכבוד הכתר ועל כן היא סירבה לבוא. חז"ל ניסו למצוא סיבה רצינית למיאונה שכן, זהו מעשה חריג ביותר בחברה הפרסית באותם הימים. לכן חז"ל ראו בביטוי "בְּקֶטֶר מְלָכוּת", שהוא ביקשה לבוא עירומה למעט כתר המלכות שלראשה.

בפסוקים י"ג – כ"ב בחצר המלכות אירוע משפחתי אישי הופך לאירוע לאומי כשהמלך שואל מה לעשות איתה (את הסריסים) הם מחליטים להפוך את העונש למשהו לאומי כדי שחלילה אם המלך יתפכח הוא עלול להצטער ואולי אפילו להעניש אותם, אבל אם הם מתייחסים לזה כמשהו לאומי ומחוקקים חוק אי אפשר יהיה לבטל. (באותה תקופה בממלכת פרס, חוק שנחקק אי אפשר היה לבטל אותו). העונש שהם מחליטים עליו הוא לגרש אותה מהממלכה ולהמליך במקומה מלכה אחרת. יש כאן **עיקרון של מידה כנגד מידה**, היא לא רצתה להיראות בפני המלך ולכן היא לא **תראה** יותר בפני המלך. בנוסף כדי שלא תהיה לגיטימציה לשאר בנות הממלכה להתנגד לבעליהן כמו ושתי השרים מציעים למלך לשלוח מכתבים בכל רחבי הממלכה שעל הנשים יש את החובה להקשיב ולהיענות לבעליהן, לכתוב את זה בספר החוקים וכדי שלא יהיה חלילה משבר לאומי.

לפי האקספוזיציה רואים דמות של מלך, נהנתן שתיין, נשלט על ידי השרים שלו. הספר פותח את העלילה ללא שום קשר לעם היהודי, רק על המלך. אלא שהאירוע של חקיקת החוק הזה של המלך מקדם את העלילה לקראת הסיפור היהודי.

תיאור העברת מלכותה של ושתי לרעותה הטובה ממנה מזכירה את הדחתו של שאול המלך והעברת המלכות לדוד: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי שְׁמוּאֵל קְרַע ה' אֶת מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעֲלֶיךָ הַיּוֹם וַיִּתְּנָהּ לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּנִּי" (שמואל א', ט"ו, כ"ח) אולם כאן באופן אירוני מועברת המלכות מושתי המלכה הפרסית לאסתר בת שבט בנימין (שבטו של שאול).

עצתו של ממוכן התקבלה, אגרות מטעם המלך, בכל הלשונות הנהוגות ברחבי הממלכה, נשלחו וציוו על אזרחי המדינה: "לְהִיֹּת כָּל אִישׁ שֶׁרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלָשׁוֹן עִמּוֹ". כל בעל ימשול בביתו ויאכוף על בני משפחתו את צו המלך.

=====

שאלות למגילת אסתר – פרק א'

1. ציינו ארבעה פרטים מהאקספוזיציה והסבירו כיצד הם חשובים להמשך העלילה.

2. מדוע עורך אחשוורוש משתה רק בשנה השלישית למלכותו, ולא מיד כשעלה לכס השלטון?

3. הביאו שלושה תיאורים מהמשתה המוכיחים את עושרו של אחשוורוש? והסבירו מה הייתה מטרתו של אחשוורוש בהצגתם?

4. כמה משתאות עורך אחשוורוש בפרק זה ומיהו קהל היעד בכל אחד מהם?

5. מדוע סירבה ושתי להגיע למשתה אחשוורוש?

6. הסבירו מדוע הביטוי "קָטוּב לֵב הַמְלֶכֶּךְ בְּיָן", הוא ביטוי אירוני?

7. קראו פסוקים ג'-ד', ט'-כ"ב.

מגילת אסתר מציגה את אחשוורוש באור אירוני (גרוטסקי).

א. הביאו שלושה הוכחות מפסוקים ג'-ד', ט'-ט"ו לכך שאחשוורוש מוצג באור אירוני, והסבירו את האירוניה שבהן.

ב. בתגובתו של ממוכן בפסוקים ט"ז-כ"ב הופכת "תקרית משפחתית" ל"משבר לאומי" (על פי אי ברליון, "אסתר") בססו טענה זו על הכתוב והסבירו במילותיכם.

מגילת אסתר - פרק ב'

מבנה הפרק - הפרק כולל ארבע פסקאות:

- א. פיסקה ראשונה: עצת נערי המלך (פסוקים א'-ד')
- ב. פיסקה שנייה: אסתר נלקחת אל ארמון המלוכה (פסוקים ה'-י"ד)
- ג. פיסקה שלישית: המלכת אסתר (פסוקים ט"ו-כ')
- ד. פיסקה רביעית: מעשה בגתן ותרש (פסוקים כ"א-כ"ב)

פסוקים א' – ד' אחשוורוש מתפכח מהיין מתגעגע לושתיו ומחליטים לחפש לו מלכה. הפרק פותח בתיאור התפכחותו של אחשוורוש משכרונו. המציאות החדשה חודרת לתודעתו בהדרגה: זָכַר אֶת וְשִׁתֵּי – את אהבתו אליה. וְאֵת אֲשֶׁר עָשְׂתָה – את חטאה ("אשר לא עשתה את מאמר המלך"). וְאֵת אֲשֶׁר נָגַז עָלֶיהָ – אולי עונשה היה חמור מידי ביחס למעשה.

פסוקים ה' – ז' בפיסקה זו נכנסת העלילה לסיפור היהודי: "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשׁוֹן הַבִּירָה וְשָׁמוֹ מְרֻדְכָי בֶּן יָאִיר בֶּן שְׁמַעֲיָ בֶן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי". איש יהודי משמעו אדם אחד ממשפחות יהודה המיוחסות, אשר הוגלו עם יכניה מלך יהודה (כמתואר בספר מלכים ב', פרק כ"ד, י"ט-י"ו). מקור השם "מְרֻדְכָי" בשמו של מרודך האליל הבבלי, והוא מצביע על ההתבוללות שהייתה קימת בקרב יהודי הגולה עד כי לא נמנעו מלתת לבניהם שמות של אלילים. חז"ל העריכו מאוד את מרדכי וראו בו את גדול הדור (ראש הסנהדרין) על שם סופו: "כִּי מְרֻדְכָי הַיְהוּדִי מְשֻׁנָּה לְמַלְךְ אַחְשׁוּרוּשׁ וְגָדוֹל לַיְהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אֶתְחִי וְדָרַשׁ טוֹב לְעַמּוֹ וְדָבָר שְׁלוֹם לְכָל זָרְעוֹ" (אסתר י', ג'). בניגוד לפשט שמצביע על התבוללותם של מרדכי ואסתר (בשמותיהם הנכרים) חז"ל ביקשו לדרוש את שמותיהם כבעלי משמעות עברית. הם השתמשו בשם הדסה, שצוין כשמה העברי של אסתר, ואף דרשו את שמו של מרדכי כשם עברי. מרדכי רומז על הבושם מור המופיע ברשימת בשמי הקטורת במשכן (בחומש שמות ל', כ"ג) וריחו נעים לכל.

למעשה זוהי אקספוזיציה שמוצגות בה דמויות חדשות, אסתר ומרדכי היהודי. נאמר **איש יהודי** ובסוף הפסוק נאמר ימיני. המילה יהודי אין פירושה שבט יהודה אלא כלאום יהודי כי באותה תקופה החלו לקרוא לכולם יהודים למשתייכים לעם. על פי תיאור הדורות של מרדכי רואים שהוא משבט בנימין ממשפחת שאול המלך. מרדכי מוצג כאן במכוון כצאצא רחוק של משפחת שאול וזאת כדי להראות שמרדכי סוגר מעגל. שאול נלחם באגג מלך עמלק והשאיר אותו בחיים למרות המצווה המפורשת של ה' להשמיד את זרע עמלק. לכן שאול מפסיד את הממלכה. מרדכי נאבק בהמן האגגי מזרע עמלק. המאבק של מרדכי מסמל את המשך המאבק הקדום של ישראל ועמלק, ומרדכי מסיים בהצלחה את העבודה ששאול נכשל בה. בהמשך מספרים את קורות משפחת מרדכי, שמו של מרדכי הוא מרדוך בא מהשם מרדוך אל הגויים. נאמר שמרדכי הוגלה בגלות יהויכין אבל אין הגיון בכך שהוא עצמו הוגלה אלא הכוונה היא שאבותיו הוגלו.

לאסתר יש שני שמות: האחד אסתר, שם יהודי גלותי על שמה של האלה אסתר והשם השני הוא שם יהודי הדסה. אסתר הייתה יתומה ומרדכי הדוד שלה אימץ אותה. בפס' ז' מדגישים את היופי המוגזם שלה כדי לקדם את העלילה.

פסוק ח' "ותילקח אסתר אל בית המלך" הפועל לקח במקרא הוא במשמעות של לקיחה בכוח כנגד רצונה. חייבו אותה בצו המלך שאומר להביא את כל הנשים היפות.

פסוקים ט' - י"ט דמותה של אסתר משתנה במהלך העלילה במגילה בתחילה היא פסיבית ועם הזמן היא הופכת להיות יוזמת ואקטיבית. אסתר מגיעה אל בית אחשוורוש יחד עם כל הנערות הבתולות על מנת לטפח אותה במשך שנה שלמה. היא לא מבקשת בקשות מיוחדות כדי שייפו אותה כמו שאר הנשים. היא מוצגת כאן כצייתנית, היא מצייתת למרדכי ולמשרתים. מרדכי מצווה עלייה להסתיר את מוצאה משתי סיבות:

- א. ייתכן שהיו בין השרים שונאי יהודים, וכדי שלא יתנכלו לה ולא תישאר בבית כפילגש פשוטה.
- ב. ייתכן שהיא רצתה לשמור את המצוות בסתר.

מפסוק י"ט אנו למדים שלמרדכי היה מעמד בחצר המלכות, הוא יושב בשער המלך (אולי בשירות החשאי ולכן הוא מגלה את מזימתם של השרים) בגלל מעמדו יכול היה להסתובב בחצר הנשים ולראות מה קורה עם אסתר. מסתבר שהיא מוצאת חן בעיני כל רואיה גם בגלל היופי וגם בגלל הצייתנות ובהמשך היא גם מוצאת חן בעיני המלך. גם פה אחשוורוש מתואר באופן נלעג כאשר אומרים שכל אישה צריכה שישה חודשים להיות בשמן ושישה חודשים להיות בבשמים. אחשוורוש ממליך אותה למלכה ועורך משתה לכבוד המלכתה ובמשתה הזה הוא מעניק מתנות למשתתפים.

בפסוק י"ח "משאת כיד המלך" הכוונה היא הורדה במחירי המיסים. ובכך מודיע את אהבתו ושמחתו על אסתר שכולם יהיו שמחים יחד איתו. למרות שאסתר הפכה למלכה עדיין היא מצייתת למרדכי ושוב נאמר שהיא לא מסגירה את מולדתה כמו שמרדכי אמר לה. (יש הטוענים שהיא חששה לספר על יהדותה גם אחרי ההמלכה כדי שחלילה המלך לא יגלה שהיא רימתה אותו).

פסוקים כ' – כ"ב בסוף הפרק מספרים שמרדכי מגלה כי שני שרים משרי המלך מתכננים לרצוח את המלך והוא מבקש מאסתר שתגלה את זה למי שצריך בשמו. ואכן הדברים נכתבים ונשכחים, הוא לא מקבל על זה תמורה.

מרדכי בן דודה של המלכה היה יושב בשער המלך מקום מושבם של חשובי העיר: "ומרדכי יושב בשער המלך" (פסוק י"ט).

הפיסקה השלישית תיארה באופן מקביל את שני גיבורי המגילה. את לקיחתה של אסתר והכתרתה, ואת מרדכי הדואג לשלומה בעודה נמצאת בבית הנשים: "ויבכל יום יום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה" (פסוק יא).

פיסקה רביעית פותחת באזכור ישיבתו של מרדכי בשער המלך: "בַּיָּמִים הָהֵם וּמַרְדֳּכָי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" (פסוק כ"א) כהקדמה למעשה הצלתו את אחשוורוש.

בגתן ותרש שני שומרי הסף זממו לשלוח יד במלך. משנודע הדבר למרדכי הוא העביר את הידיעה לאסתר. שני הקושרים הוצאו להורג ודבר ההצלה נכתב בספר דברי הימים שבו נכתבו כל המאורעות שאירעו למלך ושנקרא גם בשם "ספר הזיכרונות" (פרק ו' פסוק א'). הסיפור על בגתן ותרש נראה לכאורה כבלתי שייך לרצף האירועים, זוהי הטרמה של אינפורמציה שמטרתה לשתול בזיכרונו של הקורא מידע פאסיבי עד לרגע שבו הוא יידרש לצורך המשך התפתחות העלילה.

בין פרק א' ל- ב' יש שני קשרים:

- א. בשניהם מדובר על משתה.
- ב. בפרק א' ושתי מורדת ובפרק ב' השרים מורדים (רוצים לרצוח אותו).

העשרה : מרדכי היהודי ואסתר בת דוד, מתוך עולם התנ"ך כרך מגילות :

המחבר מתייחס למשפט איש יהודי היה בשושן ושמו מרדכי (אסתר פרק ב', ה'). המשפט הזה מציג את הגיבורים הראשיים במגילה שהם :

מרדכי שם בבלי, אבל הוא איש יהודי מהעם היהודי. המחבר של המגילה מייחס לו ארבע דורות עד כיש אביו של שאול. אבל טוענים שהשם שמעי שמזכירים אותו למעשה שמעי בן גרא ממשפחת שאול, ולא סבו של שאול כפי שכתוב במגילה. ע"פ הידוע מהתנ"ך שמעי היה ממשפחת שאול שהתנגד לשלטון דוד, ואילו קיש היה אביו של שאול כך שלמעשה מגמת המגילה כאן היא להציג את מרדכי כצאצאו של שאול שנלחם במלך עמלק ולסמל את המשך המאבק ההיסטורי בין ישראל ועמלק וסגירת המעגל ע"י מרדכי. אסתר מוצגת כבת דודו של מרדכי שהייתה יתומה והוא אימץ אותה לבת אבל לא מזכירים את משפחתה.

עוד איזכור במגילה שמתייחס למרדכי הוא, כשהוא היה בגולה בבבל בגלות יהויכין ומבחינה כרונולוגית זה לא מתאים כי גלות יהויכין הייתה 120 שנה קודם, ולכן לא ייתכן שמרדכי ואסתר החזיקו עד היום הזה.

הפתרון לקושי הזה הוא ענייני. המגילה רצתה לומר שמרדכי ואסתר הם מצאצאי אנשים שהלכו לגלות בבל וחזרו לפרס. על מרדכי נאמר שהוא היה בשער המלך משפט זה מלמד שהיה לו תפקיד חשוב ולכן גם יכול היה להתהלך בארמון ולפקח על אסתר. וייתכן שבזכות קשריו קיבלה אסתר להיות עם הגא הסריס. (שהיה מקורב למרדכי והוא דאג לה).

=====

שאלות למגילת אסתר – פרק ב'

1. הסבירו את מקורות השמות של מרדכי ואסתר.

2. כיצד סיפורו של מרדכי סוגר מעגל עם ימי שאול המלך?

3. מדוע לדעתכם מרדכי מצווה על אסתר שלא לגלות את עמה ומולדתה?

4. בפסוקים ט'-י"ז מתוארות ההכנות לקראת פגישת הנערות עם המלך.

א. על פי הכתוב, מה הייתה המטרה של הכנות אלה?

ב. קראו פסוקים י"ג, ט"ו: מה אפשר ללמוד על אסתר מן המסופר בשני פסוקים אלה? בססו מן הכתוב.

5. **שאלת אתגר**: קראו **אסתר**, ב', פס' ה'- ט'.

א. איזה קושי עולה מההשוואה בין תחילת פסוק ה' לבין סופו, וכיצד פסוק ו' פותר קושי זה?

ב. קראו מדרש אסתר רבה (ו', ו'):

" וּבְכָל יוֹם וַיִּזְכַּר מִתְּחִלָּה לְפָנֵי חֲצַר בֵּית הַנְּשִׂים (אסתר ב', י"א), אָמַר [מרדכי]: אֶפְשָׁר לְצַדִּיקָה זֹאת שֶׁתִּנְשָׂא לְעַרְל, אֲלֵא שֶׁעֲתִיד דָּבָר גָּדוֹל שֶׁיִּאֲרַע עַל יִשְׂרָאֵל וְעֲתִידִים לְהִנָּצֵל עַל יָדֶיהָ." איזה קושי מוצא המדרש בסיפור מגילת אסתר, וכיצד הוא פותר קושי זה?

6. כיצד מציל מרדכי את המלך? הסבירו את חשיבות המקרה להמשך העלילה.

מגילת רות

מגילת רות מבוא	הקדמה למגילת רות – הקשר לחג השבועות, ערכי המגילה, תקציר הפרקים הנלמדים
מגילת רות, פרק א'	הטרגדיה במשפחת אלימלך תהליך הפרידה והחיבור בין נעמי לכלותיה יי – י"ז (חוק הייבום) החזרה לבית לחם (גיור וקבלת הזר) י"ח – כ"ב
מגילת רות, פרק ב'	דמותם של בועז, הקוצרים ורות בועז ורות (חוק הלקט) יחסי רות ונעמי
מגילת רות, פרק ג'	ההכנות למפגש עם בועז בלילה המפגש בחצי הלילה (תמר ויהודה) הציפייה לגואל
מגילת רות, פרק ד'	הגאולה (מצוות החליצה) חתונת בועז ורות מגילת היוחסין של דוד

הקדמה למגילת רות

מגילת "רות" נקראת כך על שם הדמות הראשית בה עוסקת המגילה. המגילה נכללת בחמש המגילות ומופיעה בקובץ ה"כתובים" שבתנ"ך. מגילת רות עוסקת בסיפורה של רות המואבייה, זו שלאחר מות בעלה מחלון דבקה בחמותה נעמי וחוזרת עימה לישראל. בישראל היא נישאת לבועז קרוב משפחתה של נעמי ולבסוף תלד ממנו את עובד סבו של דוד המלך.

מתי קוראים את המגילה ומדוע?

המגילה נקראת בחג השבועות, והסיבות לכך הן:

- נאמר שרות ונעמי באו לבית לחם בַּיְתְּחַלְתָּ קְצִיר שְׁעָרִים" (א, כ"ב) חג השבועות הוא זמן הקציר.
- בפרק א' רות מביעה במגילה נאמנות לאלוהי ישראל ולעם ישראל – חג השבועות הוא גם חג מתן תורה (בדומה לעם ישראל שנכנסו תחת השכינה במעמד הר סיני וקיבלו עליהם עול תורה ומצוות).
- רות באה לחסות תחת כנפי ה' וּבְאֶשֶׁר תְּלִינִי אֶלֶין עֲמֹךָ עֲמִי וְאַלְהֶיךָ אֶלְהֵי" (א', ט"ז) מגילה זו כולה עומדת בסימן חסד, ומתן תורה לעם ישראל נחשב כחסד גדול של ה' כלפי עמו.
- על פי המסורת דוד המלך נולד ונפטר בחג השבועות, ומגילת רות מספרת על ייחוסו של דוד ועל כך שרות היא בעצם סבתא רבתא שלו.

מי חיבר את המגילה?

- על פי המסורת שמואל הנביא כתב את הספר (ואת ספר שופטים).
- על פי ביקורת המקרא הספר נכתב בימי עזרא ונחמיה, בימי הבית השני (538-516 לפנה"ס) כפולמוס נגד השקפת עזרא ונחמיה שהביעו התנגדות נחרצת לנישואים עם נשים נוכריות ובכדי להראות את החיוב שבנשים אלו.

פרופ' יאיר זקוביץ' במאמרו טוען כי מועד כתיבת המגילה (מתוך: אנציקלופדיה עולם התנ"ך, מגילות, עמ' 74) נסמך על המשפט בפרק ד', ז': "וְזֹאת לְפָנַי בְּיִשְׂרָאֵל עַל-הַגָּאֲלָה וְעַל-הַתְּמוֹרָה, לְקִיָּם כָּל-דְּבָרֵי וְטוֹעַן שֶׁהַמִּשְׁפָּט מַעִיד שֶׁמְדוּבָר בְּמִנְהַג קָדוּם וּבִימֵי הַמַּסְפָּר כָּבֵד אֵין נוֹהֲגִים בּוֹ.

כלומר, המחבר מדבר על האירועים מפרספקטיבה של זמן, כך שניכר שזמן הכתיבה הוא אחרי האירועים המתוארים במגילה.

מהי מגמת המגילה?

א. לחנך אותנו לעשיית חסדים

המגילה כולה עומדת בסימן "חסד" של אהבה, מסירות ונאמנות לפני משורת הדין מצד הדמויות השונות: רות דבקה בנעמי על אף שאיננה חייבת, דואגת לכלכל את חמותה, ועושה חסד עם בעלה המת בהקיימה לו זרע (מצוות הייבום). בועז עושה חסד עם רות כשהיא מגיעה לשדהו ונותן לה ולחמתה יחס מועדף, וכן מסכים ל"גאול" אותה ← והם זוכים לגמול על מעשיהם בכך שזכו שדוד המלך הוא מצאצאיהם ולברכות רבות.

ר' זעירא אמר: "מגילת רות אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא איסור ולא היתר (כלומר: אינה מחדשת דבר בענייני החוק) אם כן למה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב מגיע לגומלי חסדים" (רות רבה, ב', ט"ו).

להראות שמי שעושה חסד ה'נותן לו שכר על מעשיו – לחנך לעשיית חסדים.

המילה "**חסד**" מופיעה במגילה שלוש פעמים (מילה מנחה בכל המגילה) ומתקשרת למעשי החסד מצד הדמויות השונות: **א.** נעמי המודה לכלותיה על החסד שעשו עימה (א', ח'). **ב.** בועז הזוכה לשבחים על חסדו לרות מפי נעמי (ב', ח'). **ג.** בועז המשבח את רות על שהתעקשה על מצוות הייבום (ג', י'). ← אשר זוכים בעקבות חסדיהם לגמול לטובה בדמות צאצא שהינו דוד המלך וברכות מופלאות.

ב. לספר על ייחוסו של דוד המלך

דעה זו נסמכת על העובדה שבספר שמואל חסרה שושלת היוחסין של ישי אבי דוד ולכן לדעתם פסוקים י"ח-כ"ב שבפרק ד', הינם ההשלמה לכך עוד היא נסמכת על שמואל א', כ"ב, גי-ד': שם פונה דוד למלך מואב ומבקש שזה ייקח חסות על הוריו וטוענת שמלך מואב סייע לדוד ככל הנראה על שום קשרי הדם ביניהם.

חוקים חשובים להבנת מגילת רות

חוק הייבום

בדברים כ"ה, ה'-י' נאמר: "כִּי-יִשְׁבוּ אָחִים יַחְדָּו, וַיָּמָת אֶחָד מֵהֶם וַיָּבֶן אֵין-לוֹ לֹא-תִהְיֶה אֲשֶׁת-הַמֵּת הַחוּצָה, לְאִישׁ זָר: יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ, וְלָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָהּ. וְהָיָה, הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד--יִקְוָם, עַל-שֵׁם אָחִיו הַמֵּת; וְלֹא-יִמָּחֶה שְׁמוֹ, מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם-לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ, לְקַחַת אֶת-יְבֻמָּתוֹ; וְעָלְתָה יְבֻמָּתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל-הַזִּקְנִים, וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל--לֹא אָבָה, יְבָמִי. וְקָרָאוּ-לוֹ זִקְנֵי-עִירוֹ, וְדָבְרוּ אֵלָיו; וְעָמַד וְאָמַר, לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ. וְנָגְשָׁה יְבֻמָּתוֹ אֵלָיו, לְעֵינֵי הַזִּקְנִים, וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ, וַיִּרְקַח בְּפָנָיו; וְעָנְתָה, וְאָמְרָה, כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ, אֲשֶׁר לֹא-יִבְנֶה אֶת-בַּיִת אָחִיו. וְנִקְרָא שְׁמוֹ, בְּיִשְׂרָאֵל: בַּיִת, חֲלוּץ הַנְּעֵלִי"

המשמעות: כאשר אדם נפטר ואין לו בן, אחיו של המת יקח את אלמנת אחיו, יינשא לך ובכך יקיים מצוות ייבום שתתממש בכך שהבן הראשון שיוולד להם יקרא על שם האב המת.

המטרה היא לשם הנצחת שם המת. מה קורה כשהאח אינו מעוניין? מבצעים טקס חליצה לשחרור האישה מהיבום.

חוק גאולת השדה

בספר ויקרא כ"ה, כ"ה נאמר: "כִּי-גִמּוּף אָחִיךָ, וּמְכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ--וּבָא גֹאֵלוֹ, הִקְרַב אֵלָיו, וְגָאֵל, אֶת מִמְכָּר אָחִיו" המשמעות: אם אדם מתרושש מנכסיו ונאלץ למכור את אחוזתו/ביתו, הגואל (=בן המשפחה) הקרוב אליו ביותר יכול לגאול את האדמה (בתשלום) כדי שתישאר בידי המשפחה.

מגילת רות – פרק א'

"ויהי בימי שפוט השופטים" – (פסוק א')

משמעותו הפשוטה של הפסוק היא, "כאשר שפוט השופטים". אולם, חכמים פרשו את כפל הלשון כ"הימים בהם שפוט את השופטים!"

תקופת השופטים בישראל, אשר נמשכה למעלה מ-300 שנים (לפני תקופת המלכים), הייתה מיוחדת בהיסטוריה האנושית. השופט מונה על פי הסכמה כללית (לא בבחירות) והוא זה שהחליט בעניינים אישיים וציבוריים וקבע את המדיניות הלאומית. למרות זאת, לא היו לשופט אמצעים לכפות את החלטותיו. לא עמדו לרשותו כוחות משטרה או צבא (אשר נבנה באותם ימים על בסיס התנדבותי לחלוטין, כאשר נוצר צורך בגיוסו לשם מלחמה). האומה כולה פעלה בשיטה של אמון הדדי, במשך למעלה מ-300 שנה! אף על פי כן, אנחנו מוצאים בספר השופטים, שני משברים לאומיים המיוחסים לעובדה, שבאותה תקופה "אין מלך בישראל". מה שרומז על כך, שאילו הייתה מלוכה בעלת סמכות ועוצמה, היו אירועים אלה עשויים להימנע.

תחילת סיפור מגילת רות, מתרחש בתקופה שבין השופטים, בזמן שלא הייתה בו סמכות. העניינים היוו איוס על העשירים, שחששו להתרושש ולא היה מי שימנע זאת. ייתכן שזו הייתה הסיבה, שגרמה לאלימלך להיבהל ולעזוב את הארץ.

פסוק ב': "ושם האיש אלימלך (המשפחה המיוחסת של יהודה) "ושם אשתו נעמי (מלשון נועם, הייתה מפורסמת במעשי החסד שלה) ושם שני בניו מחלון (כמו חולי) וכליון (סוף וכליה)", שמות המסמלים את מה שקרה להם בסופו של דבר "..._...ויבואו שדי מואב ויהיו שם" - קל מאוד לעזוב את ארץ ישראל לטובת הגולה אבל לחזור אחר כך, הרבה יותר קשה.

בטבלה שלהלן מופיעים לסיכום פרטי המידע שנמסרים במצג:

המידע	פירוט והסבר
התקופה	שפוט השופטים.
המצב הכלכלי	בפתיחת המצג – רעב ביהודה. בסיום – הרעב הסתיים.
הדמויות הפועלות	אבימלך – אבי המשפחה. נעמי – האם. מחלון וכיחלון – הבנים. רות וערפה – הכלות.
הייחוס השבטי	יהודה.
המקום	תנועה מבית לחם למואב. תנועה ממואב לבית לחם.
משך השהייה של המשפחה במואב	עשר שנים.
קורות המשפחה במואב	אבי המשפחה מת. הבנים נשאו נשים מואביות. הבנים מתו. נעמי וכלותיה יוצאות לדרכן ליהודה.

אסון רודף אסון (פסוקים א' - ו')

המשבר הראשון – לאומי: "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל". משפחת אלימלך מבית לחם (אלימלך נעמי ושני הבנים - מחלון וכליון) בוחרת להגר למואב.

המשבר השני - משפחתי: "וַיָּמָת אֶלְיִמֶלֶךְ אִישׁ נְעֻמִי". נעמי והבנים נשארים במואב ואפילו מנסים להשתקע "וַיִּשְׁאוּ אֹתָם נָשִׁים מֵאֲבֹתָיו שֶׁם הָאֲחֻת עֲרֻפָה וְשֶׁם הַשְּׂנִית רֹת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים".
המשבר השלישי - מות הבנים: רק שלש נשים נשארות. אבל יש אור בקצה המנהרה. בבית לחם כבר יש לחם "כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ".

מותו של אלימלך - אף על פי שלאלימלך היו הרבה תירוצים לעזיבתו את ארץ-ישראל, בעיני א-לוהים הוא היה אשם בכך, שנטש את העם בזמן של צורך והוא נענש במות טרם עת.

נשואי תערובת - עם מותו של אלימלך, הייתה צריכה נעמי האלמנה לחזור מייד לישראל. אבל היא נשארה "כתיירת" במשך 10 שנים נוספות! ללא ידו המכוונת והמשגיחה של אביהם ומתוך היעדר נשים יהודיות בסביבתם, נשאו הבנים נשים מקומיות – ערפה ורות, בנותיו של עגלון מלך מואב. גם נישואין אלה נחשבו כעלבון לעם היהודי וגם שני האחים הלכו בדרך של אביהם.

קודם הולך הכסף - בתחילה א-לוהים שולח אותות אזהרה, אלימלך ובניו איבדו את כל עושרם, על מנת לעורר אותם להתחרט, אבל, כמה חבל, ללא הצלחה! "וַיָּמָת אֶלְיִמֶלֶךְ אִישׁ נְעֻמִי" (א', ג'). היא כבר לא הייתה אשתו של המיליונר החשוב, אלא הוא היה מוכר כ"בעלה של נעמי", שהייתה מפורסמת במעשיה הטובים (מלבי"ם).

כשמתו שני בניה, לא נותר כסף אפילו לתכריכים עבור קבורתם והנסיכות ערפה ורות, היו צריכות לשלם עבור הוצאות הקבורה של בעליהן! מפלה כלכלית זו הייתה התוצאה, לעזיבת המסורת היהודית והעם היהודי (מדרש).

בדרך חזרה – פרידה והיקשרות (פסוקים ז' - י"ח)

באופן כללי - נעמי ושתי כלותיה – רות וערפה יוצאות לדרך לכיוון ארץ יהודה. בדרך, מנסה נעמי לשכנע אותן להישאר במואב ולא לבוא עימה: "לָמָּה תִּלְכְּנָה עִמִּי? הֲעוֹד לִי בָנִים בְּמַעַי וְהָיוּ לָכֶם לְאֻנְשִׁים?" לערפה ורות אין עתיד משפחתי עם נעמי. מוטב להן להישאר במואב ולהינשא מחדש. ערפה משתכנעת ונפרדת. אבל רות מתעקשת להישאר. היא מבינה את משמעות הוויתור ובוחרת בנעמי ובעמה על פני משפחה מואבית חדשה: "כִּי אֶל אֲשֶׁר תִּלְכִּי אֵלַי, וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֵלָיו, עִמָּךְ עָמִי וְאֵלֶיךָ אֵלְהִי. בְּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקְבְּרִי".

יחידה זו פותחת ביציאה של נעמי וכלותיה ממואב, בדרכן לארץ יהודה, והיא מורכבת משלושה דיאלוגים שנעמי מנהלת עם כלותיה בדרכן ממואב לבית לחם:

א. דיאלוג ראשון: בין נעמי לכלותיה (פסוקים ח'-י')

ב. דיאלוג שני: בין נעמי לכלותיה (פסוקים י"א-י"ד)

ג. דיאלוג שלישי: בין נעמי לרות (פסוקים ט"ו-י"ח)

הדיאלוגים משקפים את מערכות היחסים שבין הדמויות. הם מסייעים באיפיון הדמויות, ומקדמים את העלילה.

ובפירוט יותר - נעמי דוחה את כלותיה

רקע: דרך שקטה בשדות מואב, שלוש נשים בוכות. נעמי נמצאת בדרכה חזרה אל ארץ ישראל, מלווה בשתי כלותיה. נעמי ציפתה שהן ישובו למואב והופתעה לגלות, שהן ממשיכות יחד איתה. היא מנסה לשכנע אותן לחזור לבתיהן: "ותאמר נעמי לשתי כלותיה – לכנה שובנה אישה לבית אימה. יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי. יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אישה בית אישה..." (א', ח' ט'). נעמי אומרת לכלותיה לחזור אל אימותיהן ובו בזמן מייצעת להן, שאם הן באמת רוצות במנוחה, עליהן לשוב למואב ולהינשא בשנית.

"ותאמרנה לה – כי איתך נשוב לעמד" (א', י'). ניסיונה הראשון של נעמי נדחה, רות וערפה רוצות בכנות להישאר עם העם היהודי. מכיוון שבשלב זה אין להן מניעים נוספים, כל בית דין יהודי היה מקבל אותן כגרות אמיתיות. בכל אופן נעמי עדיין לא מוותרת. "שובנה בנותי! לכן כי זקנתי מהיות לאיש, כי אמרתי יש לי תקווה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים. הלהן תשברנה עד אשר יגדלו? הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש? אל בנותי, כי מר לי מאוד מכם כי יצאה בי יד ה'." (א', י"ב-י"ג).

נעמי מייצעת להן: מטרתכן היא להינשא מחדש ולמצוא מנוחה עם בעל. איתי, אין לכן כל תקווה. גם אם אני אנשא מחדש כבר היום ואלד בנים נוספים – והם יגדלו וינשאו לכם – אפילו אם כל זה יתרחש, אתן לא תוכלו לחכות להם עד שהם יגדלו. לכן אני מציעה לכן לחזור למשפחה הלא יהודית שלכן.

ערפה עוזבת, רות נשארת

ערפה מגיבה: "כן, את אמנם המורה הרוחנית שלי, שלימדה אותי חכמה, אולם מכיוון שהמטרה שלי, להתקדם בחיים ולהינשא בשנית ואתך אין לי שום סיכוי, אני מוכרחת לעזוב." היא נשקה לחמותה ועזבה לדרכה.

רות לעומתה ממשיכה לדבוק בנעמי. "איך אני יכולה לעזוב אותך? מה זה משנה אם אני אתחתן שוב או לא? אני רוצה להמשיך איתך, להתחבר ליהדות יותר מכל!"

שנים רבות מאוחר יותר, נערך קרב בין אחד מצאצאיה של רות – דוד – לזה של ערפה – גולית. חכמים מעירים, שראוי היה שדוד – צאצאה של זו שדבקה בדרך האמת – ינצח את צאצאה של זו, שנשקה ועזבה. להחלטותינו עשויה להיות השפעה במשך דורות לאחר מכן!

בנקודה זו, רצונה של רות גלוי וברור ובכל זאת נעמי עדיין מנסה לדחות אותה: "שובי אחר יבמתך" (א', ט"ו), היא תובעת.

רות עונה: "אל תפגעני (תפצירי) בי לעזובך לשוב מאחריך. כי אל אשר תלכי – אלך, ובאשר תליני – אלין, עמך – עמי, וא-לוהיך – א-לוהי... כי המוות יפריד ביני ובינך!" (א', ט"ז-י"ז). בהצהרת אמונה זו, רות מקבלת את עול התורה בשלמותו.

מכאן למדו חכמים, שיש להסביר לגר המיועד מצוות ספציפיות, קלות וקשות (ואף מדייקים מלשון הכתוב מה היו המצוות שבהן יידעה נעמי את רות).

בבית לחם (י"ט - כ"ב)

יחידה זו של הסיפור מדווחת בקיצור רב; הנה הן הולכות, והנה הן כבר מגיעות לבית לחם. כל מה שהתרחש בדרך שרוי בפערים, ואין למספר עניין לדווח אודותיו: "וַתֵּלְכֶנָּה שְׁתֵּיהֶם עַד-בּוֹאֲנָהּ בֵּית לָחֶם". רות ונעמי מגיעות לבית לחם ובית לחם לא נשארת אדישה "וַתְּהִי כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן". נשות הקהילה בשתי מילים משקפות את עומק השבר של נעמי "וַתֵּאמְרָנָה: הַזֹּאת נַעֲמִי?". נעמי שיצאה לפני שנים מבית לחם מלאה, ושה ריקה מבקשת "אַל תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי, קְרָאנִי לִי מְרָא כִּי הִמְרָ שְׂדֵי לִי מְאֹד".

"אל תקראנה לי נעמי (מלשון נועם), קראנה לי מרה (מלשון מרירות), כי המר שד-י לי מאוד... וה' ענה בי ושד-י הרע ליי" (א', כ"א). עבור רות היה זה בהחלט מבלבל לשמוע את חמותה – ומורתה הרוחנית – מתלוננת כך בציבור.

אבדן משפחתה הופך את נעמי לריקה. המילה "ריקם" היא מטפורה שמתארת את נעמי כאילו רוקנו מגופה את כל התוכן שבו. נזכור את המילה "ריקם", היא תזכר שוב בהמשך העלילה.

שאלה: כיצד כל העיר שמה לב וצפתה בכניסתן העירה? איך היה להם לב להביך אלמנה בציבור ולשאול בקול: "הזאת נעמי?"

תשובה: יום קודם לכן, אשתו של השופט בועז נפטרה וביום שלמחרת נערכה ההלוויה בנוכחות הציבור כולו. זה היה הרגע, שבו נכנסו שתי הנשים לעיר. התושבים זכרו את נעמי כאישה צעירה, נאה ועשירה. אישה שתמיד עוזרת לאחרים ולפתע עומדת מולם אלמנה זקנה ושבורה, שנראית להם מוכרת באופן מוזר. מתוך תדהמה הם קוראים: "האם ייתכן שזאת נעמי?!" (הרב בראוודה)

"והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים" - ציון הזמן:

קציר השעורים וקציר החיטים משתרעים על פני תקופה קצרה בת שלושה חדשים לערך. והם משתנים מאיזור גיאוגרפי אחד למשנהו. לפי מסורת חז"ל קציר השעורים הוא המכונה 'ראשית הקציר' שמביאים למקדש (ויקרא כ"ג, י') בסמוך לפסח, וקציר החיטים בתקופת חג השבועות (שמות ל"ד, כ"ב). הפרק פותח ברעב, ומסיים בקציר שעורים. סיום כזה מכונה "סיום מהופך". קציר השעורים מסמן את תחילת השינוי.

לסיכום - למה כדאי לשים לב?

- א. **בימי שפט השפטים.** פתיחת המגילה קושרת בינה ובין תקופת השופטים. בסוף המגילה (בעוד ארבעה פרקים בסך הכל) נבין יותר את המיקום של הסיפור המשפחתי בציר הזמן הלאומי.
- ב. **שמות מספרים.** לכל הדמויות בפרק יש שמות, לגברים וגם לנשים. "אלימלך וְנָשָׁם אִשְׁתּוֹ נְעָמִי וְנָשָׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחֻלּוֹן וְכִלְיוֹן... נָשִׁים מְאֻבָּיוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה וְנָשָׁם הַשְּׁנִיִּית רֹת" (פסוקים ב-ד). צליל שמות הבנים מְחֻלּוֹן וְכִלְיוֹן מתאים לסיפור על סופם הטרגי. שמה של ערפה יכול ללמד על הפרדה, הפניית העורף לרות (אם כי הסיפור אינו שופט אותה לשלילה). נעמי מעידה על עצמה ששמה עם צלילו הנעים כבר אינו מתאים לה "קָרָאן לִי מְרָא כִּי הֵמֶר שְׂדֵי לִי מְאֻד" (פסוק כ). וגם על שמה של רות יש מדרשים ופירושים.
- ג. **חסד.** נעמי בפסוק ח פותחת את החסדים במגילה בחסדן של רות וערפה כלפיה "יעש'ה עמכם חסד כְּאִשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים וְעַמְדִּי". תשאירו את הרשימה פתוחה.
- ד. **יד ההשגחה.** ה' מתואר כאחראי לרעב ולסיומו: "כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ לְתֵת לָהֶם לֶחֶם", נעמי רואה עצמה כמי שהאסונות באו לה מאת ה': "כִּי יִצְאָה בִּי יַד ה'". יד ה' מסמלת את היד שהיכתה בה והיא שאחראית לאסונות שפקדו אותה: "אֲנִי מְלֹאָה הַלְכָתִּי וְרִיקָם הֵשִׁיבֵנִי ה'". כמו כן שזור שמו של ה' בפרק ללמד שהוא זה שעומד מאחורי האירועים ומנהלם.
- ה. **דבקות.** רות בוחרת להישאר עם נעמי ולוותר על משפחה. מלבד הצהרת הנאמנות המרגשת, מעיד עליה הכתוב "וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ" (פסוק יד), ומדהדה את הכתוב "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" (בראשית ב כד).
- ו. **ד"ש מאברהם.** לפני 787 פרקים (בראשית יב) יצא אברהם מחרן לכנען. עזב את ארצו מולדתו ובית אביו לטובת אמונה חדשה ועם חדש. אם רות מזכירה לכם אותו, אולי זה לא במקרה.

שאלות למגילת רות – הקדמה ופרק א'

1. ברות פרק א', יש כמה סיפורים שמתואר בהם מעבר ממקום אחד למקום אחר: המעבר של אלימלך ומשפחתו מבית לחם למואב, המעבר של נעמי ממואב חזרה לבית לחם והמעבר של רות ממואב ליהודה.

א. מה היה המניע למעבר של אלימלך ומשפחתו, ומה היה המניע למעבר של נעמי? בססו את דבריכם.

ב. הסבירו כיצד התגובה של רות למעבר ליהודה מלמד על אופייה.

2. קראו פסוקים ז'-י"ד.

הסבירו את ההתייחסות של נעמי בקטע זה לחוק הייבום הנזכר **בדברים**, כ"ה, ה'-ו'.

3. קראו רות פרק א' פס' ט"ו-ט"ז וענו: כיצד ניתן לראות על פי דברי נעמי ורות שרות התגיירה ולעומתה ערפה חזרה לדתה הקודמת?

4. בפרק זה נעמי פונה אל ערפה ורות ומנסה לשכנע אותן לשוב למשפחתן.

א. באיזה שיטות נעמי משתמשת כדי לשכנע את רות וערפה לשוב למשפחתן?

ב. מהן התגובות של ערפה לשכנועים של נעמי? ומהן התגובות של רות לשכנועים של נעמי?

5. קראו רות א פסוק ח' ורות פרק ב' פסוק ב'. בשני המקורות נעמי מברכת ברכה זהה :
מהי הברכה שמשמשת בה נעמי בפסוקים אלה? את מי היא מברכת בכל מקרה? אל מי
היא מתכוונת בדבריה?

6. קראו רות, א, פסי י"א-י"ז שלפניכם. ציינו ערך אחד הבא לידי ביטוי בפסוקים אלה,
והסבירו כיצד הוא בא לידי ביטוי. בססו את דבריכם על הכתוב.

7. קראו פסי י"ט-כ"ב. בפסוקים אלה בא לידי ביטוי השינוי שחל במצב של נעמי בהווה
לעומת מצבה בעבר. הביאו ראיה אחת לשינוי זה מתגובת הסובבים וראיה אחת מדברי
נעמי. הסבירו כל ראיה, ובססו אותה על הכתוב.

מגילת רות – פרק ב'

רות בשדה בועז

בפרק הקודם בעקבות הירידה למואב, איבדה משפחת אלימלך את נחלתה בארץ ישראל. רות ונעמי החוזרות ארצה לבית לחם עומדות כעת בפני בעיה כלכלית חמורה כיצד יקיימו את עצמן.

פסוקים א'- ב' - שיח בין רות לנעמי לשיפור מצבן הכלכלי

"וּלְנַעֲמִי מִידַע (מוֹדַע = מכר) לְאִישָׁה (=מצד בעלה) אִישׁ גְּבוּר חַיִּל (=בעל כוח גופני, עצמה וחריצות או איש עשיר ונכבד) מִמְּשֹׁפַחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוּ בְּעֻז. פסוק זה הינו הערת מחבר שתפקידה להוות רמז מטרים לנו הקוראים שהפתרון לבעייתן הכלכלית של רות ונעמי יהיה בעזרתו ובזכות הקשר שירקם בינו לבין רות בהמשך.

כמו כן, בועז- מדרש השם של שמו הוא: בו – עז = בו גבורה, ואכן זה יצטייר מדמותו בהמשך כשיסייע בגבורה לרות ונעמי.

רות שיודעת כי מצבן הכלכלי כעת עם חזרתן לבית לחם קשה מציעה לנעמי הצעה: "אֶלְכָּה-נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָה בַשָּׂבִלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא-חֵן בְּעֵינָיו". רות מחליטה לצאת לשדות ללקט שיבולים אחר הקוצרים כדי לכלכל אותה ואת חמותה כשהיא מסתייעת בחוק של סיוע לנזקקים, ויקרא י"ט, ט'-י' האומר: "וּבְקִצְרְכֶם אֶת-קִצִּיר אֲרָצְכֶם ... וְלָקַט קְצִירְךָ לֹא תִלְקָט... לְעֹנֵי וְלְגֵר תַּעֲזֹב אֹתָם ... " כלומר: על פיו שיבולים שנופלות בעת הקציר - אסור לאסוף אותם אלא יש להשאירם למען עניים, גרים וחסרי רכוש ופרנסה שילקטו אותם.

פסוקים ג'- ז' - שיח בועז והנער על רות

רות מגיעה במקרה ללקט בשדה בועז: "תִּלְקָדְךָ וּתְבוֹא וּתִלְקָט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וַיִּקֶּר מִקֶּרְךָ חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה לְבַעֲז אֲשֶׁר מִמְּשֹׁפַחַת אֱלִימֶלֶךְ". המקריות כאן מלמדת על מגמה היסטוריוסופית וסיבתיות כפולה על פיהן ה' הוא העומד מאחורי השתלשלות האירועים ומכוון אותם כדי שתתקיים תוכניתו על פיה תיווסד שושלת דוד. בועז מגיע אל שדהו מברך את הקוצרים ושואל את הנער המשגיח על הקוצרים: "לְמִי הַנְּעִרָה הַזֹּאת?" הוא שואל זאת כנראה משום שרצה לדעת שאכן שייכת לקטגוריה של המורשים ללקט. הנער המשגיח משיב: "נְעִרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם-נַעֲמִי מִשְׁדֵּי מוֹאָב", תשובתו מבהירה שאכן היא זכאית ללקט על פי החוק, שכן היא נְכָרִיָּה.

הנער מוסיף ומהלל את רות בפני בועז על חריצותה: "וַתֵּאמֶר אֶלְקָטָה-נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעֶמְרִים (=אלומות) אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים וּתְבוֹא וּתַעֲמֹד מֵאֲזוּ הַבֶּקֶר וְעַד-עֵתָה זֶה שְׂבֵתָה הַבַּיִת מְעֹט" הנערה ליקטה מהבוקר ועד זמן לכתה הביתה, ורק מעט ישבה לנוח.

פסוקים ח'- י"ד - הדו - שיח בין רות לנעמי

פסוקים ח'- ט' - בועז מתנהג בחביבות יתרה עם רות הוא מכנה אותה: "בְּתִי" (גם נעמי מכנה אותה כך בפסוק 2) הוא מתרשם מאוד מחריצותה ומענוותה ומשום כך מעניק לה יחס אישי, הכולל: הגנה ושמירה תחת חסותו ולכן מבקש ממנה שלא תלך לשדה אחר: " אֶל-תִּלְכִּי לְלָקַט בַּשָּׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה..." שהייה במחיצת נערותיו המלקטות (העובדות) כדי שלא תחוש בודדה ולא תתבזה ממצבה: " וְכֹה תִדְבְּרִין עִם-נַעֲרֹתַי".

הוא מצווה על נערי, הקוצרים השובבים שלא יציקו לה: " הלא צייתי את-הנערים לבתי נגעד". בועז מרשה לה לשתות מן המים ששאבו נערי והיו מיועדים ככל הנראה לפועלים הקוצרים: " וצמת והלקת אל-הפלים ושתית מאשר ישאבון הנערים."

פסוקים י"ג – י"ג – רות משתחוה בפני בועז לאות כבוד על מחוותיו כלפיה ושואלת בתמיהה: "מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה? " ובוועז בתגובה עונה: " הגד הגד לי כל אשר-עשית את-חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל-עם אשר לא-ידעת תמול שלשום." בועז משבח את רות על הקרבתה לטובת חמותה בדבריו ניכר כי הוא מייצר הקבלה בינה לבין אברהם אבינו שה' ציווה אותו: "לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר ארצך" (בראשית י"ב, פס' א') שכמוהו היא עוזבת את דתה, מולדתה, ארצה ומשפחתה והולכת אל ארץ חדשה ולא מוכרת בעקבות חמותה וזה מאיר את רות ב"אורם המיוחד" של אבות האומה. גם ההבדלים בין רות לאברהם מאדירים את דמותה שהרי היא ביצעה זאת מתוך צו מצפונה ולא מצו אלוהי ושלא על מנת לקבל פרס כלשהו (כגון: הבטחות ה' לאברהם). בועז מברך אותה שתזכה בשכר רב על מעשיה: " ישלם ה' פעלך ותהי משפחתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל וגם על כך שבאה: " לחסות תחת-כנפיו" (=כנפי השכינה של ה').

רות בתגובה מודה לו על הדברים החמים שאומר לה ומצטנעת באומרה: " ואנכי לא אהיה פאחת שפחתיך." – היא טוענת שאינה ראויה להתנהגות כשלו כזו המיועדת לשפחות שהרי היא נוכרייה ולא שייכת לעם ישראל כמותן.

פסוק י"ד – י"ד – בסיומו של הדו-שיח מראה לה בועז גם באמצעות מחוות סמליות את הערכתו אליה כאשר מזמין אותה לאכול עימו ועם הקוצרים, מאפשר לה לטבול את לחמה בחומץ. וכן: " ויצבט-לה קלי (= מגיש לה שיבולים קלויים) ותאכל ותשבע ותתר (= היא אוכלת ומשאירה גם מעט לחמותה)". יש הטוענים שניתן לראות בכל מחוותיו אלו אליה כי בועז חושק בה ונותן לה יחס מועדף.

פסוקים ט"ו – י"ח – בועז מעניק לרות יותר מהנדרש בחוק, בועז מצווה על נערי שירשו לה לקחת יותר ממה שמשאירים לגר ולעני: בפסוק ט"ו- הוא מאשר לה ללקט בין החבילות שנקשרו לאלומות: " ותקם ללקט ויצו בעז את-נערי לאמר גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה". אישור זה הוא תוספת לחוק הלקט עליו דיברנו בפסוק ב' כי היא יכולה ללקט ביניהם ולא רק אחריהם ושלא יביישו אותה על כך.

בפסוק ט"ז בועז מצווה על נערי לשלוף שיבולים מהערמות שמסודרות לקשירה אך לא נקשרו עדיין ולזרוק אותם כאילו נשכחו: " וגם של-תשלו לה מן-הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו-בה." כדי שהיא תאסוף אותן מבלי שתחשוש שיגערו בה. אישור זה הינו תוספת למצוות השכחה המוזכרת בדברים כ"ד, י"ט: " כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר (=אגודת שיבולים שנכרכו יחד לאלומה) בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה..." – אסור לחזור ולקחת אותם אלא להשאירם למעוטי היכולת.

בפסוקים יז' – יח' – אנו רואים שבגלל יחסו הנדיב של בועז, רות מלקטת בסוף היום כמות מכובדת של שעורה = " פאיפה שלערים" וכן מביאה לנעמי גם מהנותר מהסעודה שאכלה בשובע: " ותרא חמותה את אשר-לקטה ותוצא ותתן-לה את אשר-הותרה משבעה".

פסוקים י"ט – כ"ג - הדו-שיח בין רות לנעמי

פסוקים י"ט – כ' – בפסוק י"ט- רות שבה לביתה ומספרת לנעמי חמותה, ששם האיש שליקטה בשדה שלו הוא בועז. **בפסוק כ'1-** נעמי בתגובה אומרת: " ברוך הוא לה' אשר לא-עזב חסדו את-החיים (=נעמי ורות) ואת-המתים (= אלימלך, מחלון וכיליון)... " ניתן לייחס את הביטוי המודגש לבועז או לה', ובהתאם ישתנה ההסבר לדבריה של נעמי, כיצד?

אם מייחסים את הביטוי לבועז (הוא): אז נעמי מברכת את בועז שיבורך על ידי ה' משום שהוא עשה חסד עם החיים, כלומר: עם רות ונעמי – כאשר נתן לרות יחס מיוחד ובכך דאג לפרנסתן, וכי חסד זה שלו הוא גם עם המתים – שהרי הוא קרוב משפחה של אבימלך ובניו שנפטרו ובמעשיו לרות ונעמי הוא למעשה מקיים את המחויבות של כלפי קרובי משפחתו המתים.

אם מייחסים את הביטוי לה': הרי נעמי אומרת שבועז הוא בעצם שליח מאת ה', ושה' הוא שעשה חסד עם החיים (איתה ועם רות) כאשר כיוון את רות דווקא לשדהו של בועז כדי שזה יעזור להן בקיומן הכלכלי. וכן ה' עשה חסד עם המתים כי בהפגשת רות עם בועז קיימת כעת אפשרות להמשכיות לבעלה ובניה המתים, כשבועז בהמשך ידאג לזכר המתים באמצעות נישואין לרות כלת מחלון (ייבום).

בפסוק כ' - נעמי מוסיפה ומציינת בפני רות כי בועז הוא ממקורבי המשפחה: "קרוב לנו האיש מגאלנו (= ממקורבינו) הוא". מהי הכוונה של נעמי באומרה "מגאלנו הוא", מהי משמעות המילה **גואל**? גואל הוא קרוב משפחה שחובתו לדאוג לקרובו ולתקן עיוותים שנגרמו לו, בין החובות המוטלים על הגואל: פדיון עבדים, שבויים, ייבום וכד'.

על פי ויקרא כ"ה, 25 – "כי-נמוך אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֵל הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאֵל אֶת מִמְכָּר אָחִיו." מדובר ב"גואל", קרוב משפחה שמוטלת עליו חובת גאולת הקרקע שקרובי משפחתו היו חייבים למכור. דבריה של נעמי "קרוב לנו האיש מגאלנו הוא" עומדים בסתירה לדבריה בפרק א' פסוקים י"א-י"ג, מדוע? דבריה בפרק א' עומדים בסתירה כיוון ששם היא שללה את האפשרות שמישהו מבני משפחתה יוכל לגאול או לייבם את כלותיה, והציגה כמה נימוקים לכך כשהכלות ביקשו לדבוק בה. וכאן בפסוק כ' יש רמז לכך שיש גואל במשפחה = בועז שאולי יכול להינשא לרות ולגאול אותה (ייבום).

פסוקים כ"א – כ"ג

פסוק כ"א - רות ממשיכה ומספרת לנעמי על חסדיו של בועז איתה כשאמר לה: "... עם-הנָעָרִים אֲשֶׁר-לִי תִדְבָּקִין עַד אִם-כָּלוּ אֶת כָּל-הַקְּצִיר אֲשֶׁר-לִי.", כלומר: שהיא יכולה להמשיך ללקט בשדהו עם הנערים כל תקופת הקציר ללא הגבלה. בדבריה אלו משנה רות את הגרסא המקורית של דבריו של בועז בפסוקים ז'- ח' ומוסיפה על הנאמר מפיו, מהי התוספת ומדוע היא עושה זאת?

היא מוסיפה על דבריו את המשפט: "עד אִם-כָּלוּ אֶת כָּל-הַקְּצִיר אֲשֶׁר-לִי" – רות המאדירה את בועז בפני חמותה מוסיפה שבועז כביכול אמר לה שתלקט עד סוף תקופת הקציר היא מוסיפה את הפרט הזה כדי להרגיע את חמותה שבתקופה הקרובה יהיה להן יציבות ובטחון כלכלי.

פסוק כ"ב - רות אמרה לנעמי שבועז התיר לה ללקט עם הנערים, נעמי מתקנת אותה ומבקשת שהיא תמשיך ללקט בשדהו של בועז אבל עם הנערות (כפי שאמר לה בועז בפס' ח'-ט') "וְתֹאמַר נְעָמִי אֶל-רוּת כְּלֶתָה טוֹב בְּתִי כִי תִצְאֵי עִם-נְעוּרוֹתַי", נעמי מסבירה כי היא חוששת שעם הבנים עשויים לפגוע בה "וְלֹא (=פן) יִפְגְּעוּ-בָךְ בְּשִׂדָּה אַחֵר". ישנם מספר הסברים לחששה של נעמי, מהם? היא חוששת כפי שחשש קודם לכן בועז שיפגעו בה הנערים, למרות שאמרנו שהוא אולי גם חשש כי חשק בה לעצמו ולא רצה שהנערים ישימו עינם בה. ייתכן שנעמי חוששת גם מסיבה אחרת והיא שאולי היא תמצא חן בעיני אחד הנערים ואז עשוי להיפגע הסיכוי לייבום.

פסוק כ"ג - רות מקשיבה ומציינת להנחיות חמותה "וְתִדְבַק בְּנְעוּרוֹתַי עַד לְלֶקֶט עַד-כָּלוֹת קְצִיר-הַשְּׂעָרִים וּקְצִיר הַחֲטָיִם וְתֵשֵׁב אֶת-חַמּוֹתָה.".

לסיכום:

מהסתכלות על פסוקים א' -ט' ופסוקים י"ט-כ' ניכר כי רצף האירועים הנראים כביכול כמקריים וביניהם : פסוק ג'- העובדה שרות מגיעה במקרה לשדה בועז .

פסוקים ח' - ט'- התעניינותו המקרית של בועז דווקא ברות והענקתו לה יחס אישי ומיוחד לפנים משורת הדין .

פסוק כ'- העובדה שבוועז הוא במקרה קרוב משפחה של אלימלך (בעלה המת של נעמי). אינם מקריים כלל ועיקר אלא הם למעשה אירועים המכוונים על ידי ה' לפי רצונו להגשמת התוכנית האלוהית שהיא ייסוד שושלת בית דוד. (רעיון היסטוריוסופי)

=====

שאלות למגילת רות – פרק ב'

1. קראו רות, ב', פס' א' – ח'.

א. המספר של מגילת **רות** משתמש בקטע זה באמצעים הספרותיים הבאים : כינויים שונים לאותה דמות ו**רמז מקדים**. הדגימו מהכתוב כל אחד מהאמצעים אלה.

ב. הסבירו כיצד כל אמצעי שהדגמת (בסעיף א') תורם לעיצוב הדמויות אן לקידום העלילה.

2. יש הטוענים כי בפרק ב' במגילת **רות** התערבותו של ה' היא עקיפה בלבד. הוכיחו טענה זו מהקטע שלפניכם.

3. קראו רות, ב' פס' א'-ט' ; וגם **ויקרא**, י"ט, פס' ט'-י'. הסבירו כיצד החוק בויקרא י"ט בא לידי ביטוי בקטע שלפניכם.

4. בעז לא רק נוהג ברות ברוח החוק, אלא הוא עושה בשבילה אף יותר (פסוקים ח'–ט'). ציינו **שתי** דרכים שבהן בעז דואג לרות יותר מן האמור בחוק.

5. יש הטוענים כי ברות ב', האל מתערב בנעשה התערבות עקיפה.
א. מהו הביטוי בפסוק ג' המרמז על ההתערבות העקיפה של ה' בקטע שלפניך? הסבירו.

ב. קראו **רות ד'**, י"ז–כ"ב. הסבירו למה הובילה ההתערבות העקיפה של ה'.

6. א. קראו פס' י"א–י"ב וגם **בראשית י"ב**, א'–ג'. למי לדעתכם מן הדמויות היה קשה יותר לעזוב את מולדתה – לאברהם או לרות? נמקו את דבריכם.

ב. על פי דברי בעז (י"א–י"ב), מה מבטאת הליכתה של רות אחר חמותה? בססו את דבריכם על הכתוב.

7. קראו פסוקים א'–ד' ואת דברי פרנק פולק:

[...] כאשר מתרחש אירוע מקרי לכאורה, קיימת לעולם האפשרות שהדברים זומנו על פי ההשגחה.
(פולק, פ' [1994]. הסיפור במקרא- בחינת בעיצוב ובאמנות, ירושלים: מוסד ביאליק, עמ' 253)
הסבירו והדגו את דברי פולק על פי פסוקים אלה.

מגילת רות – פרק ג'

המפגש בין רות ובוועז בגורן

פסוקים א'-ה' - ההוראות של נעמי לכלתה

פסוק א'-ב' נעמי מתגלה בפרק כיוזמת וכמעשית, כאשר היחס הטוב של בוועז אל רות מצית בה את הרעיון שבוועז הוא: "מִדְּעֵתְנוּ" (=קרוב משפחה שלנו) ויכול להיות גואל של המשפחה. לשם כך היא שולחת את רות לבועז ומסבירה לה את הסיבה לכך: " הלא אִבְקֶשׁ-לָךְ מְנוּחַ (נישואין) אֲשֶׁר יִיטֵב-לָךְ" = דאגתה לעתידה. נעמי נותנת לרות תוכנית פעולה אותה זו תבצע בחסות אותו הלילה כאשר בוועז יסיים את פעולת הזרעה ויישאר לישון בגורן בין ערמות התבואה כדי לשמור עליהן: "הֲנֵה-הוּא זָרָה אֶת-גֵּרְוֹן הַשְּׂעִרִים הַלְּלִיָּהּ".

פסוקים ג' – ד' - תוכנית הפעולה של נעמי כולל את השלבים הבאים:

- וְרַחֲצֵת וְסָכְתָּ וְשָׁמַתְךָ שְׁמִלְתֵיךְ (שְׁמִלְתֵיךְ) עֲלֶיךָ וִירַדְתִּי (וִירַדְתָּ) הַגֵּרָן – רות תגיע אל בוועז לאחר יום עבודה מפרך שלו כשהיא רחוצה ומבושמת וכך תוביל לפיתויו.
- "אל-תְּוַדְעֵי לְאִישׁ (=שלא יראה אותך) עַד כִּלְתּוֹ (=שיסיים) לֶאֱכַל וְלִשְׁתּוֹת. – נעמי רוצה לוודא שרות תגיע אליו לאחר שהוא שבע וטוב לב.
- "וַיְהִי בְּשָׁכְבוֹ וַיִּדְעַת אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב-שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתַי (מקום רגליו) וְשָׁכַבְתְּ וְהוּא יִגִּיד לָךְ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין. – נעמי מובילה כאן לסיטואציה אינטימית ביותר בין בוועז לרות. סיטואציה זו יכלה להעמיד את שמה הטוב של רות בסכנה, אך זה נראה לנעמי כמוצא אחרון להציל את מצבה הקשה של רות כאלמנה נוכרייה.

פסוק ה' - רות מתגלה ככנועה וצייתנית לחמותה ואומרת לה: " כל אֲשֶׁר-תֹּאמְרֵי (אלי) אַעֲשֶׂה".

פסוקים ו' – ט"ו - מימוש התוכנית – המפגש בין רות לבועז בגורן

רות יורדת אל הגורן ומבצעת את אשר הציעה לה חמותה: "וַתֵּרֶד הַגֵּרָן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוְתָהּ חֲמוּתָהּ", האם התנהגותה של רות באמת תואמת לחלוטין את תוכניתה של נעמי?

תואם / לא תואם	הביצוע של רות על פי הכתוב	ההוראה של נעמי כפי שניתנה	החלק בתוכנית
כן	"וַתֵּרֶד הַגֵּרָן... (פסוק ו')	"וְרַחֲצֵת וְסָכְתָּ וְשָׁמַתְךָ שְׁמִלְתֵיךְ (שְׁמִלְתֵיךְ) עֲלֶיךָ וִירַדְתִּי (וִירַדְתָּ) הַגֵּרָן" (פסוק ג')	הנחייה לרדת אל הגורן
כן	"וַיֵּאֱכַל בֹּעַז וַיִּשְׁתַּ וַיִּיטֵב לְבוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַב בַּקֶּצֶה הָעֶרְמָה וַתָּבֹא" (פסוק ז')	"אל-תְּוַדְעֵי לְאִישׁ עַד כִּלְתּוֹ לֶאֱכַל וְלִשְׁתּוֹת" (פסוק ג')	הצעה להתגלות/ להתוודע אליו רק לאחר שאכל ושתה
כן	"וַיָּבֹא לִשְׁכַב בַּקֶּצֶה הָעֶרְמָה וַתָּבֹא בַלַּט וַתִּגַּל מַרְגְּלֹתַי וַתִּשְׁכַּב" (פסוק ז')	" וַיְהִי בְּשָׁכְבוֹ וַיִּדְעַת אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב-שָׁם וּבָאת וְגִלִּית מַרְגְּלֹתַי וְשָׁכַבְתִּי (וְשָׁכַבְתָּ)" (פסוק ד')	לאחר שישכב לישון להתגב בשקט ולשכב למרגלותיו
לא	"וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּחְרַד הָאִישׁ וַיִּלְפַת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכְבַת מַרְגְּלֹתָיו. וַיֹּאמֶר מִי-אַתְּ וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי רוּת אֲמֶתְךָ וּפְרִשְׁתְּ כַנֶּפֶד עַל-אַמְתֶּךָ כִּי גָאֵל אֶתָּה." (פסוק ח'-ט')	"וְהוּא יִגִּיד לָךְ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין" (פסוק ד')	הצעה להמתין עד שיבחין בה ויאמר לה מה לעשות

פסוקים ח' - ט' - בקשתה של רות מבעוז

בועז מתעורר באמצע הלילה ומגלה את רות שוכבת למרגלותיו: "וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיַּחְרַד הָאִישׁ וַיִּלְכֹּץ וַהֲיָה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלָתָיו." בועז שואל את רות "מי-את?!" - כנראה כי אינו מזהה אותה בחסות החשכה. רות לא מבזבזת זמן ומזדהה כי "אֲנֹכִי רֹת אֲמַתְךָ" - אני רות שפחתך, זו מן השדה, זוכר? ואז באופן ישיר ובוטה ובמקום להתחיל לתת הסברים רות מציעה לו הצעת נישואין באמרה: "וּפְרֹשֶׁת כְּנָפֶיךָ (=נתינת מחסה) עַל-אֲמַתְךָ כִּי גֹאֵל אֶתָּה" - על פי דברים כ"ג - הכנסת האישה תחת כנף הבגד מסמלת נישואים. ← שִׁמּוֹן לֵב: שדבריה אלו של רות משלימים את דבריו של בועז מפרק ב': "יִשְׁלַם ה' פְּעֻלָּךְ ... מֵעַם ה' ... אֲשֶׁר-בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת-כְּנָפָיו"

רות מנמקת את דרישתה: "כִּי גֹאֵל אֶתָּה" = קרוב משפחה שמחובתו לקחת אותה לאישה ע"פ חוק הייבום על אף שהמילה ייבום לא מופיעה במגילה.

פסוקים י' - י"ג - תגובת בועז

בועז מברך את רות "בְּרוּכָה אַתְּ לַה' בְּתִי", הוא ממשיך ואומר: "הִיטַבְתְּ חֲסִדְךָ הָאַחֲרוֹן מִן-הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי-לָקֶחַת אַחֲרַי הַבְּחוּרִים אִם-דָּל וְאִם-עָשִׂיר." בועז משבח את רות על בקשתה זו שמבקשת ממנו שהרי היא צעירה ויכולה להינשא למי שתירצה ובכל זאת מבקשת ממנו לשאת אותה כדי לקיים את חוק הייבום. בועז טוען שחסדה זה שעושה עם נעמי שממשיכה את שם בנה הוא אף גדול יותר מהחסד הראשון שעשתה איתה כשדבקה בה ובאלוהיה ובאה איתה לבית לחם.

בין החסדים (פרק א' וג') יש קשר לשוני המבוסס על: השורש ה.ל.ך והכינוי בתי. בועז מבטיח: "וְעַתָּה בְּתִי אֶל-תִּירְאִי כָל אֲשֶׁר-תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה-לָּךְ כִּי יוֹדַע כָּל-שֶׁעַר עַמִּי כִּי אֲשֶׁת חֵיל אַתְּ" - בועז מבטיח שימלא את בקשתה והיא תזכה לגאולה, שהרי היא כבר ידועה בשמה הטוב בעיר כְּאֲשֶׁת חֵיל =חרוצה, מסורה, נבונה, אמיצה וחזק. על פי חוק הייבום - חובת הגאולה חלה קודם כל על הקרוב יותר ורק אם זה אינו יכול לגאול עוברת לקרוב הרחוק יותר.

לכן בועז מוסיף ואומר: "וְעַתָּה כִּי אֲמַנֶּם כִּי אִם גֹּאֵל אֲנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קְרוֹב מִמֶּנִּי. לִינִי הַלַּיְלָה וַהֲיָה בְּבִקְרֶךָ אִם-יִגְאָלְךָ טוֹב יִגְאָל וְאִם-לֹא יִחַפֵּץ לִגְאָלְךָ וַיִּגְאָלְתִּיךָ אֲנֹכִי חִי-ה' שְׁכַבְי עַד-הַבֶּקֶר." - בועז מציע לה להישאר ללון אצלו ואומר שבבוקר הוא יברר אם הגואל הקרוב יותר לאלימלך ממנו מסכים לגאול אותה. בועז ממשיך ואומר שאם הוא לא יסכים, הוא נשבע (=חי-ה') שהוא יגאל אותה.

פסוקים י"ד - ט"ו

רות חזרה לשכב למרגלותיו (=מקום רגליו), והשכם בבוקר "בְּטָרֶם יָכִיר אִישׁ אֶת-רַעְיוֹ", משמע: כשעדיין חשוך, בועז שולח אותה כדי לשמור על כבודה ולוודא שלא ייוודע שהיא הייתה אצלו בגורן בלילה: "וַיֹּאמֶר (=בלילה) אֶל-יְהוָה כִּי-בָאָה הָאִשָּׁה הַגֵּרָוּהָ. לפני שנפרדו בועז שם במטפחתה של רות שש שעורים: "וַיֹּאמֶר הָבִי הַמְטַפַּחַת אֲשֶׁר-עָלֶיךָ וְאַחֲזִי-בָּהּ וְתֹאחֲזֵי בָּהּ וַיִּקְמַד שֶׁשׁ-שְׁעָרִים וַיִּשֶׁת עָלֶיהָ " שתיקח עימה לחמותה. "וַיָּבֵא הָעִיר" - בועז הולך אל העיר כדי לברר ולחפש את הגואל הקרוב ממנו.

יש הטוענים כי מדבריה של רות אפשר למצוא רמזים לכך שהתקיימו יחסי אישות בין רות לבועז, מהם הרמזים?

א. ההצעה להתרחץ, להתבשם ולהתהדר בשמלה חגיגית מעלים בראשנו תמונה של כלה המתקשטת ומתהדרת לקראת חופתה/ ליל כלולותיה.

- ב. הביטוי "מְרַגְלֶתִיו" (פסוקים ד', ז', ח' וי"ד) יכול להתפרש כמגע מיני.
- ג. השורש ש.כ.ב מופיע שמונה פעמים בפרק (פסוקים ד', ז', ח', י"ג, י"ד) ורומז להקשרים מיניים.
- ד. המילה "וַיִּלְפַּת" (פסוק ח') במשמעות התפתל, זו או נאחז ברות שחיבקה את רגליו - גם היא יוצרת אסוציאציה של מגע אינטימי.
- ה. הפגישה בין רות לבועז נעשית ללא נוכחות אחרים, בחסות הלילה, בסיטואציה שבה בועז שוכב והיא למרגלותיו - כל האווירה הזו היא בעלת אופי ארוטי משהו.

פסוקים ט"ז – י"ח – רות שבה מה"לילה הייחודי" ועומדת בפני חמותה

פסוק ט"ז – "וַתְּבֹא אֶל-חַמּוּתָהּ וַתֹּאמֶר מִי-אַתְּ בְּתִי?" משאלתה של נעמי עולה קושי, מהו? וכיצד ניתן לפתור אותו?

הקושי: איך ייתכן שנעמי אינה יודעת מי זאת רות? ואם היא קוראת לה בתי – האם זה לא אומר שהיא זיהתה שזוהי רות?

הפתרון:

ייתכן שהיה עדיין חשוך ונעמי רק הבחינה בדמות האישה הצעירה שקראה לה בתי אך לא הבינה שזוהי רות **או** שיש שטוענים שנעמי התכוונה לומר: מה קרה איתך בתי? – כלומר: תהתה האם היא אשת בשורות, והאם חל שינוי ברות ובמעמדה נוכח הפגישה עם בועז בגורן.

רות משיבה לחמותה על בקשתה "וַתַּגֵּד-לָהּ אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה-לָּהּ הָאִישׁ"

פסוק י"ז – רות מוסיפה ומספרת לחמותה שבועז נתן לה: "שֵׁשׁ-הַשָּׁעִרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי אָמַר (אֵלֵי) אֶל-תְּבֹאִי רִיקָם אֶל-חַמּוּתְךָ." כדי שלא תבוא אל חמותה בידים ריקות. רות מוסיפה כאן אמירה שבועז לא אמר ככל הנראה כדי להעניק לחמותה תחושת בטחון שבועז דואג להן ולכל מחסורן.

פסוק יח' – עם סיום דבריה של רות, נעמי מציעה לרות: "וַתֹּאמֶר שְׁבִי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעֶינּי אִיךָ יִפַּל דְּבַר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי-אִם-כֹּלָה (= יסיים) הַדְּבַר הַיּוֹם." - מציעה לה להמתין בסבלנות לעדכון מבוועז לגבי עתידה ולא לעשות יותר דבר כי נעמי מאמינה שבועז יפעל במרץ לטפל בעניין הגואל. אמירה זו עומדת בניגוד להצעותיה של נעמי מפסוקים ג' -ד', כיצד? ומהי הסיבה להבדל?

בפסוקים ג'-ד' נעמי **האיצה** ברות לפעול למען עתידה ואילו כאן היא **מבקשת ממנה להימנע מפעולה** ולראות כיצד יפעל בועז.

הסיבה להבדל:

לאחר שנעמי שמעה על ההתרחשויות בלילה בגורן, היא הבינה מהתנהגותו של בועז שהוא מעוניין ברות ומסכים להיות לה לגואל. ולכן להבנתה רות אינה צריכה עוד לעשות דבר, משום שבועז יפעל לסיים את פרשה בדרך הטובה ביותר כפי שהבטיח.

שאלות למגילת רות – פרק ג'

1. א. המעשים של רות המתוארים בפסוקים א' – ט"ז היו עלולים להיחשב לא יאים בתקופתה. הסבירו קביעה זו לנוכח הנאמר בפסוק י"ד.

- ב. קראו גם רות, ב', פס' י"ב.
דברי רות שבפרק ג', פס' ט' רומזים לברכה שבעז מברך אותה ברות, ב', י"ב.
הסבירו את הרמז שבדברי רות.

2. בפסוקים א' – ד' מפורטות הנחיותיה המפורשות של נעמי לרות כלתה לקראת הפגישה עם בעז, אולם בפגישה עצמה (פסוקים ה'-ט') רות יוזמת יותר ממה שהציעה נעמי.
א. ציינו את השוני בין ההוראות של נעמי למעשים של רות.

- ב. קראו את דברי רות לבעז בפסוק ט', ואת דברי בעז ברות, ב', פס' י"ב. הסבירו כיצד דברי רות לבעז בפרק ג' נותנים פירוש מעשי לדברי בעז ברות, ב' פס' י"ב?

3. קראו רות, ג', פס' א'-י"ג.
א. על פי הפרק, רות צייתה לדברי נעמי אך גם נקטה יוזמה.
הביאו מן הקטע דוגמה לצייתנות של רות ודוגמה ליוזמה שלה, והסבירו כל דוגמה.

- ב. קראו פס' י"ב-י"ג וגם רות ד', פס' ה'.
בפסוקים י"ב-י"ג בועז רומז בדבריו על שני סוגי גאולה שיש ביניהם קשר. על פי רות ד', פס' ה', מה הם שני סוגי הגאולה, ומהו הקשר ביניהם במגילת רות. הסבירו את דבריכם.

4. **שאלת אתגר:** קראו פסוקים א'-ה' וגם **בראשית**, פרק ל"ח, פס' י"ג – י"ז.

א. מה ניסו תמר ורות להשיג באמצעות המעשה שהן עשו, וכיצד כל אחת מהן התכוננה לקראתנו? בססו את תשובתכם על הכתובים.

ב. קראו גם **דברים**, פרק כ"ה, פס' ה' – ו'. בסעיף (א) ציינתם מה ניסו תמר ורות להשיג. מהי החשיבות בכך, על פי החוק **בדברים**? הסבירו.

מגילת רות – פרק ד'

הקדמה

פרק ד' מהווה תמונה מהופכת של פרק א':

פרק א'	פרק ד'
שיקום כלכלי – בעז האמיד נושא לאישה את רות.	רעב – ירידת משפחת אלימלך בגלל הרעב.
חיים – לידת הבן שנושא את שם המת.	מוות – מות אלימלך והבנים מחלון וכיליון.
עושר – נעמי ורות משתקמות כלכלית.	עוני – נעמי ורות עניות.
היאחזות בארץ – נעמי ורות נקלטות בחברה.	גולה, נכר וזרות – נעמי זרה וגולה במואב. רות, זרה ונוכרייה בבית לחם יהודה.
שמחה ואושר – נעמי מבורכת בנכד ובמעמד מכובד.	אומללות וסבל – נעמי מרירה ועצובה.
מקהלת הנשים ממחישה את אושרה של נעמי.	מקהלת הנשים ממחישה את סבלה של נעמי.

תקציר

הפרק פותח במפגש שיזם בעז עם הקרוב, הגואל, שלפי הדין צריך היה לשאת, לגאול את רות. המפגש מתרחש בשער העיר; המקום המרכזי שם מתנהלים חיי התושבים, המשפט, השוק ולעתים גם הפולחן. במעמד משפטי, בנוכחותם של עשרה עדים מזקני העיר הנכבדים, מסביר בעז לגואל שנעמי עומדת למכור את הנחלה שלה, ולפי הדין הוא זה שמחויב לקנותה. הגואל מסכים, אבל כשבעז מבהיר לו שאין די בקניית השדה, אלא הוא צריך גם לשאת את רות לאישה, כדי לייבם אותה ולהקים זרע לבעלה המת, הגואל מסרב בנימוק שהנישואין עם רות עלולים להזיק למשפחתו (ראו בהמשך). כדי להעביר את זכות הגאולה (קניית השדה) לבעז מתבצע תהליך משפטי של חליצת נעל לפני העדים. בעז מעיד עליו את העדים שקנה מידי נעמי את השדה, הרכוש ואת רות (גם אישה נתפסת כקניין). הוא מדגיש שמטרת המעשה להקים שם למת. הקהל מברך את בעז שצאצאיו ירבו כמו אלה של רחל ולאח נשותיו של יעקב, אבי עם ישראל, ושיהיה מבורך כביתו של פרץ בנם של תמר ויהודה שבעז היה צאצאו. בעז לקח את רות לאישה ונולד להם בן. בחלק האחרון של הפרק מתואר עץ היוחסין של דוד המלך שמתחיל ברות.

רות זוכה לגאולה

רקע: בבוקר שלאחר ההתרחשויות בגורן, בועז מגיע לשער העיר כדי לברר לגבי הגואל הקרוב ממנו לאלימלך, איכן הוא והאם ירצה לגאול את רות. אנו נראה שהפרק לא יעסוק רק בגאולת רות (ייבום) אלא גם בגאולת השדה שבעז בהמשך יקשור בין שתייהן ולכן ניזכר לרגע שוב בחוק גאולת השדה:

חוק גאולת השדה – בויקרא כ"ה, כ"ה אומר: "כִּי-יָמוּץ (=יתרושש) אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאֵל אֶת מִמְכַר אָחִיו."

המשמעות: אם אדם מתרושש מנכסיו ונאלץ למכור את אחוזתו/ ביתו, הגואל (= בן המשפחה) הקרוב אליו ביותר יכול לגאול את האדמה (בתשלום) כדי שתישאר בידי המשפחה. אם ההצלה לא תבוא מידי הגואל – אז בשנת היובל (ה-50), הנחלה שנמכרה תחזור לבעליה המקוריים.

על פי פרק א' – חלקת השדה של אלימלך הייתה במשך עשר השנים של ישיבת נעמי במואב בידי איש אחר. נעמי כאלמנה ענייה וחסרת רכוש, לא יכלה לפדות אותה בכספה שלה עם חזרתה לבית לחם. כעת באמצעות הגואל היא תוכל להשיב את השדה למשפחתה.

פסוקים א' – י' – הצעת בועז וסירובו של הגואל (הפלוני - אלמוני)

פסוקים א' – ב' – בועז בנוכחות עשרה מזקני העיר, עולה לשער העיר (=בית הדין דאז), ומזמין את הגואל הקרוב ממנו המכונה פלוני - אלמוני לשם .

פסוקים ג' – ד' – במסגרת השיח מזכיר מזכיר בועז ל"גואל הפוטנציאלי" כי נעמי נאלצה למכור את חלקת השדה שלה : " חֲלֻקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאַחֵינוּ לְאֵלִימֶלֶךְ מְכָרָה נְעָמִי הַשִּׁבָּה מִשָּׂדֶה מוֹאָב. " בועז מוסיף כי לאור כך כעת יש באפשרותו לגאול את חלקת השדה : " וְאֲנִי אֲמַרְתִּי אֲגַלָּה אֲזַנֶּךָ לְאִמְרֵךָ לְאִמְרֵךָ נֶגְדַת הַיִּשְׁבִּים וְנֶגְדַת זְקֵנֵי עַמִּי אִם-תִּגָּאֵל אֶגָּאֵל וְאִם-לֹא יִגָּאֵל הַגִּידָה לִּי וְאֲדַע (וְאֲדַעְהָ), כִּי אֵין זֹלָתְךָ לְגֹאֹל וְאֲנֹכִי אֲחָרִיךָ... " בועז משתף את הגואל שכיוון שהוא מקורב יותר לנעמי ממנו הרי שיש לו זכות ראשונית לגאול, ואם לא ירצה אז בועז יגאל. בתחילה הגואל מסכים "וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲגָאֵל. " – כי הקנייה תגדיל את נחלתו ואת רווחיו הכלכליים. פסוק ה' – לאחר שקיבל מהגואל הפוטנציאלי את הסכמתו הראשונית לגאולת הקרקע, בועז מקשה ומוסיף כי בעת גאולת הקרקע עליו יהיה גם כגואל לקיים גם את חוק הייבום, ככתוב : " וַיֹּאמֶר בְּעֵז בְּיָוִם-קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נְעָמִי וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאָבִיָּה אִשְׁת־הַמֵּת קְנִיתִי (קְנִיתִי) לְהַקִּים שָׁם-הַמֵּת עַל-נַחְלָתוֹ. " יש הטוענים שבועז בדבריו מנסה לגרום לגואל הפוטנציאלי לוותר על העסקה, באמצעות שלושה שכנועים :

- א. רות מואבייה, כלומר : נוכרייה.
- ב. בועז מתנה את גאולת האדמה בתנאי של ייבום, כלומר : הגואל הפוטנציאלי חייב להתחתן עם רות, ולא רק לגאול את האדמה ולהרוויח ממנה.
- ג. הנחלה לא תהיה על שמו של הפלוני - אלמוני – אלא על שם הבעל המת של רות. עם קניית השדה הוא יהיה חייב "לְהַקִּים שָׁם-הַמֵּת עַל-נַחְלָתוֹ. " ומכאן שגם הבן שיוולד להם יישא את שמו של המת והוא היחיד שיוכל לרשת את הנחלה = עניין זה מייצר בעייתיות לגואל הפוטנציאלי למול ילדיו מאשתו הנוכחית כי הוא ישלם מכספו הנוכחי למשהו שאשתו וילדיו הנוכחיים לא יזכו להנות ממנו .

פסוק ו' – לתנאי השני בדבר הייבום הגואל הפוטנציאלי כבר מסרב, באומרו : " לֹא אוּכַל לְגֹאֹל- (לְגָאֵל) לִּי פֶן-אֲשַׁחִית אֶת-נַחְלָתִי אֶל-לֶךָ אֶתָּה אֶת-גְּאֻלְתִּי כִּי לֹא-אוּכַל לְגָאֵל. " מהי משמעות נימוקו של הגואל "פֶן-אֲשַׁחִית אֶת-נַחְלָתִי"? ← התשובה:

- א. נימוק אישי - נַחְלָתִי = משפחתי – ככל הנראה לגואל כבר יש משפחה, אישה וילדים שהוא לא רצה במריבות איתם או שחשש שיהיו מריבות בין הבנים נוכח עניין הירושה - שהרי בניו מאישה זו לא יוכלו לרשת את האדמה הזו.
- ב. נימוק כלכלי – הבכור אשר תלד לו רות ייקרא בשם מחלון בעלה הראשון, הנחלה שקנה תהיה שייכת לבן הזה, והגואל יזכה להנות רק מפירותיה באופן זמני ובינתיים יצטרך לפרנס את רות ואת נעמי.
- ג. נימוק דתי – לא אקח מואבייה, שאסורה לבוא בקהל ישראל (לפי דברים כ"ג, ד') – כי אז אפגום בייחוס המשפחתי שלי ובסיכויי השידוכים של ילדיו .

לאור הנימוק האפשרי האחרון של ה"גואל הפוטנציאלי" נעצור לרגע ונעבור לחוק בדברים כ"ג -

פסוקים ד' – ז' – איסור חיתון עם נוכריות, החוק אומר : " לֹא-יִבֹא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֹהֶל ה' גַּם דֹּר עֲשִׂירִי לֹא-יִבֹא לָהֶם בְּקֹהֶל ה' עַד-עוֹלָם. " משמעות האיסור (לפי פסוק ד') : אסור לצרף את העמוני

והמואבי לעם ישראל (כמו בעבודת ה'), אסור להתערבב איתם, ויש הטוענים שהכוונה היא לאיסור חיתון עימם. הסיבות לאיסור זה :

❖ נימוק דתי - לפי בראשית י"ט פסוקים ל' - לח' - סיפור משכב בנות לוט עם אביהן - הולדתם של עמים הללו הינה תוצאה של גילוי עריות ושכרות ולכן יש איסור חמור בקבלתם לקהל ה'.

❖ נימוקים היסטוריים - לפי החוק שלפנינו בדברים כ"ג :

1. פסוק ה', א' – "על-דבר אשר לא-קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים", אסור להסביר להם פנים על שלא אפשרו לעם ישראל לעבור בארצם ולקנות מהם לחם ומים בזמן יציאתם ממצרים .
2. פסוק ה', ב' - ו' " וְאִשְׁרָאֵל שָׂכַר עֲלֵיךָ אֶת-בָּלְעָם בֶּן-בְּעוֹר מִפְתּוֹר אֲרָם נְהָרִים לְקַלְלָךְ. ", בלק מלך מואב ביקש לקלל את ישראל ושכר את בלעם מכשף בעל כוחות טומאה לעשות זאת (במדבר , כ"ב), אלא שה' סיכל את תוכניתו ובמקום קללה יצאה מפיו רק ברכה לישראל : " וְלֹא-אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵעַ אֶל-בָּלְעָם וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת-הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ. ", לכן בשל עוינותם זו של המואבים מבחינה היסטורית כלפי ישראל יש דרישה של : " לֹא-תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבְתָּם כָּל-יְמֵיךָ לְעוֹלָם. " (פסוק ז')

מגילת רות משמשת יסוד לפירוש שהציעו חז"ל לכתוב בחוק, ואשר על פיו ביססו את ההלכה :

" עמוני ומאובי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד " (מסכת יבמות ח', ג')
החוק אוסר על נישואים עם גברים מואביים, אך אומר כי מותר לשאת נשים מואביות ועמוניות, החיזוק לכך על פי חז"ל הינו כי בחוק כתוב מואבי ועמוני בלשון זכר ולא עמונית ומואבית בלשון נקבה .
נחזור שוב לרות פרק ד'-פסוק ז' – המחבר בפסוק חושף אותנו למנהג "שליפת הנעל" האומר :
"וְזֹאת לְפָנֶיךָ בְּיִשְׂרָאֵל עַל-הַגָּאֻלָּה וְעַל-הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל-דְּבָרֵי שְׁלֹף אִישׁ נַעֲלוּ וְנָתַן לְרַעְהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל."

בכל מעשה של גאולת אדמה בכסף או בעסקת חליפין של שדה בשדה אחר (= על-הגאולה) כדי לתת תוקף חוקי לעסקה (= ועל-התמורה) המנהג היה (= לקיים כל-דבר) שהאיש המוותר על הגאולה שולף את נעלו ונותן אותו לצד השני בהסכם. מדוע?

כי הנעל מסמלת אדנות, בעלות ושליטה על הקרקע (כי האיכר דורך איתה על אדמתו) והורדת הנעל מנגד מסמלת ויתור על הבעלות על השדה והעברתו לאחר. מעשה זה היווה דאז אישור לקיום העסקה, ככתוב :
"וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל."

פסוק ח' - לאור המנהג אליו התוודענו בפסוק ז' אומר הגואל הפלוני-אלמוני לבועז : " קנה-לך" הגאולה שלך אני מוותר וכדי לתת לכך תוקף הוא : " וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ". הגואל באמירתו זו מוותר גם על זכות גאולת הקרקע וכמובן גם על ייבומה של רות. מכאן ... שכעת בועז רשאי להיות הגואל הרשמי!

פסוקים ט' - י' – בועז מציין בפני הזקנים (=הדיינים) וכל העם העדים לנעשה בשער העיר כי " עדים אתם היום" = כי הם עדים לכך שהוא מתחייב לגאול את רות ונעמי ב-2 סוגי גאולה :

גאולת הקרקע, שמטרתה : השבת הקרקע למשפחה = " כִּי קִנִּיתִי אֶת-כָּל-אֲשֶׁר לְאֵלִימֶלֶךְ וְאֶת כָּל-אֲשֶׁר לְכַלְיוֹן וּמְחִלוֹן מִיַּד נְעָמִי".

מצוות ייבום - שמטרתה : גאולת שם המת = " וְגַם אֶת-רוּת הַמַּאֲבִיָּה אִשְׁתִּי מְחִלוֹן קִנִּיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהַקִּים שָׁם-הַמֶּת עַל-נַחְלָתוֹ וְלֹא-יִכָּרֵת שֵׁם-הַמֶּת מֵעַם אֲחִיו וּמִשְׁעַר מְקוֹמוֹ עֲדִים אֲתֶם הַיּוֹם".

ניכר כי לבעז חשוב שלגאולה יהיה תוקף חוקי, ולכן הוא חוזר פעמיים בפני הזקנים והעם הנוכח במעמד על הביטוי עדים אַתָּם הַיּוֹם. בין החוק המקורי בדבר ייבום המצוי **בדברים** כ"ה פסוקים ה' -י' לבין מנהג הייבום המוצג לפנינו במגילה ישנם נקודות דמיון ושוני :

קריטריון	דמיון	שוני	הסבר לשוני
חובת הייבום / הגאולה מוטלת על	בשניהם מוטלת על קרוב משפחה	בדברים – רק על האח . ברות – נעשית על ידי קרובי משפחה רחוקים יותר	
שם החוק ותוקפו	בשניהם מתקיים חוק הייבום	בדברים – הייבום עומד בפני עצמו ונקרא ייבום ברות- יש חיבור של 2 סוגי הגאולה= חיבור בין חוק הייבום לחוק גאולת הקרקע והחוק הכללי המאוחד נקרא : גאולה .	יש הטוענים (ביקורת) שמחבר המגילה הכיר את שני החוקים והוא שיצר את השילוב ביניהם על אף שלא קושרו במקור בחוק
מטרת הגאולה והיותה חובה / רשות	הקמת שם המת	דברים – חובה - להמשיך את שם המת על צאצאיו . רות- רשות - "להקים שם המת על נחלתו" – הדגש הוא גאולת הקרקע =המשכיות השם של המת על הנחלה -שהנחלה תחזור למשפחה.	נעמי דוחפת לנישואיה של רות לגואל על אף שלא הייתה חייבת היא מנצלת זאת כדי להביא לה " מנוח " לכן בהמשך נאמר בפסוק יב' שזרע מרות הוא של בועז על שם בועז.
מעמד הגאולה	נעשה בשער העיר = בית הדין לעיני זקני העם = הדיינים .		
טקס החליצה ומבצעו	בשניהם הגואל מסרב לגאול ומתבצע טקס חליצה	בדברים – מבצעת האלמנה , הנדרשת לחלוץ את נעלו של היבם וגם לירוק עליו כדי לבזותו על שלא רצה לייבמה -אקט משפיל! ברות – הגואל המסרב שולף את נעלו בפני בועז ולא בפני רות ויש בו רצון לתת תוקף לעסקה – אקט מכובד!	
מטרת טקס החליצה		דברים- שחרור ממצוות הייבום רות- אין אפשרות שחרור מייבום אחרת הגואל הפלוני -אלמוני היה מקיים בעצמו ולא בועז , טקס שליפת הנעל הוא בכדי לתת תוקף להעברת הבעלות על הנחלה	

מכל אלו ניתן להסיק שהמחבר הכיר את החוקים ושילב ביניהם כפי רצונו (ביקורת) או שלאורך השנים החוקים עברו עידכון בהתאם לנעשה בשטח וחוברו יחדיו והמחבר מציג את השינוי בחל בהם.

פסוקים י' - י"א - העם מברך את בועז ואת רות

זקני העיר והעם הנוכח במעמד מברכים את רות ואת בועז בברכות הבאות: "יתן ה' את-הָאִשָּׁה הַבְּאָה אֶל-בֵּיתְךָ פְּרֹחַל וּכְלָאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיהֶם אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל" = מאחלים לרות שתהיה כאחת מאימהות האומה ובכך מבטאים את קבלתה לעם ישראל. יש כאן מבנה כיאסטי כדי להדגיש שהברכה ניתנה בשם ה' כל מה שכלול בה יהיה תוצאת ברכת ה' וחסדו.

"וַעֲשֵׂה-חַיִּל בְּאֶפְרָתָה" = הם מאחלים לבעז הצלחה ב"אפרתה" שזהו שם נרדף ל"בית לחם". "וּקְרָא-שֵׁם בְּבֵית לָחֶם." = מאחלים לו שיבנה לו בבית לחם עם משפחה גדולה וארוכת ימים ששמו ייקרא עליה, ושמו יהיה מקור לתהילה.

"וַיְהִי בֵּיתְךָ כְּבֵית פְּרָצִי אֲשֶׁר-יִלְדָה תִמָּר לַיהוּדָה מִן-הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן ה' לְךָ מִן-הַנְּעִרָה הַזֹּאת." = יש כאן רמז לקשר בין סיפור יהודה ותמר וסיפורנו כי בועז הוא (על פי דברי הימים א', ב' פסוק ד'-יא') צאצא של פרץ בנם של יהודה ותמר שנולד מייבום כפוי של תמר על יהודה. לגבי מטרת האזכור יש הטוענים שנועד כדי לבזות את דוד ויש אחרים הטוענים דווקא הפוך כדי להאדיר את דוד.

הברכות מעידות שרות הפכה מקובלת ואהודה בקרב קהל ישראל בבית לחם על אף היותה נוכרייה (או שהיא הגיורת הראשונה) = התקבלה כיהודייה לכל דבר בשל מעשיה)

פסוקים י"ג - י"ד - הולדת עובד והגנאלוגיה של דוד

פסוק י"ג - מנישואיה של רות ובעז נולד בן.

פסוק י"ד - ט"ז - נשות העיר מברכות את נעמי על הולדת הילד ולא את רות באומרן: בנה של רות יהיה גואל לנעמי, כי כשיגדל ירש את נחלת אלימלך ויכלכל את נעמי. הוא יזכה להקים משפחה בישראל וכך שם משפחתך יונצח. אבל חסר לנו השם. פתרון: ייתכן שהשם הושמט או שזו ברכה שמשמעותה שיהיה מפורסם בישראל.

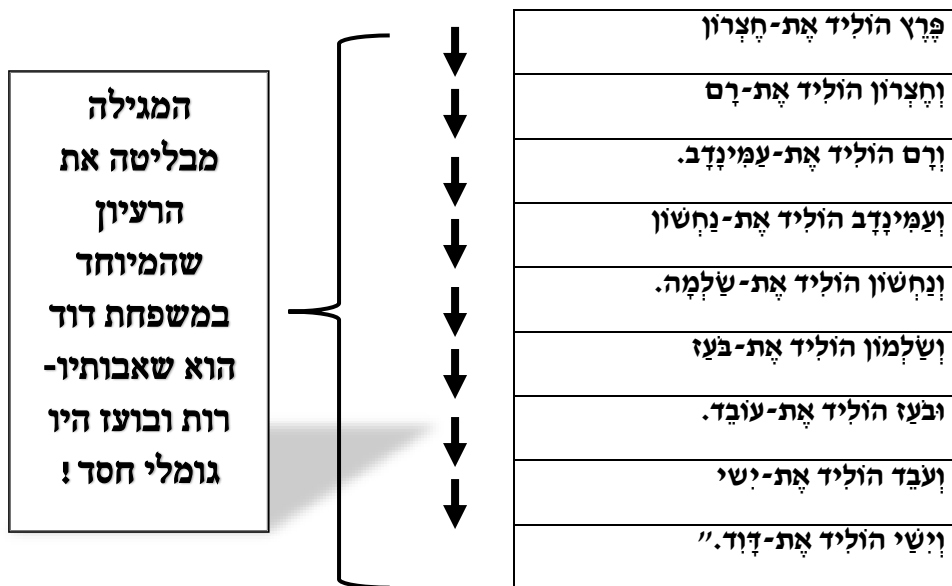
"וְהָיָה לְךָ לְמַשִּׁיב נֶפֶשׁ" = בנה של רות יחיה את נפשה, יחזיר לך את הרצון לחיות ואת שמחת החיים וישכיח ממנה את אבלה על מות בעלה ובניה. "וּלְכַלְכֵּל אֶת-שִׁיבְתְּךָ" = מאחלות לה שהוא ידאג לצרכיה בעת זקנתה כמו כלתה שדאגה לה עד כה "כִּי כָלְתְּךָ אֲשֶׁר-אַהְבַּתְּךָ יִלְדָתוּ אֲשֶׁר-הִיא טוֹבָה לְךָ מִשְׁבֵּעָה בָּנִים."

פסוק ט"ז - "וּתְקַח נְעָמִי אֶת-הַיֶּלֶד וְתִשְׁתְּהוּ בְחֵיקָה וְתֵהִי-לוֹ לְאִמָּנָה." - ככל הנראה הילד גדל בבית של נעמי ולא אצל אימו רות. יש הטוענים שזאת כדי שיגדל על ברכי היהדות וידע את כל החוקים והמנהגים

פסוק י"ז - המחבר מוסיף כאן הערה כי נשות העיר נותנות בעקבות הברכות את השם "עובד" וכי "הוא אָבִי-יְשִׁי אָבִי דָוִד". בגלל חסדיה של רות לחמותה ודבקותה בה, ניתנה לרות הזכות להיות סבתא רבתא של דוד המלך (הנין שלה) שעל פי המסורת מצאצאיו יקום מלך המשיח.

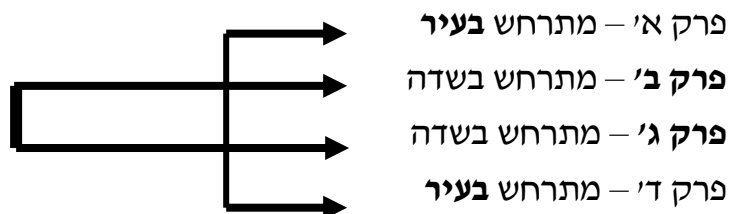
פסוקים י"ח - כ"ב - מפרטים את השושלת שיצאה מפרץ:

” וְאַלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרֵץ = בנם של תמר ויהודה כדלקמן :

מבנה המגילה

מגילת רות הנה יצירה ספרותית דרמטית בעלת מבנה כיאסטי ברור. מבנה כיאסטי הוא מבנה מוצלב; המבנה הכיאסטי של מקום התרחשות העלילה במגילת רות ניתן לתיאור ברור גם באמצעות החלוקה הפורמאלית של העלילה לפרקים :

המבנה הכיאסטי בתיאור תחלופת הנפשות הפועלות, ניתן לזיהוי באמצעות חלוקת המחזה ל-14 סצנות. בתרשים דלהן מציינים שניים מן היסודות הכיאסטיים, המקום והעלילה (באמצעות הסצנות) המבנה הכיאסטי של מגילת רות איננו משמש קישוט ספרותי בלבד, אלא מדריך ומכוון את הקורא למוטיבים ואידאות החשובות למחבר היצירה, כגון : מוטיב הייבוס וגאולת הקרקע, מוטיב הגרות, ומוטיב החסד לחי ולמת

הקבלות	סצנות	מקום	פסוקים	
	אלימלך נספה בנכר	עיר	א' - ו' ז' - י"ח (ט')	
	נעמי ושתי כלותיה השונות "יתן ה' לָכֶם, וּמִצָּאֵן מְנוּחָה" (ברכת נעמי)		שדה	י"ט - כ"ב א' - ב'
	נעמי ושכנותיה רות ונעמי רות ובעז			ח' - י"ד י"ט - כ"ג
	רות ונעמי	א' - ו'		
	רות ונעמי	שדה	ז' - ט"ו ט"ז - י"ח א' - י'	
	רות ונעמי רות ובעז		(י"א - י"ב) י"ד - י"ז	
	רות ושני יבמיה השונים "יתן ה' אֶת-הָאִשָּׁה" (ברכת העם)		י"ח - כ"ב	
	נעמי ושכנותיה בית בעז נבנה בארץ	עיר		

הקשר הרעיוני בין הפרקים א'-ד' לפי הטבלה (בעמוד הבא):

- 1) מנוחה כנגד פורענות.
- 2) הדמויות עושות חסד זו לזו: רות לנעמי (גם ערפה לפי דבריה של נעמי גמלה חסד לנעמי ולמתים), נעמי לרות, בעז לרות.
- 3) ההתאמה בין בעז לרות: הוא 'גיבור חיל', והיא 'אשת חיל'.
- 4) מתאם בין החסות שבקשה רות אצל אלהי ישראל, לבין החסות שבעז עתיד לתת לה כבעל.
- 5) הפעל 'ידע' מרמז על קרבתו המשפחתית של בעז למשפחת אבימלך. הוא מופיע בקשר לירידתה של רות אל הגורן בלילה: "אֶל תִּנְדְּעֵי לְאִישׁ" (פרק ג', ג'), ויש לו קשר לפעולת הייבום הכרוכה בילדעת אישה'.
- 6) הפועל שו"ב מתאר את הנדודים וחוסר הוודאות, לעומת השיבה לארץ והשיבה בה.
- 7) הגאולה של נעמי ורות מושגת בזכות הסכמתו של בעז לגאול את השדה ואת האלמנה.
- 8) הסיפור פותח במוות ומסיים בהקמת שם למתים.
- 9) קציר השעורים היא התקופה המאחדת את חלקי הסיפור; בה פותח החלק האופטימי של הסיפור ובה הוא מסתיים.

סיכום מגילת רות

במגילת רות יש קשר הדוק בין המילים והאמצעים האמנותיים לבין הרעיונות. בטבלה שלהלן מופיעים מילים וביטויים שחוזרים בפרקים א'-ד', והחזרה שלהן מדגישה רעיונות ותוכן של המגילה.

פרק א'	פרק ב'	פרק ג'	פרק ד'	
וּמָצְאוּ מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁה (פסוק ט')		בְּתִי הֲלֹא אֶבְקֶשׁ לָךְ מְנוּחָה (פסוק א')		
לַעֲשֵׂה ה' עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמְּתִים וְעַמְדֵי (פסוק ח')	בְּרוּךְ הוּא לַה' אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֶסְדּוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמְּתִים (פסוק כ').	הֵיטִבְתָּ חֶסְדְּךָ הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן (פסוק י')		
וְרִיקָם הִשְׁיִבְנִי ה' (פסוק כ"א)		אֵל תְּבוֹאֵי רִיקָם אֶל חַמּוֹתֶיךָ (פסוק י"ז)		
	אִישׁ גְּבוּר חֵיל (פסוק א')	כִּי אֲשַׁת חֵיל אָתָּה (פסוק י"א)	וַעֲשֵׂה-חֵיל בְּאַפְרָתָה (פסוק י"א)	
וְרוֹת דָּבָקָה בָּהּ (פסוק י"ד)	וְכֹה תִדְבָּקִין עִם נַעֲרָתִי (פסוק ח). עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבָּקִין (פסוק כ"א); וְתִדְבַק בְּנַעֲרוֹת (פסוק כ"ג).			
	אֲשֶׁר בָּאת לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו (פסוק י"ד)	וּפְרַשְׁתָּ כְּנָפֶיךָ עַל אֲמִתֶּיךָ (פסוק ט')		
	וּלְנַעֲמֵי מוֹדַע לְאִישָׁה (פסוק א'). הֲלֹא בַעַז מוֹדַעְתָּנוּ (פסוק ב')	אֵל תוֹדַעֲנִי לְאִישׁ (פסוק ג'); אֵל יוֹדַע כִּי בָּאָהּ (פסוק י"ד)		
	יְבָרְכֶךָ ה' (פסוק ה'); בְּרוּךְ הוּא לַה' (פסוק כ').	בְּרוּכָה אָתָּה לַה' בְּתִי (פסוק י').	בְּרוּךְ ה' (פסוק י"ד)	
בְּשָׂדֵי מוֹאָב (פסוקים א', ב', ה', כ"ב).	הַשָּׂבָה עִם נַעֲמֵי מוֹאָב (פסוק ו')	הַשָּׂבָה מִשָּׂדֵה מוֹאָב (פסוק ג')		
	מִגְּאֻלָּנוּ הוּא (פסוק כ')	וּפְרַשְׁתָּ כְּנָפֶיךָ עַל אֲמִתֶּיךָ כִּי גֹאֵל אַתָּה (פסוק ט'). גֹּאֵל אֲנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קְרוֹב מִמֶּנִּי לִינִי הַלִּילָה וְהִנֵּה בְּבִקְרֹךְ אִם יִגְאֹלְךָ טוֹב יִגְאֹל וְאִם לֹא יִחַפֵּץ לִגְאֹלְךָ וְיִגְאֹלְתִיךָ אֲנֹכִי (פסוקים י"ב-י"ג).	אִם-תִּגְאֹל גֹּאֵל וְאִם לֹא יִגְאֹל הַגִּידָה לִי וְאֲדַעַה כִּי אֵין זולָתְךָ לִגְאֹל וְאֲנֹכִי אֲחִירֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אִגְאֹל (פסוק ד')	
	אֲלֶכָה נָא הַשָּׂדֵה (פסוק ב'; ג', ט', כ"ב)	הַשָּׂדֵה (פסוק ה').		
וַיָּמַת אֱלִימֶלֶךְ (פסוק ג'); וַיָּמָתוּ גַם שְׁנֵיהֶם (פסוק ה'); בְּאֲשֶׁר תָּמוּתֵי אָמוֹת (פסוק י"ד); הַמָּוֹת נִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינְךָ (פסוק י"ז)	אֲחֵרֵי מוֹת אִישֶׁךָ (פסוק י"א)	שֵׁם הַמָּוֹת (פסוקים ה', י').		
וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן (פסוקים ב', ג', ה')	מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ (פסוק א')	לְאֱלִימֶלֶךְ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחֲלוֹן (פסוק ט')		
וְהִמָּה בָּאוּ בֵּית לָחֶם בְּתַחֲלַת קִצְרֵי שָׁעִרִים (פסוק כ"ב)	וְתִדְבַק בְּנַעֲרוֹת בַּעַז לְלַקֵּט עַד פְּלוֹת קִצְרֵי הַשָּׁעִרִים וּקִצְרֵי הַחֲטִים (פסוק כ"ג)	זָרָה אָתָּה גֵרֹן הַשָּׁעִרִים (פסוק ב')		

שאלות למגילת רות – פרק ד'

1. הסבירו מהו "גואל" וכיצד תפקידו בא לידי ביטוי במגילת רות:

2. מדוע בפרק ד' בועז מחפש גואל לרות?

3. כתבו בלשונכם את חוק הייבום (שמצוי בספר דברים כ"ה, ה'-י') והביאו שתי נקודות שוני בינו לבין הביצוע בפרקנו.

4. כיצד מברכות נשות העיר את רות ובוועז לנישואיהם?

5. קראו רות ד', י"א – י"ז.

א. העתיקו מן הקטע שני ביטויים המביעים קבלה של נישואי בעז ורות, והסבירו כל אחד מן הביטויים שהעתקתם.

ב. הסבירו, מדוע היה צורך להביע קבלה של נישואים אלה?

6. קראו רות ד', י', י"ג-כ"ב.

א. על פי החוק **בדברים** י"ז, י"ד-ט"ו, מה צריך להיות המוצא של מלך בישראל? האם מוצאו של דוד המלך תואם את הנדרש על פי החוק? נמקו ובססו את דבריכם.

ב. על אף המוצא המשפחתי-לאומי של רות היא הייתה האם של שושלת מלכי יהודה. מהו **הערך** הבא לידי ביטוי במעמד שקיבלה רות? הסבירו.

7. קראו רות ד', א-י. על פי המתואר בפסוקים אלה, בועז פועל על פי מנהגים משפטיים שהיו מקובלים באותה תקופה. הביאו מן הפסוקים האלה **שתי** דוגמאות למנהגים אלה והסבירו כל דוגמה.

8. קראו גם **דברים**, כ"ג, ד-ז. בקטע במגילת רות נאמר פעמיים שרות היא מואבייה. א. מה מצווה החוק **בדברים**, כ"ג, ד-ז' בנוגע למואבים?

ב. בפסוקים י"א-י"ז מתואר מצב העומד בסתירה להוראות החוק **בדברים**. הביאו **שתי** ראיות מן הכתוב לביסוס טענה זו.

הערכה חלופית – מגילת רות

חלק א' – מגילת רות

הגדרה של 'חסד': מעשה חסד הוא מעשה של טוב לב ונדיבות שיש בו דאגה ונתינה מרובה לאחר, יותר מכפי שצריך. מעשה חסד הוא לעשות מעבר לחובה הבסיסית.

קראו את ארבעת הפרקים במגילת רות:

1. כתבו: מיהן הדמויות המופיעות בפסוקים? צבעו בקטעים המצורפים כל דמות בצבע אחר. צבעו בהתאם גם את הדברים שכל דמות אומרת בפסוקים.
2. לאחר הקריאה, כתבו תקציר של המתרחש בקטע במילים שלכם, וחשבו מהו מעשה החסד המופיע בפסוקים אלו: **יש להציג לפחות 5 חסדים סה"כ**.
3. צרו תמונת AI בהתאם למה שמסופר בפסוקים בכל פרק (בהתאם לפסוקים שנמצאים בנספחים). כתבו את מילות החיפוש בהן השתמשתם על מנת ליצור את התמונה ותארו מה רואים בתמונה שהכנתם וכיצד היא מתקשרת לפרק.

חלק ב' – חוקי החסד בתורה

הציגו והסבירו במלים שלכם את המעשים על פי המקורות הבאים וכיצד הם מתקשרים למגילת רות:

- ספר שמות, פרק כ"ב, פסוקים כ"ג – כ"ד
- ספר דברים, פרק כ"ה, פסוקים ה' – ז'
- ספר דברים, פרק כ"ג, פסוקים ד' – ז'
- ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק י"ט

חלק ג – חסד כיום, מעשי גיבורים

בחרו אדם/ ארגון אחד שפועל בהתאם לחוקים המוצגים בתנ"ך – אדם יכול להיחשב כגיבור בזכות התנהגותו לחברה ולסביבה מעבר לחובתו היומיומית.

- מיהו האדם/ הארגון?
- במי מטפלים? / מי מקבל את המענה?
- מה הוא/הם עושה/עושים?
- במי הוא/הם נעזר/ים?

חלק ד' – רפלקציה אישית;

- האם זה קל לבחור לעשות חסד ברגע האמת?
- מה זה דורש מאיתנו? על מה אנחנו צריכים להתגבר?
- כיצד עשיית מעשה החסד משפיעה עלינו?
- כיצד היא משפיעה על מי שמקבל את החסד?

הערכה חלופית – חסד ומגילת רות - מחוון

משימה	ניקוד	
חלק א' – מגילת רות	20 נקודות (5 נקודות לכל פרק)	תקציר לכל קטע מהפרק + מהו החסד המופיע בפרק + תמונת AI לכל פרק
חלק ב' - חוקי החסד בתורה	30 נקודות	הצגת מעשי חסד בתורה והקשר שלהם למגילת רות
חלק ג' – חסד כיום, מעשי גיבורים	30 נקודות	הצגת אדם/ ארגון המעניק חסד
חלק ד' – רפלקציה - חלק אישי	20 נקודות	

הגשת העבודה ותנאיה;

- עדיפות ראשונה – הגשה מודפסת, עדיפות שניה – שליחת קובץ במייל ועדיפות אחרונה – במחברת המקצוע.
- בעמוד הראשון יש לציין: שם התלמיד ומספר תעודת הזהות שלו, שם המורה, כיתה, תאריך הגשה, בכתב DAVID, רווח 1.5, גודל 12 \ כתב יד קריא וברור.
- זמן העבודה עד 10 ימי עבודה מאז בקשת המורה להגשתה, ולא יאוחר משבוע לפני תאריך המועצות הפדגוגיות של סוף השנה. תאריך סופי ינתן על ידי המורה המלמדת.
- עבודה שהוגשה באיחור - לא יינתן עליה ציון, באין סיבה לאי ההגשה, הציון יהיה '0'.
- בהצלחה!

נספח - תקצירים

מגילת רות פרק א (חלק מפסוקים ח' – כ"ב)

הרקע: נעמי, שבעלה ושני בניה מתו בארץ מואב, רוצה לחזור לארץ ישראל, כי היא שמעה שנגמר שם הרעב. שתי כלותיה המואביות (הנשים של הבנים שמתו) – רות וערפה רוצות לשוב איתה, והיא מנסה לשכנע אותן שלא להצטרף אליה, אלא להישאר בביתן בשדה מואב.

ח ותאמר נעמי, לשתי כלתי, לכנה שבנה, אשה לבית אמה; יעשה (יעש) ה' עמכם חסד, כאשר עשיתם עם-המתים ועמדי. **ט** יתן ה', לכם, ומצאן מנוחה, אשה בית אישה; ותשק להן, ותשאנה קולן ותבכינה. **י** ותאמרנה-לה: כי-אתך נשוב, לעמך.

יא ותאמר נעמי שבנה בנתי, למה תלכנה עמי: העוד-לי בנים במעי, והיו לכם לאנשים... **יד** ותשנה קולן, ותבכינה עוד; ותשק ערפה לחמותה, ורות דבקה בה...

טז ותאמר רות אל-תפגע-בי, לעזבך לשוב מאחריך: **כי אל-אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אלין--עמך עמי, ואלהיך אלהי. יז באשר תמותי אמות, ושם אקבר; כה יעשה ה' לי, וכה יוסיף--כי המות, יפריד ביני ובינך.**

יח ותרא, כי-מתאמצת היא ללכת איתה; ותחדל, לדבר אליה ... **כב** ותשב נעמי, ורות המואבית כלתה עמה, השבה, משדי מואב; והמה, באו בית לחם, בתחלת, קציר שערים.

מגילת רות פרק ב (חלק מפסוקים ג' – י"ב)

הרקע: נעמי ורות כלתה שבו יחד משדה מואב לבית לחם. לנעמי יש קרוב משפחה בשם בעז שיש לו שדה שיבולים. באותה התקופה רוב האנשים התפרנסו מחקלאות, ואת הלחם היו מכינים משיבולי החיטה והשעורה. בשדה היה חלק שבו היו מתירים לעניים לבוא לאסוף מעט שיבולים לביתם. רות הולכת ללקט שיבולים בשדה של בעז.

ג ותלך ותבוא ותלקט בשדה, אחרי הקצרים; ויקר מקרה--חלקת השדה לבעז, אשר ממשפחת אלימלך... **ה** ויאמר בעז לנערו, הנצב על-הקוצרים: למי, הנערה הזאת. **ו** ויען, הנער הנצב על-הקוצרים--ויאמר: נערה מואבית היא, השבה עם-נעמי משדי מואב...

ח ויאמר בעז אל-רות הלוא שמעת בתי, אל-תלכי ללקט בשדה אחר, וגם לא תעבורי, מזה; וכה תדבקי, עם-נערתני... הלוא צייתי את-הנערים, לבלתי נגעף... ושתית, מאשר ישאבון הנערים

י ותפל, על-פניה, ותשתחו, ארצה; ותאמר אליו, מדוע מצאתי חן בעיניך להפירני--ואנכי, נכריה. **יא** ויען בעז, ויאמר לה--הגד הגד לי כל אשר-עשית את-חמותך, אחרי מות אישך; ותעזבי אביר ואמר, וארץ מולדתך, ותלכי, אל-עם אשר לא-ידעת תמול שלשום. **יב** ישלם ה', פעלך...

מגילת רות פרק ג

הרקע: נעמי אומרת לרות שבעז, בעל השדה שאצלו היא ליקטה שיבולים, הוא קרוב משפחה שיש באפשרותו להיות "גואל" – כלומר, יש באפשרותו לשאת את רות לאישה ועל ידי כך להקים זכר לבני משפחת אלימלך שמתו (אלימלך האב ושני בניו מחלון וכליון).

לשם כך, נעמי שולחת את רות למשימה לא שגרתית...

א ותאמר לה, נעמי חמותה: ... **ב**. ועתה, הלא בעז... זרה את-גרן השערים—הלילה... דויהי בשכבו, וידעת את-המקום אשר ישכב-שם, ובאת וגלית מרגלתיו, ושכבתי (ושכבת); והוא יגיד לך, את אשר תעשין .

ו ותרד, הגרן; ותעש, ככל אשר-צוה חמותה ... **ח** ויהי בחצי הלילה, ויחרד האיש וילפת; והנה אשה, שכבת מרגלתיו.

ט ויאמר, מי-את; ותאמר, אנכי רות אמתך, ופרשת כנפך על-אמתך, כי גאל אתה

י ויאמר, ברוכה את לה' בתי--היטבת חסדך האחרון, מן-הראשון: לבלתי-לקת, אחרי הבחורים-אם-דל (עני), ואם-עשיר...

יב ועתה כי אמנם, כי גאל אנכי; וגם יש גאל, קרוב ממני. (יש קרוב משפחה קרוב יותר שיכול לגאול אותך, וצריך לשאול קודם אותו אם ירצה לעשות זאת) **יג** ליני הלילה, והיה בבקר אם-יגאלך טוב יגאל, ואם-לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי...

מגילת רות פרק ד

ג ויאמר, לגאל, חלקת השדה, אשר לאחינו לאלימלך: מכרה נעמי, השבה משדה מואב **ד** ואני אמרתי אגלה אזור לאמר, קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי--אם-תגאל גאל, ואם-לא יגאל הגידה לי ואדע (ואדעה) כי אין זולתך לגאול ואנכי אחרך; ויאמר, אנכי אגאל.

ה ויאמר בעז, ביום-קנותך השדה מיד נעמי; ומאת רות המואביה אשת-המת, קניתי (קניתי)--להקים שם-המת, על-נחלתו. **ו** ויאמר הגאל, לא אוכל לגאול- (לגאל-) לי--**ז**-אשחית, את-נחלתי; גאל-לך אתה את-גאלתי, כי לא-אוכל לגאל

ז וזאת לפנים בישראל על-הגאלה ועל-התמורה, לקיים כל-דבר, שלף איש נעלו, ונתן לרעה; וזאת התעודה, בישראל. **ח** ויאמר הגאל לבעז, קנה-לך; וישלף, נעלו. **ט** ויאמר בעז לזקנים וכל-העם, עדים אתם היום, כי קניתי את-כל-אשר לאלימלך, ואת כל-אשר לכליון ומחלון--מיד, נעמי. **י** וגם את-רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה, להקים שם-המת על-נחלתו, ולא-יפרת שם-המת מעם אחיו, ומשער מקומו: עדים אתם, היום.

יא ויאמרו כל-העם אשר-בשער, והזקנים--עדים; יתן ה' את-האשה הבאה אל-ביתך, כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את-בית ישראל, ועשה-חיל באפרתה, וקרא-שם בבית לחם .

יג ויקח בעז את-רות ותהי-לו לאשה, ויבא אליה; ויתן ה' לה הריון, ותלד בן . יד ותאמרנה הנשים, אל-נעמי, ברוך ה', אשר לא השבית לך גאל היום; ויקרא שמו, בישראל . **טו** והיה לך למשיב נפש, ולכלכל את-שיבתך: כי כלתך אשר-אהבתך, ילדתו, אשר-היא טובה לך, משבעה בנים . **טז** ותקח נעמי את-הילד ותשתהו בחיקה, ותהי-לו לאמנת . **יז** ותקראנה לו השכנות שם לאמר, ילד-בן לנעמי; ותקראנה שמו **עובד, הוא אבי-ישי אבי דוד.**